

༄༅། བོད་ཀྱི་ནང་བསྟན་དཔེ་ཚོགས་ལྟེ་གནས་།

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W4CZ307980	ImageGroup:	I4CZ308200
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ། tshigs su bcaḍ pa brgya pa/
Author:	མཚོག་སྟེན mchog sred
Descriptor:	copy made available from the Library of Tibetan Works and Archives, LTWA acc No:29331
Original Publication:	bibliotheca indo tibetica ;51
Place:	sarnath, varanasi
Publisher:	wA Na dbus bdod kyi ches mtho'i gtsug lag slob gnyer khang
Date:	2000
Volume:	1
Total Volumes:	1
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at Tibetan Buddhist Resource Center, 1430 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138 US.

७२१३३१

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५१

आचार्यवररुचिविरचिता
शतगाथा

७७। स्त्रोव'दपोव'खळोव'स्रेद'ग्रेस'खईद'पवि'
ळोव'स'सु'वउद'प'वकु'प'ववुव'स'सो॥

पुनरुद्धारक, अनुवादक एवं सम्पादक
लोसङ् नोरबु शास्त्री

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द : २५४५

ख्रीस्ताब्द : २००१

གྲི་མི་ཤི་ལ་ཨ་མ་ལོ་ལོ་
Class No. 171
Acc. No. 29331

शतगाथा

ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།

ŚATAGĀTHĀ
of
Ācārya Vararuci

(Sanskrit Restoration, Tibetan Text,
along with English and Hindi translations)

Restored, translated and critically edited
by
Losang Norbu Shastri

CENTRAL INSTITUTE OF HIGHER TIBETAN STUDIES
SARNATH, VARANASI

BIBLIOTHECA INDO-TIBETICA SERIES - XLIX

Chief Editor: *Prof. Geshe Ngawang Samten*

Publication Incharge: *Samten Chhosphel*

First Edition: 550 copies, 2001

Price: Hardback: Rs. 110.00
Paperback: Rs. 75.00

© Central Institute of Higher Tibetan Studies, Sarnath -221007
Varanasi (U.P.) India 2001. All rights reserved.

Publisher:

Central Institute of Higher Tibetan Studies,
Sarnath, Varanasi-221007, India.

भोट-भारतीय ग्रन्थमाला - ५१

आचार्यवररुचिविरचिता
शतगाथा

ཐོན་གྱི་དཔེ་མཛད་པར།
Class No. 549
Acc. No. 2933

༄༅། སློབ་དཔོན་མཆོག་གིས་མཛད་པའི་
ཆོག་ས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་བཞུགས་སོ།།

पुनरुद्धारक, अनुवादक एवं सम्पादक
लोसङ्ग नोरबु शास्त्री

केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, सारनाथ, वाराणसी

बुद्धाब्द : २५४५

ख्रीस्ताब्द : २००१

प्रधान सम्पादक : प्रो० गेशे नवङ समतेन

प्रकाशन प्रभारी : श्री समतेन छोस्फेल

प्रथम संस्करण : ५५० प्रतियाँ, २००१

मूल्य : सजिल्द : ११०००
अजिल्द : ७५००

© केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी - २२१००७, २००१
प्रकाशक सम्बन्धी सभी अधिकार सुरक्षित ।

प्रकाशक :
केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान,
सारनाथ, वाराणसी-२२१००७

Contents

དཀར་ཆག

1.	དབར་སྐྱོན་ཆེད་བཟླ་།	vii-ix
	Publisher's note	vii-ix
2.	Preface	x-xiii
	སྐུ་བ་པའི་ཆེད་བཟླ་།	x-xiii
3.	སྔན་ཁྱེད་།	1-41
	Tibetan Introduction	༡— ༤༡
4.	Introduction	42-58
	དབྱིན་སྐད་ཁྱེད་བཟླ་།	༤༢— ༥༨
5.	Śatagāthā text	59-158
	ཆོག་ས་སྤུ་བཅད་པ་བརྒྱ་བའི་གཞུང་།	༥༩— ༡༥༨
6.	Appendix 1	
	ལྷན་ཐབས་དང་པོ།	
	Sanskrit verses	159-172
	ལེགས་སྤྱར་ཆོག་ས་བཅད་ཀ་མད་ལྷན་བསྐྱོགས་པ།	༡༥༩ — ༡༧༢

7. Appendix 2

ལྷན་ཐབས་གཉིས་པ།

Tibetan verses

173-189

བོད་སྐད་ཚིག་མཚན་གྱི་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ།

203-242

8. Appendix 3

ལྷན་ཐབས་གསུམ་པ།

Bibliography of Vararuci's works

190-195

མཚོག་སྲེད་ཞབས་ཀྱི་མཛད་བའི་གསུང་རྩོམ་ཁག

200- 204

9. Appendix 4

ལྷན་ཐབས་བཞི་པ།

Bibliography of Chos-kyi Śesrab's works 196-209

ལོ་རྒྱུ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསྐྱུར་པའི་གཞུང་ཚན་ཁག

725-202

10. **Appendix- 5**

ལྷན་ཐབས་ལྟ་བུ།

Text References

210-212

ཆེགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་དང་འབྲེལ་བའི་གཞན་།

220—222

དཔར་སྐྱོན་ཆེད་བཟློག་

ད་ལམ་སྐྱོག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྐྱོན་ལམ་དུ་སྐྱོབ་དཔོན་མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་
ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་ཞེས་པའི་གཞུང་བོད་སྐད་དང་། ལེགས་སྦྱར། ཉི་མོ། དབྱིན་
སྐད་བཅས་སྐད་ཡིག་བཞིའི་ཐོག་དཔར་སྐྱོན་ཐུབ་པར་དགའ་ཆོར་ཆེན་པོ་བྱུང་།

གཞུང་འདི་ནི་ལོ་ཆིག་སྟོང་སྟོན་གྱི་གར་གྱི་བརྒྱུད་མེན་ཡུལ་ཅན་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་
རྒྱུ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བསྐྱུར་ཅིང་ཞུས་ཏེ་གཏན་ལ་ཐབ་པ་ཞིག་ཡིན། ལོ་བཅའ་དེ་
དག་གི་བྱང་འབྲེལ་གྱི་ཆོད་ལྷན་འགྲུལ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་དུ་ནང་བསྟན་པ་རྒྱ་ཆུགས་པའི་
རྒྱལ་ནི་གཞན་འདྲིང་མི་འཛོག་པའི་ཕུག་རྒྱུ་ཆེན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན།

གང་གི་མཆོན་ཐོག་གཞུང་མང་པོ་ཞིག་གསལ་བའི་སྐྱོབ་དཔོན་མཆོག་སྟེད་ཀྱི་
ཐད་ལ་གནའ་རབས་དང་དེང་དུས་མཁས་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་འབད་
བཅོན་གང་ཆེ་གནང་ནའང་མཆོག་སྟེད་སུ་ཡིན་མིན་གྱི་ངོས་འཛིན་ཐག་གཅོད་བྱུང་མེད་
པས་ད་དུང་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་གནས་སུ་བྱུར་ཡོད། དེ་ལྟར་ཡིན་ནའང་ཡང་གཞུང་འདིར་
འཛིག་ཏེན་ལུགས་དང་། ནང་དོན་ཕུན་ཆོགས་པ། བསྐྱབ་པའི་གནས། སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་ལམ་
སྟོན། རྒྱལ་བྲིམས་སོགས་སྟོན་གང་ས་ནས་ཅེ་ཕུད་ཀྱི་གསུང་ཚོམ་མ་ཟད་སྟན་ངག་གྱི་སྒྲུ་
རྒྱལ་ཕུན་སུམ་ཆོགས་པ་སྤང་བས་གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ་ནི་ཆེས་མཁས་བཅུན་གྱིས་
ཕུག་པ་ཞིག་ཡིན་པ་འཕྱང་མ་ཉུག

ཉམས་ཞིབ་སྡེ་ཚན་གྱི་སྤྱི་སྤྱོད་ཀྱི་ཞུ་མཆན་པ་མཁས་དབང་སྡོ་བཟང་ཙོང་གི་
 བུ་སྤྱི་མཆོག་ནས་བོད་སྐད་ནས་ལེགས་སྒྱུར་ཐོག་བསྒྱུར་གསོ་དང་། ཉི་མཱི། དབྱིན་ཇིའི་སྐད་
 ཡིག་ཐོག་ཕབ་སྒྱུར་གནང་བ་མ་ཟད། ལེགས་སྒྱུར་གྱི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་གཞུང་གཞན་
 དག་ལ་མཚུངས་བསྒྱུར་ཐོག་བོད་ཡིག་གྱི་མོ་ལ་ཡང་ཞུ་དག་ངེས་འདྲོངས་གནང་འདུག་
 བར་ལེགས་གསོ་དང་བསྒྲགས་བརྗོད་ཀྱི་ཡུལ་དུ་གྱུར།

དེ་བཞིན་ཉམས་ཞིབ་སྡེ་ཚན་གྱི་སློབ་དཔོན་མཁས་དབང་རུ་མགྲོན་ཉི་མཱི་དང་།
 སློབ་དཔོན་གཞོན་པ་རྟམ་དནྱ ཅད་ཅེ་དེ་རྣམ་གཉིས་ནས་ལེགས་སྒྱུར་བསྒྱུར་གསོའི་སྐབས་
 གོགས་དན་གནང་བར་དམིགས་བསལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་བྱུ་ཡིན། ད་ལམ་དཔར་སྐྱུན་ཞུ་
 བཞིན་བའི་གཞུང་འདིས་དོན་གཉེར་ཅན་སྤྱི་དང་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་ཕན་
 ཐོགས་ཆེན་པོ་ཡོང་བའི་རེ་འདུན་དང་བཅས། སྤྱི་ཁྱེད་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་
 ལག་སློབ་ཁང་གི་ངེས་སྟོན་པ་སློབ་དཔོན་དགེ་བཤེས་ངག་དབང་བསམ་གཏན་གྱིས། ཕྱི་
 ལོ་ ༢༠༠༡ ལྷ ༡༢ ཚེས་ ༢༢ བཟང་པོར།

Publisher's Note

It gives me great pleasure to bring out the Śatagathā—attributed to Vararuci—in four languages: Tibetan, Sanskrit, Hindi and English with a critical edition of the Tibetan version.

This beautiful work had been translated into Tibetan about a millennium ago by the Indian Pandita Vinaya Candra and the Tibetan Lotsawa Choskyi Śesrab. Their collaborative effort assured the authenticity of the translation, an authenticity that characterizes the entire corpus of Tibetan translations of Indian texts in the process of transplantation of Buddhism in Tibet.

Despite the efforts of traditional and modern scholars, the proper identification of Vararuci—to whom a long list of work are attributed—is still a subject of research. Nevertheless, the present work suggests versatility of the author. This work displays his mastery of moral, spiritual, educational, social and legal issues in addition to his accomplishment as a pedagogue and a poet.

I congratulate the Ven. Losang Norbu Shastri, Head of the Translation Unit, Research Department, for his successful effort to restore almost the entire text into Sanskrit and edited the portion of work—found quoted in various other works—and on his translation into Hindi and English as well as on his critical edition of the Tibetan version in which he compares the different editions with extant Sanskrit portion.

I also thank Prof. Ram Shankar Tripathi and Dr. Dharma datta Caturvedi for their help in the restoration of the work. I am sure that the publication of this wonderful work will be beneficial to people of all walks of life and professions and it represents a substantial contribution to the community of scholars in Buddhist studies.

22st December, 2001.

Prof. Geshe Ngawang Samten
Director

Preface

In the Tangyur set of Indian master's work the Rajanīti or Nīti is categorised under the heading of *Thunmon ba lugs kyi btan bcos* or Common Treatises on Ethics. In this category there are eight different texts translated in different periods. Most of these texts are translated during the 'early period of translation', and few in the later 'era of new translation'. The Catalogue of Tohoku Imperial University of Japan also includes these texts in a consecutive sequence. Among them three texts authored by Ācārya Nāgārjuna viz., *Prajñāsataka-nāma-prakarana*¹ was translated into Tibetan by the Indian Pandita Sarvajñādeva and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal bTsegs; *Nītiśātraprajñādanda-nām*² was translated into Tibetan by the Indian Pandita Surendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe and *Nītiśāstrajanaposaṇabindu-nāma*³ was translated into Tibetan by the Indian Pandita Śilendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe. Thereafter, *Gāthakośa-nāma*⁴ by Ācārya Ravigupta was translated into Tibetan by the Indian Pandita Jñānaśānti and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal gyi lhunpo sDe; *Śatagāthā*⁵ of Ācārya Vararuci was translated into Tibetan by the Indian Pandita Vinayacandra and the Tibetan translator (Lotsawa) Choskyi Śeśrab; *Vimalaprasnottaramālā*⁶ by Ācārya Amoghavarsa was translated into Tibetan by the Indian Pandita Kamalagupta and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; *Cānakya-rājanītiśāstra*⁷ by Cānakya was translated into Tibetan by the Indian Pandita Prabhākaraśrimitra and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; *Nītiśāstra*⁸ by Masurakṣa was translated into Tibetan by Dharmaśrībhadrā and Śākya blo-gros. On the basis of the colophonic references of texts, it can be said that the first six texts are translated during the 8th and 9th century i.e. earlier period of

1. Tangyur: Ne [Tohoku 4328]

2. Tangyur: Ne [Tohoku 4329]

3. Tangyur: Ne [Tohoku 4330]

4. Tangyur: Ne [Tohoku 4331]

5. Tangyur: Ne [Tohoku 4332]

6. Tangyur: Ne [Tohoku 4333]

7. Tangyur: Ne [Tohoku 4334]

8. Tangyur: Ne [Tohoku 4335]

translation, whereas the later two texts are translated in the 11th century i.e during the era of new translation.

As a general tendency found in all the History of Indian Literatures, the authorship of Śatagāthā, his date and place is still obscure and scholars have not yet come to a final conclusion. Though, in the History of Sanskrit Literature there are several names of Vararuci to be found as authors of different Sanskrit disciplines. I have tried to go through different Sanskrit anthologies and especially on the history of Sanskrit Subhāṣita written by scores of eminent writers. In the present text I have tried to collect literary source materials from variety of History of Anthologies, different Sanskrit Catalogues and Catalogorums and of course, the History of Buddhism in India written by Tibetan scholars which form the basis for important informations viz., Tārānātha and Buston. These are the guide-book for students and scholars alike concerning Indian Buddhism, as there is no other trace to be found elsewhere I have tried to bring out here the different sources in order to portray the diverse accounts as well as to find some way to solve different controversies related to Vararuci and his date and other works. It is almost impossible to get a breakthrough about the vexed problem, but I have exerted some effort in this regard so as to get more research about these issues in the lime light of more evidences put forth.

In 1993 I happened to come across the Śatagāthā of Ācārya Vararuci among the above gnostic texts. When I looked into the gnostic verses it tantalized my mind and a sudden inspiration ran into my veins to translate this work into Hindi and English for a wider audience. There was a sound atmosphere at that time in and around the Institute campus as there were some good scholars. With this motivation I took up the English and Hindi translations on the basis of the Tibetan translation, though sometimes the Sanskrit version differs slightly from the Tibetan translation. I started to translate in English the above text with Ms Gayle Zilber, a research fellow from America. At the same time Prof. Jay Garfield, Cognitive Science, Hampshire was also living near the Institute. The English translation was much improved at his suggestion in several places.

The second important thing was that some of these gnostic verses in Sanskrit are found in many other gnomical works of many authors. In addition, I had the rare occasion to consult about the

present text with Prof. S. S. Bahulkara when he was here on deputation from Pune. He enlightened me that some of these verses, in many case, are similar to those found in other works, with slight variation. I found a dozen of these in conformity to fragments of other existing didactic texts viz., Subhāṣitaratnabhāṇḍagārā,⁹ Subhāṣitarharālī,¹⁰ Nītidvaṣaṣṭikā and so forth. I have tried to give the identical verses; wherever it seems necessary, in the foot-notes of Śatagāthā.

Later I got an English translation of Śatagāthā by Geza Bethlenfalvy appeared in Akademiai Kiado edited by Louis Ligeti, Budapest 1984 on the Commemoration of the 200th Anniversary of the birth of Alexander Csoma De Koros. After going thorough this translation, I am in the opinion that the present translation is much clearer in many places on the choice of English words and context. But it certainly helped in exploring more sources of the verses which are identical in many Purāṇic and other classical texts. In addition, I have added some appendices in the end; the first, index on Sanskrit verses; the second, index on Tibetan verses; the third, it can be said that Ācārya Vararuci's works from different sources; fourth, a bibliography of Sanskrit texts translated by Lotsawa Chos-kyi-Śesrab, the translator of Śatagāthā in early part of the 11th century; and fifth, o references of various texts and catalogues.

I am indebted to a score of scholars who helped in accomplishing this work. The foremost is the Most Ven'ble Prof. S. Rinpoche, the former Director whose vision and insight initiated the Restoration and translation Units of enormous works of the Indian Pandits and Tibetan Lotsawas preserved in the Tibetan corpus of Kagyur and Tanyur sets. The project was initiated way back in 1981 by launching the Rigorous Sanskrit Training with three alumni, in fulfilling one of the main objectives of re-translation of lost Sanskrit texts on the basis of Tibetan translations. This proved a milestone in the annals of the Institute, and thereby came the publication of some of the illustrious works of Ācārya Nāgārjuna,

9. Subhāṣita-Ratna-Bhāṇḍagāram or Gems of Sanskrit Poetry, A Collection of witty, Epigrammatic, Instructions, and Descriptives Verses with their Sources by Nārāyaṇ Rām ācārya "Kavyatīrth" Nirṇaya Sagar Press, Bombay 2, Eighth Edition, 1952.

10. Subhāṣitahārāvalī of Hari Kavi, edited by Dr. Jagannatha Pathak, Allahabad 1984.

Ācārya Dīnnāga, Ācārya Kamalaśīla, Ācārya Dipaṅkaraśrījñāna, Ācārya Asaṅga and so forth connecting once again the lost lineage of collaboration with Indian and Tibetan Lotsawas after a lapse of more than eight hundred years. The impulse of this project was felt all over the world of scholarship, and it is the only Institute where such a project is in progress. I pay deep gratitude to my friend Tenzin Dorjee, ex-translator at the Library of Tibetans Work and Archives, Dharamsala for going through my rough English translation and giving many incentives for improving the English translation and also giving me moral support. I am also grateful to Ms Gayle Zilber who also helped to input the English translation in the computer after going through many revisions; to Prof. Jay Garfield for his help in improving the English translation along with important suggestions. I am also indebted to Dr. Dharmadutta Caturvedi, a senior lecturer in Sanskrit, for his helping hand to restore the fragments as well as the verses that are not available of this text though after a long and tiring duration. I pay my deep-felt gratitude to late Dr. Vijay Shankar Chaubey for going through the Hindi translation and suggesting many alternatives. In addition, I am very grateful to Andy Rodeman, a Research scholar from Michigan University, for sending me the English translation of Śatagāthā by Geza Bethlenfalvy. Lately I had the good friendship of Mr. Mattia Salvini; B. A. Sanskrit, RKM Vivekananda College, Chennai who helped me to go through my English introduction and gave me some valuable-suggestions. I must thank him for his assistance. I acknowledge all the help and assistance which I received to bring out this work in accomplishment. Last but not the least I laud my sincere gratitude to the staff of the Śāntaraksita Library and to the members of Publication Unit.

Sarnath:
6.07.2001

Losang Norbu Shastri

སྒྲིལ་བྱེད་།

༄༅། །གང་སྐྱུ་མཚན་དཔེ་དགྱིལ་འཁོར་ཡོངས་ཚྭ་གས་ཤིང་།།

གང་གསུང་རྟེན་འབྲེལ་ཟབ་མོས་གདུལ་བྱ་སྒྲོལ། །

གང་ཐུགས་ཤེས་བྱ་མ་ལུས་སོ་སོར་རྟོགས། །

ནམ་འབྲེན་སྤྲུའི་བྱུལ་པོས་དུས་ཀྱན་སྦྱངས། །

བྱུལ་ཀྱན་དྲི་མེད་ཡེ་ཤེས་ལྷ་མཚོག་གི། །

ནམ་རོལ་འཇམ་དབྱངས་མཚོ་བྱང་བྱང་དག་གི།།

དབྱེར་མེད་རོ་བོ་དྲིན་ཅན་བཤེས་གཉེན་རྗེས། །

མི་ཟད་དག་གི་གཏེར་ཆེན་ཆར་དུ་བརྟེན། །

ལེགས་བཤད་ཇ་ཏྲ་ནུའི་བྱ་མེའི་གཙང་བའི་ཆུར། །

རིགས་དང་མི་རིགས་དཔྱོད་པའི་སྒོ་ལྷན་གྱིས། །

འཇུག་ལྷོག་བྱས་བྱས་སྦྱེ་དགའི་བུམ་ཟེ་གང་། །

མཐོ་རིས་ལ་ཆས་ཀྱན་བདེའི་དབལ་དུ་བཀོད། །

མཁས་པ་ལེགས་བཤད་གྱིས་ནི་རོམས་མེན་བྲག་ཏུ་རེ་སྐྱབ་བཞིན། །

རྒྱ་བཞིའི་ལེགས་བཤད་ལ་ཡང་རང་གི་འཕངས་པའི་སྒྲོག་ནི་གཏོང་།།

དེ་ལྟ་འདྲ་ཤེས་རབ་མིག་སྒྲོང་ས་སྤྱན་རྒྱུ་ན་མས་ད་སྤྱུ་ལོང་ལྟ་བུ་ཡི། །

སྤྱན་པའི་ལེགས་བཤད་གཞུང་གི་སྒྲོང་བར་འཇུག་ལ་སྤྱོ་བས་བསྟ། །

ཅེས་ཡུལ་དམ་པར་བསྟོད་པུག་སྤྱན་དུ་བཏང་སྟེ་ལེགས་པར་བཤད་པའི་
 ངག་རིག་གི་རྒྱབ་སྒྲོང་ས་ལས་བཅུ་མས་ཏེ་ཅུང་ཟད་སྒྲོང་བར་བྱ་བའི་གཞིར་
 འཇུག་གོ། དེ་ཡང་ལེགས་པར་བཤད་པའི་ངག་རིག་ནི་མིའི་འཇིག་རྟེན་དང་ཐོག་
 བྱང་བ་ནས་མི་རིང་བར་འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བྱེད་སྒྲོ་མིའི་བསམ་ཚུལ་འཕེལ་
 རྒྱས་ཇི་བྱང་དང་བསྤྱན་ནས་རིམ་བས་ཀྱན་དུ་སྤྱོད་པ་དང་སྤྱར་ཏེ་ལེགས་པའི་
 ལམ་དུ་འབད་འབྱུངས་སུ་ཆས་ལ། འགྲོ་བ་མིའི་ཕུལ་དུ་དབྱུང་དུ་མེད་པའི་རིན་ཆེ་
 བའི་ཡོན་ཏན་བྱོལ་སོང་ལས་བྱུང་དུ་འཕགས་པའི་དངོས་མཆོན་ཅན་ནི་འགྲོ་བ་
 མིར་རང་ཆས་སུ་ཡོད་པའི་རྣམ་དཔྱོད་ཀྱི་ཤེས་རབ་དེ་ཡོན་ཏེ། རིགས་པ་དང་མི་
 རིགས་པའི་མཐའ་དཔྱོད་ཅིང་སྦྱེས་བྱའི་འདོད་དོན་མངོན་པར་སྒྲོང་བ་ལ་མེད་དུ་
 མི་རུང་བའི་ཆ་རྒྱན་ཞིག་ཡོན་པ་འབྱུང་མ་ཉུག། རིམ་བ་དེ་ལྟའི་ཁྲོད་ནས་བཟང་
 སྤྱོད་ཀྱི་ཅེ་མོར་སོན་ཐུབ་པའང་དངོས་སུ་འཇུག་ཅུས། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་མིའི་སྦྱི་
 ཚོགས་ནང་བྱུང་ཞུགས་པའི་ལྟ་ཚུལ་དང་། ཡ་རབས་དང་། བག་ཡོད་པ་དང་།
 བཟང་སྤྱོད་སོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་དུ་མ་ཞིག་གི་ལམ་དུ་ཆས་ཏེ་མངོན་མཐོར་མངོན་
 པར་སྤྱོགས་ནས་བདེ་བ་ཉམས་སུ་སྤྱོང་བའི་གནས་ལ་འཇོག་པ་དང་། དེ་ལས་
 སྤྱོག་སྟེ་རྣམ་པར་དཔྱོད་པའི་ཡོན་ཏན་དང་བྲལ་བའི་མི་ཤེས་པའི་མིག་གིས་

བསྐྱད་པ་ལས་ནི་རྟག་ཆད་གྱི་མཐའ་དང་། མ་རབས་དང་། བག་མེད་པ་སོགས་
 གྱི་གཞན་དབང་དུ་གྱུར་ཏེ་ངན་པར་འགྲོ་ཞིང་སྤྱག་བསྐྱལ་ཉམས་སུ་སྤྱོད་བ་
 འབའ་ཞིག་དུ་ཟད་དོ། །དེ་ལྟ་བུའི་འཇིག་རྟེན་ལུགས་གྱི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པའི་
 གནའ་པོའི་གཞུང་ནི་ས་ཆེན་པོ་གོ་འདིའི་སྤྱང་ཆེས་སྤྱ་མོར་མའི་དཔལ་ཡོན་དར་
 བའི་གི་རིས་ལྷལ་དང་། ཨ་རབ་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་རག་རིག་ཆང་ཆིང་སྤྱག་པོའི་
 ནང་གསོག་འཛོག་གིས་དར་བྱུང་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་འདྲེན་དབང་རྣམས་བྱགས་
 མཐུན་པ་ཡིན། དེ་ཡང་གི་རིས་འི་ཨ་སོབ་གྱི་ལེགས་བཤད་དང་། ཨ་རབ་པ་རྣམས་
 གྱི་ཨ་རབ་གྱི་མཆན་མོ་རྣམས་དང་། རྒྱ་གར་བའི་རྒྱུད་ལྷ་པ་སོགས་གྱི་ལེགས་
 བཤད་གྱི་གཞུང་རྟེན་གྲས་སུ་བཙི་བ་ཡིན། མ་ལ་གཞུང་འདི་རྣམས་མའི་སྤྱི་
 ཆོགས་ནང་གི་བསམ་སྟོན་བཟང་བའི་ཆ་དང་། སྤྱུ་ཅལ་དང་། སྤྱི་དངོས་པོའི་ཡར་
 རྒྱས་དང་། དེ་མཆུངས་སྐབས་དེ་དང་དེའི་སྤྱི་ཆོགས་སམ་རྒྱལ་ཁབ་གྱི་འཆར་
 སྟེན་མེ་ལོང་ལྟ་བུ་མཆོན་ཐུབ་པའང་ཡིན། ཡང་ལེགས་བཤད་མེ་འགའ་ནི་ཚོམ་
 པ་པོ་མི་གསལ་ཞིང་བྱ་སྤྱུ་རྒྱུང་གིས་བསྟོན་པ་ལྟར་ཁ་ཡར་བ་མང་དག་ཅིག་སྤང་
 བ་ཅན་དུ་མ་ཟད། ལེགས་བཤད་གྱི་གཞུང་མང་པོ་ཞིག་དུ་གོ་སྤྱིའི་རག་རིག་དེ་
 དག་ཇི་མ་ཇི་བཞིན་སྤངས་བའམ། ཡང་ན་ཅུང་ཟད་འགྱུར་མེ་བྱས་ཏེ་སྤངས་པ་
 སྤྱི་ཆོགས་ཤིག་མཆིས། དེ་དག་མཁས་པ་ཆེ་གོ་མོད་དང་ག་གོ་མོའི་གསུང་ཚུལ་
 མམ། ཡང་ན་རག་རྒྱན་ཁ་ཡར་བ་ཡང་མཛོན་སྤྱད་པ་ལས་མཐའ་གཅིག་དུ་ངེས་
 པའི་རྒྱ་མཆན་ཤོད་རྒྱུ་ཡོད་པ་ནི་མི་སྤྱང་ངོ་། །ཡང་འགའ་མེ་མཁས་པ་གྲགས་

ཅན་གྱི་མཚན་དུ་ཁ་གཡར་བྱས་པ་འདྲ་ཡོད་སྲིད་པ་ཡིན། དེས་ན་ཙ་ཏ་ཀའི་རྒྱལ་
 བོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ལྟ་བུ་གྲགས་ཆེ་བ་བྱུང་ཡོད།

དེ་ཡང་བདག་ཅག་གི་སྟོན་པ་མཉམ་མེད་ཤུགས་རྒྱལ་བོ་འདི་ཉིད་འཛིག་
 ཉེན་དུ་བྱོན་ཏེ་སྐལ་ལྷན་གྱི་གདུལ་བྱ་བབྱང་བ་ལས་འདས་པ་རྣམས་ལ་གང་ལ་
 གང་འདུལ་གྱིས། དམན་པ་ལ་མོས་པ་རྣམས་ལ་ཆགས་བྲལ་གྱི་སྦྱོད་པ། རྒྱ་ཆེན་
 བོ་ལ་མོས་པ་རྣམས་ལ་ས་དང་པ་རོལ་དུ་བྱིན་པའི་ཐེག་པ། ཟ་མོ་ལ་མོས་པ་
 རྣམས་ལ་ཆགས་བཅས་གྱི་སྦྱོད་པས་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ལྡར་སྤྱད་ཀྱང་མ་བསྐྱོར་
 བ་ལེགས་པར་བསྐྱོར་ཏེ། གདུལ་བྱ་རིགས་ཅན་གསུམ་སྟོན་གྲོལ་ལ་བཀོད་དེ་ལྟ་
 དང་བཅས་པའི་འཛིག་ཉེན་ལ་ལེགས་བཤད་གྱི་སྒྲུང་བ་དམ་པ་བཀྱེ་བར་མཛད་
 པ་ནི་སངས་རྒྱས་འཛིག་ཉེན་དུ་བྱུང་བ་ཀུན་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་རང་ཆས་སུ་
 མངའ་བའི་རྟགས་མཚན་མངོན་ཆན་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན། སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལེགས་
 པར་བསྟན་པར་མཛད་པའི་ལེགས་བཤད་མད་དུ་བྱུང་བ་ནི་ཉོན་མོངས་ཉེ་བར་ཞི་
 བའི་ཐར་པ་མཆོག་གི་གོ་འཕང་ཐོབ་པའི་ཆེད་དུ་གསུངས་པས་ཆོས་དང་ཆོས་མ་
 ཡིན་པའི་རྣམ་གཞག་སྟོན་པ་ཤ་སྟག་དུ་སྒྲུང་སྟེ། ཉོན་མོངས་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་
 གི་གཉེན་པོར་ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ་བརྒྱད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་གསུངས་ཏེ། དེ་སྐད་དུ། འདོད་
 ཆགས་ཀྱི་གཉེན་པོར་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། ཞེ་སྒྲུང་གི་གཉེན་པོར་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་།
 གཉི་ཐུག་གི་གཉེན་པོར་ཉི་ཁྲི་ཆིག་སྟོང་། དུག་གསུམ་ཆ་མཉམ་པའི་གཉེན་པོར་

ཉི་ཁྲི་ཆོག་སྤྱང་སྤྱེ་ཆོས་སྤྱང་བརྒྱད་བཞི་སྤྱང་གསུངས་པའི་སྤྱིར་དོ། །དེས་ན་
 གསུང་རབས་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཚན་དབྱེངས་ཀྱིས་བསྟན་པ་དང་།
 ཆོགས་སྤྱ་བཅད་པའི་སྤྱེ་ལྟ་བུ་དང་། ཆེད་དུ་བཟོད་པའི་ཆོས་སྤྱང་དང་། ཆོས་ཀྱི་
 ཆོགས་སྤྱ་བཅད་པ་རྣམས་ནི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ལྟ་བུ་ཆོག་ཆོགས་སྤྱངས་
 ཤིང་གོ་སྤྱིའི་ངག་གིས་རང་གིས་བཟོད་བདེ་ཞིང་གཞན་གྱི་རྣམ་སྟན་པའི་བྱད་
 ཆོས་གཉིས་ལྟན་གྱིས་བསྐྱེད་ཅིང་བཟོད་པ་པལ་མོ་ཆེ་དག་དུ་གསལ་ལོ། །ཡང་དེ་
 ལས་ལྟོག་སྤྱེ་བཟོད་བྱ་ཟོད་བྱེད་གཉིས་ཀ་ཆེས་ཟབ་པ་དང་བརྟེན་བའི་ཤིང་སྤྱིན་
 གྱི་མདོ་སྤྱེ་རིན་པོ་ཆེ་བར་གྱི་ལེགས་པར་བཤད་པ་མང་དག་ཅིག་ཡོད་མོད།
 མངས་ཀྱིས་འཛིགས་ནས་སྤྱ་བ་སྤྱིང་བར་བྱས་ལོ།

བོད་གངས་ཅན་གྱི་སྤྱོད་སྤྱེ་སྤྱེ་བརྒྱ་བྲག་བདུན་པ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་
 མེས་དཔོན་རྣམ་གསུམ་གྱི་སྤྱ་རིང་ལ་ནང་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྤྱལ་གཏོད་དར་སྤྱེལ་
 མཛད་པ་ལས་རྒྱ་གར་ནས་ཆོས་འབྱུང་བའི་དབྱ་བཅུ་གསུམ། མ་ལ་དམ་པའི་ཆོས་
 ཅམ་དུ་མ་ཟད་སྤྱི་ནང་ཐུན་མོང་པའི་ངག་རིག་བབྱང་བ་ལས་འདས་པ་རྣམས་
 འབྲན་ཟླ་དང་བྲལ་བའི་མཁས་བྱུང་གཉིས་ལྟན་གྱི་རྒྱ་གར་གྱི་བརྗེད་མཁན་ཆེན་

1. བོད་ཀྱི་ལོ་ཙ་བ་ལྔ་ཤོས་སྤྱ་བྲག་པ་བ་ཐུ་མི་སྤྱོད་སྤྱེ་མདོ་རྒྱུད་ཉིང་གཅིག་བསྟན་བར་མཛད་པ་མཁས་
 དབང་ཆེ་ཏན་ཞབས་དྲུང་གིས་བཅུ་མས་པའི་སྤྱུ་རྟགས་ཀྱི་བཤད་པ་ཐུ་མིའི་ཞལ་ལུང་སྤྱོན་སྟེང་།
 ཤོག་གཤམ། 32

བར་བསྐྱད་མར་བཅད་བདར་གཏན་ལ་པལ་པའི་བསྐྱར་ཞུས་ཀྱི་ལམ་ནས་པལ་
 བསྐྱར་བྱས་པའི་གཞུང་དེ་དག་ནི་དུས་ཀྱི་ཆ་ནས་གཉིས་སྤྱེ་སྤྱེ། སྤྱེ་འགྱུར་རྩིང་
 མ་དང་། སྤྱེ་འགྱུར་གསར་མའོ། །ལྷག་པར་བསྐྱར་ཞུས་བྱས་པའི་གཞུང་ནམས་ནི་
 པལ་ཆེར་ཐད་འགྱུར་དང་། འགྲོས་ཀྱང་ལེགས་སྐྱར་ལྷར་གང་མཐུན་བཞག་པ་མ་
 ཟད་ཆོས་མངོན་པའི་མཛོད་ཀྱི་ཆོག་ལེའུར་བྱས་པ་'དང་། དབྱ་མ་ལ་འཕྲག་པ་
 ཞེས་བྱ་བ་'དང་། བྱང་རྩལ་སེམས་དཔའི་སྤྱོད་པ་ལ་འཕྲག་པ་' ནམས་ནི་སྙན་
 འཛེབས་དང་བསྐྱེབ་པའི་རྩལ་དང་ཚོམ་གྱི་འགྲོས་ཏ་ཅང་ལེགས་པས་ལན་རེ་
 གཉིས་གཟུང་བས་སྒོ་ལ་འཛགས་བདེ་བའི་བྱད་ཆོས་མད་དུང་བྱང་བ་དག་མངོན་
 སུམ་དུ་གྱུར་པ་ཁོ་ནའོ། །ཡང་བྱང་རྩལ་སེམས་དཔའི་རྟོགས་པ་བཛོད་པ་དཔག་
 བསམ་འབྲི་ཤིང་'ལྷ་བྱ་ནི་ལེགས་སྐྱར་མ་དཔེ་ལས་ཀྱང་སྙན་འཛེབས་ཅན་གྱི་

1. བསྐྱར་འགྱུར། སྤྱེ་ ༡ བ ༡ — ༣༧ ན ༧ [Tohoku 4089] བརྩིང་ཐོན་མིང་དང་ལོ་ཙ་བ་
 དཔལ་བཅེགས་རྟེན་སྐྱར་ཅིང་ཞུས།
2. བསྐྱར་འགྱུར། སྤྱེ་ ༩ ༢༠ བ ༡ — ༣༧ ན ༧ [Tohoku 3861] བརྩིང་ཏིལ་ཀ་ཀལ་ཤ་དང་ལོ་
 ཙ་བ་པ་ཚབ་ནི་མ་གྲགས་ཀྱིས་བསྐྱར། སྤྱེ་བརྩིང་ཀན་ཀ་མཐུ་དང་པ་ཚབ་ནི་མ་གྲགས་ཀྱིས་བསྐྱར་
 ཅིང་ཞུས།
3. བསྐྱར་འགྱུར། སྤྱེ་ ༧ ༡ བ ༡ — ༣༠ ན ༧ [Tohoku 3871] བརྩིང་སེམས་རྩིང་དང་ལོ་ཙ་བ་
 དཔལ་བཅེགས་རྟེན་སྐྱར་བསྐྱར། སྤྱེ་བརྩིང་རྩིས་ཤིང་དང་ལོ་ཙ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྐྱར་ཅིང་
 ཞུས། སྤྱེ་ཡང་བརྩིང་སྤྱུང་ཏིལ་དང་ལོ་ཙ་བ་སྤྱོད་ལེགས་རབ་ཀྱིས་བསྐྱར་ཅིང་ཞུས།
4. བསྐྱར་འགྱུར། སྤྱེ་ ༡༡ ༡ བ ༡ — ༣༩ ན ༧ [Tohoku 4155] བརྩིང་ལྷ་སྤྱེ་ཀར་དང་ལོ་ཙ་བ་

ཙུ་ཞིག་དུ་དོས་འཛིན་གྱིས་བོད་རང་གི་རག་རིག་གི་ཙུ་བྱུང་ཐུན་མོང་མ་
 ཡིན་པའི་མཐོ་རིས་སུ་ཆས་པར་བབ་སྟེགས་སུ་བྱུང་ཡོད་པ་ནི་བོད་ཀྱི་རག་རིག་
 ལ་མངའ་བ་སྟེས་པ་ཕྱིས་བྱུང་གི་མཁས་པ་'དག་གི་དོ་། དེ་ནས་བཟུང་བོད་ཀྱི་
 རག་གི་རང་བཞིན་ཙུ་འགྲོས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། དེ་ལྟར་བརྒྱ་
 སྐད་གཅིག་མིན་སྟོང་སྐད་མང་པོའི་རིང་སྐྱེ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་ནས་རག་
 རིག་པལ་མོ་ཆེ་སྤྱོད་བྱུང་གི་བཅད་བཅར་གཏན་ལ་པབ་པའི་ལམ་ལུགས་ལ་
 གཞི་མཛད་པ་ཙུ་མ་ཟད་ཀྱི་ བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་ལེགས་སྤྱད་གཉིས་ཉེ་
 བསྐྱར་དང་། མཛོན་བཛོད་དང་། ཆེག་སྤྱད་ཀྱི་ནམ་གཞག་སོགས་སྟོ་གང་ས་ནས་
 མཐུན་པར་བསྐྱར་ཞུས་བྱས་པར་བཞེན་དེར་གི་འཆར་ལེགས་སྤྱད་གི་མ་དཔེ་ཙུ་
 བརྒྱུ་དུ་བྱུར་བ་ནམས་ཀྱང་སྤྱད་བོད་འགྱུར་གི་ཐོག་ནས་བསྐྱར་གསོ་སྤྱད་

མོང་སྟོང་གིས་བསྐྱར། སྤྱད་ལོ་ཙུ་མཐོང་སྟོང་བཟང་པོས་བསྐྱར་ཅིང་ཞུས།

1. ཙུ་ཞིག་མ་རིན་པོ་ཆེས་མཛད་པའི་ལེགས་པར་བཤད་པ་སྟོང་པོ་ལས་བཅུ་ཉེ་སྟེལ་མར་བསྟོད་པ་
 དགོངས་དོན་ཟད་མེད་ནས་མཁའ་མཛོད་ཀྱི་སྟོ་འཕར་བྱ་ཆེར་ཕྱེ་བ་རྒྱུ་ལྟེན་གྱི་སྤྱད་བྱུང་ས་
 ཞེས་བྱ་བ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ལོར་དེ་སྟེ་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ་ལས། སྟན་
 རག་ཀུན་གྱི་བྱུ་པོ་ལའི་ཤིང་གི། ཤིང་ཉའི་འཕང་ལོ་གཡོས་པའི་བཤུལ་ལམ་དུ། དེར་དུས་སྟེ་བོའི་
 རྒྱ་འགྲུལ་ཟད་པ་ན། ཁྱིལ་མ་གཉིས་པའི་བྲོགས་བཅས་འགྲོ་བ་སྟུ། ཐོག་བྱང་ས། ༡༧ ན ༢
2. དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སྟོབ་ཁང་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༠ ནས་བཟུང་གཙུག་ལག་སྟོབ་ཁང་
 གི་དམིགས་ཡུལ་གཞིར་བཟུང་ཐོག་ལེགས་སྤྱད་གི་མ་དཔེ་ཙུ་བརྒྱུ་དུ་མོང་པའི་གཞུང་ནམས་བོད་
 སྐད་ནས་ལེགས་སྤྱད་དུ་བསྐྱར་གསོ་བྱེད་ཐུས་ལ་འཛིན་སྟོང་གི་མཁས་པ་ཀུན་ཡི་རང་དང་བསྟོད་

དག་ཆད་ལྷན་ངེས་བྱོང་ཞིག་བསྐྱེད་ཐབས་ཀྱི་ཡོད་པ་དེ་གས་རྩ་སྤྱོད་མངོན་ཐབས་པ་
 ཡོད་པས་བོད་སྐད་ནི་ས་ཆེན་པོ་འདིའི་སྤྱོད་སྐད་ཡིག་རྙིང་གས་སྤྱོད་བཅི་བའི་
 ལེགས་པར་སྤྱར་བ་ལྟའི་སྐད་དུ་གྲགས་པའི་མཆོད་གྲོགས་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད་པས་
 གནག་ཇིའི་རྒྱད་དུ་གཏོགས་པ་འགས་བོད་སྐད་ནི་དབྱིན་སྐད་སོགས་ལ་སྟོས་ཏེ་
 ཐ་ཆད་པར་སྤྱོད་པ་དག་རང་གི་སྐད་ཡིག་ལྷག་པོ་ཡོད་པ་ཆ་མ་རྟོགས་པར་གཞན་
 ལ་འཆོལ་བའི་ཉམ་ཆུགས་བྱེད་པ་རྣམས་ནི་རྟོག་པ་རྩིང་བའི་རང་མཆོད་ཇིན་
 པར་སྟོན་པ་ཁོ་ན་ལས་མ་འདས་པ་ཡིན་པར་སྐད་གསང་མཐོན་བོར་སྤྱོད།

དེ་ཡང་བསྐྱེད་འགྱུར་དུ་ཐན་མོང་བ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཁོངས་སྤྱོད་
 གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་ལེགས་པར་བཤད་པའམ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་
 བབྱང་བྱ་བརྒྱད་སྤྱོད་འགྱུར་སྤྱོད་འགྱུར་གཉིས་ཀའི་དུས་སྤྱོད་འགྱུར་བ་ཞུགས་ཡོད།
 མང་ཆེ་བ་ནི་སྤྱོད་འགྱུར་གྱི་སྐབས་ཡིན་པར་སྤྱང་ཞིང་རེ་གཉིས་ནི་སྤྱོད་འགྱུར་སྐབས་
 ཡིན་པར་གསལ། དེ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་གསུམ་ནི་སྟོབ་དཔོན་ཆེན་པོ་འཕགས་པ་
 ལྷ་སྤྱོད་ཀྱི་མཛད་བྱང་དུ་སྤྱང་སྟེ། ཤེས་རབ་བརྒྱུ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རབ་དུ་བྱེད་པ་

སྤྱགས་མཛད་ཡོད། མ་ལ་བྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ལོར་ཚུགས་པའི་ལྷལ་སྤྱིའི་ལེགས་སྤྱོད་བཟོ་སྒྲེང་ཐངས་ལྷ་
 པར་འཆོག་སྐབས་འདི་གའི་བསྐྱུར་གསལ་འགན་འཛིན་སྟོབ་དཔོན་ཀེ་ཨེན་མི་ཤའི་རྩོམ་ཡིག་བོད་སྐད་
 རྣམ་ལེགས་སྤྱོད་སྐད་དུ་བསྐྱུར་གསལ་བྱེད་སྐབས་དཀའ་ཆོགས་ཐུན་བུ་ལ་དཔྱོད་པ་ཞེས་པར་མཆོད་
 འདོད་ཅན་རྣམས་གཟིགས་པར་ཞུ།

'དང་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྡོང་བྱ་ཞེས་བྱ་བ་¹དང་། ལུགས་ཀྱི་
 བསྟན་བཅོས་སྐྱེ་བོ་གསོ་བའི་ཐིགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་²དང་གསུམ་མོ། ཉེ་ཡང་བྱ་
 སྟན་ཆོས་འབྱུང་དུ།³ ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དམངས་ལ་གདམས་པ་སྐྱེ་བོ་གསོ་
 ཐིགས། སྟན་པོ་ལ་གདམས་པ་ཤེས་རབ་བརྒྱ་པ། སྐལ་པོ་ལ་ཐེག་ཆེན་གྱི་ལྟ་སྟོང་
 ཟུང་འབྲེལ་དུ་སྟན་པ་དབྱུང་མ་རིན་ཆེན་སྟེང་བ་ཞེས་གསུངས་པ་ལས་ཤེས་རབ་
 སྡོང་བྱའི་སྟོར་གསལ་ཁ་མེད་པ་མ་ཟད། བསྟན་བཅོས་ཀྱི་གྲངས་སྟུ་མ་བབྱང་
 བར་སྡོང་བས་དབྱུང་བར་བྱ་བའི་གཞི་ཡིན་ནོ། ཁ་ཆེ་སྟོབ་དཔོན་ཉི་མ་སྤྲས་པས་
 མཛད་པའི་ཆོགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་ཅེས་བྱ་བ་⁴དང་། སྟོབ་དཔོན་མཆོག་སྟེང་

-
1. བསྟན་འགྲུར། གྲུ་ རྩ་ ༢༢ བ་ ༧ — ༡༠༩ ན་ ༢ [Tohoku 4328] བརྟུ་ཏ་ས་ཐོན་ཐོང་དང་ལོ་ཙ་པ་
དཔལ་བཅེགས་རྟུ་ཏ་ས་བསྟན་ཅིང་ཞུས།
 2. བསྟན་འགྲུར། གྲུ་ རྩ་ ༡༠༩ ན་ ༢ — ༡༡༩ ན་ ༧ [Tohoku 4329] བརྟུ་ཏ་སྐལ་པོ་ལྟོ་དང་ལོ་ཙ་
པ་ལེ་ཤེས་སྟེས་བསྟན་ཅིང་ཞུས།
 3. བསྟན་འགྲུར། གྲུ་ རྩ་ ༡༡༩ བ་ ༧ — ༡༡༩ བ་ ༧ [Tohoku 4330] བརྟུ་ཏ་ཐོན་ཐོང་དང་ལོ་
ཙ་པ་དཔལ་བཅེགས་རྟུ་ཏ་ས་བསྟན་ཅིང་ཞུས།
 4. བྱེ་ལོ་ ༡༢༢༡ ལོར་འབྲས་སྡོང་སྟོན་གསལ་སྟེང་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། བྱ་སྟན་
ཆོས་འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༡༧༧ — ༡༧༨
 5. བསྟན་འགྲུར། གྲུ་ རྩ་ ༡༡༩ བ་ ༧ — ༡༡༩ ན་ ༩ [Tohoku 4331] བརྟུ་ཏ་སྟོན་ཐོན་ཐོང་དང་ལོ་ཙ་པ་
དཔལ་གྱི་ལྟ་སྟོང་པོའི་སྟེས་བསྟན་ཅིང་ཞུས།

གྲིས་མཛད་པའི་ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་¹དང་། སློབ་དཔོན་དོན་ཡོད་འཆར་
 གྲིས་མཛད་པའི་བྱི་མ་མེད་པའི་བྱི་ལན་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྱེང་བ་²ཞེས་བྲུ་བ་དང་། ཅ་
 ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལྷགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་³དང་། སློབ་དཔོན་མཐུ་རྒྱུས་བཅུ་མས་
 པའི་ལྷགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་⁴བཅས་དང་བརྒྱད་དོ། །དེ་དག་ཀྱང་པལ་ཆེ་བ་སྡ་
 འབྱུར་དང་རེ་བྱང་ཕྱི་འབྱུར་དུ་བསྐྱུར་བ་གང་ལས་ཏོགས་ཞེ་ན། མཛད་བྱང་དུ་
 བཀོད་པའི་ལོ་པཎ་གྱི་མཚན་ལས་རྗེས་སུ་དབག་སྟེ་དང་པོ་དུག་པོ་ནི་བརྒྱ་ཕྱག་
 བརྒྱད་པ་དང་དགུ་པ་སྟེ་སྡ་འབྱུར་སྐབས་དང་ཕྱི་མ་གཉིས་ནི་བརྒྱ་ཕྱག་བཅུ་
 གཅིག་ཡས་མས་ཡིན་པ་ནི་གྲུབ་དོན་ཡིན་ནོ། །དེ་ཡང་གོང་དུ་སློབ་པའི་ལེགས་
 བཤད་ཀྱི་གཞུང་དེ་དག་ལས་མི་རྟུང་བ་ཞིག་དེང་རབས་ཀྱི་མཁས་དབང་མང་
 པོས་ཉམས་ཞིབ་དང་འབྲེལ་དཔྱད་ཚྭ་མ་མཛད་པ་མ་ཟད། དབྱིན་སྐད་སོགས་ཀྱི་
 ནང་དུ་བསྐྱུར་བའང་དུ་མ་སྤང་སྟེ། འཕགས་མཆོག་ལྷ་སྐྱབ་ཞབས་ཀྱིས་མཛད་

1. བསྟན་འབྱུར། སྟེ། རྩ་ ༡༢༢ ན ༢ — ༡༢༩ ན ༩ [Tohoku 4332] བརྒྱུད་བེན་ཡུལ་ཆུ་དང་ལོ་ཅ་
བཞོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཀྱིས་བསྐྱུར་ཅིང་ཞུས།
2. བསྟན་འབྱུར། སྟེ། རྩ་ ༡༢༢ ན ༩ — ༡༢༧ བ ༩ [Tohoku 4333] བརྒྱུད་པའི་ཀམ་ལག་ཆུ་དང་ལོ་
ཅ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྐྱུར་ཅིང་ཞུས།
3. བསྟན་འབྱུར། སྟེ། རྩ་ ༡༢༧ བ ༡ — ༡༢༧ ནབ ༩ [Tohoku 4334] བརྒྱུད་པའི་ཀམ་ལག་ཆུ་དང་ལོ་
ཅ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྐྱུར་ཅིང་ཞུས།
4. བསྟན་འབྱུར། སྟེ། རྩ་ ༡༢༧ བ ༩ — ༡༢༧ ན ༧ [Tohoku 4335] ལོ་ཅ་བ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་
ཅ་བ་སྐྱུ་སྟོ་ཕྱོས་ཀྱིས་བསྐྱུར་ཅིང་ཞུས།

པའི་ཤེས་རབ་སྤྱོད་བྱ་དབྱིན་སྐད་ཐོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༩ ལོར་༧བ་ལུ་ཨེལ་ཀེས་ཤེས་
 གྱིས་ཕབ་བསྐྱར་དང་ཞུ་དག་གནང་བ་དང་། ཡང་རྒྱལ་སྤྱི་སྤྱི་ལེགས་སྐྱར་
 ཐོག་བསྐྱར་གསོ་མཛད་ཀྱང་དཔར་སྐྱོན་ད་བར་བྱུང་མེད། ཡང་ཅན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་
 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱོན་བཅོས་ལེགས་སྐྱར་དང་བོད་སྐད་ཤན་སྐྱར་ཐོག་ཀླུ་ལྟ་ནས་
 སྐྱོབ་དཔོན་ལུགས་བཟང་གཞོན་ནུས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༩ དཔར་དུ་བཏབ་ཡོད།

ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ནང་མཆོག་སྟེད་སྐོར་ལ་དབྱད་པ།

དེ་ཡང་སྤྱི་སྤྱོད་བཞིན་ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་ཅོམ་པ་པོ་སྐྱོབ་དཔོན་
 མཆོག་སྟེད་ཀྱི་རྣམ་ཐར་དང་དུས་རབས་ཇི་ཅམ་ལ་ཐེབས་པའི་སྐོར་ནི་དེ་ལྟ་བུའི་
 བྱུང་བའི་ཆང་ཆོང་སྤྱག་པོའི་ནང་ཐིམ་སྟེ་གསལ་ཁ་མི་སྒྲིང་ཡང་ངག་རིག་གི་ལོ་
 རྒྱུས་དང་མཁས་པ་མང་པོའི་གསུང་འགྲོས་དང་དེབ་ཐེར་དང་ངག་རིག་དཀར་
 ཆག་སོགས་སུ་ཁྱུངས་བཅོལ་ཏེ་ཅུང་ཟད་འཆོལ་ཞིབ་ལ་འཇུག་གོ།

དེ་ཡང་འཕགས་ལུལ་གྱི་མཁས་དབང་བལ་དེའོ་བླ་ལས་བཅུ་མས་པའི་
 ལེགས་སྐྱར་གྱི་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ནང་དུ་བར་ཅུ་ཙེ་སྟེ་མཆོག་སྟེད་ཞེས་པ་སྤྱི་
 ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་པའི་ཡས་མས་བྱོན་པར་བཤད་པ་དང་། ཡང་ལེགས་བཤད་ཀྱི་
 གཞུང་གྲགས་ཅན་ལེགས་པར་བཤད་པའི་སྟེང་བ་དང་སྤྱི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་བཞུགས་ནས་དུ་

1. རྒྱལ་སྤྱི་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ་ལེགས་སྐྱར་གྱི་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས། ཐོག་གངས། ༡༩༣༩, ༩༣༠

མཆོག་སྟེད་ཀྱི་སྟན་འཛེབས་ལྟན་པའི་ལེགས་བཤད་དྲངས་པའང་བཤད། ལྷ་
 ལྷའི་པའི་འབྲེལ་བྱེད་ཀླུ་ཡན་དང་རང་བཞིན་རབ་གསལ་ཞེས་བྱ་བའི་རང་བཞིན་
 སྐད་ལས་བཅུམས་པའི་བད་སྟོད་ཀྱི་གཞུང་རྟིང་གས་སུ་བཙུ་བའི་མཛད་པ་པོ་
 གཉིས་གཅིག་གམ་ཐ་དང་ཡིན་མིན་ཁ་ཆོན་གཅོད་དཀའ་བར་གསུངས་ཀྱང་
 མཐུག་ཏུ་གཅིག་ཏུ་འཐད་ཕྱོགས་སུ་བཤད་པ་སྒྲུང་ལོ།

ཡང་མཁས་པ་རྒྱུར་ཀར་མ་ཆུ་ཁྱུང་མཆོ་ཞེས་པར་གཞི་བཅོལ་ཏེ་
 མཆོག་སྟེད་ཀྱི་ཡུལ་སྐྱུ་ནར་བྱའི་གྲོང་ཁྲིར་གྱི་སྟན་གྲགས་ཅན་གྱི་སྟོན་པོ་ཡིན་པ་
 དང་། ཆར་བ་ཞེས་པའི་མཁན་པོ་ལས་རིག་གནས་མཐའ་དག་ལ་མངའ་བཞུགས་
 ཤིང་། རུས་ཀླུ་ཡིན་པར་བཤད། མཆོག་སྟེད་ཀྱི་སྟན་ངག་ཞེས་པའི་གཞུང་ནང་
 གཙོ་ཆེ་བར་སྟན་པ་དང་རབ་དྲངས་དང་རྗེས་བསྟུ་སྟེབ་སྟོར་ནང་དབེས་བརྒྱན་
 པས་ཀྱན་ཡིད་ལྡམ་མེར་འབྲོག་པར་བཤད། མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་བཅུམས་པའི་སྟན་
 ངག་གི་མིང་དོན་དམ་པར་ན་མཐོ་རིས་འཛོག་པ་ཡིན་པར་གསལ་ཏེ། དེ་ཡང་
 ནག་པོ་སྟོད་པའི་སྟན་ངག་ལས། ² གང་ཞིག་མཐོ་རིས་འཛོག་བྱས་ནས། སྟེད་
 པར་སྐབས་གསུམ་འཕོ་བར་བྱེད། །སྟན་ངག་གིས་ནི་མཆོག་ཉིད་ཀྱིས། །མཆོག་
 སྟེད་སྟན་ངག་མཁན་པོར་གྲགས། །ཅེས་སོ།

1. གང་མ་ཆུ་ཁྱུང་མཆོ་ ལས་ཀྱི། 1 རྒྱལ་ལ། 2, སྟོག་ 33—30
 2. ལེགས་སྐྱར་ངག་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས། ཤོག་གྲངས། 136

ཉེ་བར་བསྐྱེན་པའི་སྤྲུལ་དཔོན་མཆོག་སྤྲེད་ཀྱིས་བཙམས་པ་ཏྲགས་ཀྱི་བྱང་པར་
 བྱི་ཆོ་ག་ཇོགས་སོ། ཞེས་པ་དང་། ལ་ དེ་བཞིན་དུ་བཏྲ་གྲོ་མུདྲི་ཞེས་པའི་ཚུམ་པ་
 དམ་བཅའི་སྤྲུལ་སྤྲུལ་དཔལ་རྣམ་གཞན་ཉིན་འབྲེད་ཀྱི་མཆོན་དང་བུམ་ཟེ་མཆོག་
 སྤྲེད་ཀྱིས་བཤད་པའང་གསལ་བར་བཀོད་ཡོད། དེས་ན་མཆོག་སྤྲེད་བྱོན་པའི་དུས་
 རྣམ་གཞན་གྱི་ལོ་ ༤༠༠ སྤྲོན་ཡིན་པར་གསལ་ཡོ། ། གཞན་ཡང་འདིས་ནི་དེ་ཉི་མེད་
 སྤྲེད་ཀྱི་སྤྲུལ་སྤྲུལ་དཔལ་དང་། དེས་ཆོག་ཀུན་བདུས་ཞེས་པའི་བྱང་པོ་ཡིན་པར་ངོས་
 འཛིན་བྱེད་ཅིང་། འདི་ནི་རིག་བྱེད་པའི་དེས་ཆོག་སྤྲེད་བརྒྱུད་ཀྱི་ཆོད་མའི་གཞུང་
 ཞིག་ཡིན། ཡང་སྤྲེད་པོ་ཀུན་ལས་བདུས་པ་ཞེས་པ་ཟུར་ཏའི་གཞུང་ནས་སྤྲོད་པ་
 དང་འབྲེལ་བ་རྣམས་ཆོགས་བཅད་ཀྱི་ལམ་ནས་བསྐྱེད་པ་ཞིག་སྤྲེད་པ་ཡུལ་ནས་
 རྟེན་པ་མཁས་དབང་རྒྱུ་ལྷེར་ས་སར་སྤྲེད་པ་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་ཡོད། གཞན་
 ཡང་ཏྲགས་ཀྱི་བྱང་པར་བྱི་ཆོ་ག་ སྤྲོད་པའི་ཆོ་ག་ ཆ་བསགས་ཀྱི་བྱེད་བྱི་མ།
 མཛོད། ཉེ་བསྐྱེད་ཀྱི་མདོ། བཏྲ་གྲོ་མུདྲི། རིག་པ་དང་མཛོད་པའི་སྤྲོད་ཀྱི་སྤྲུལ་དཔལ་
 ཡང་བཙམས་པར་བཤད་དོ། །

ཡང་བརྟེན་གུར་སྤྲེད་ཏུལ་ དུས་བཙམས་པའི་བདེ་སྤྲོད་པའི་ལྷ་བའི་ལོ་
 ལྷུས་ཅན་ཆ་བསགས་ཀྱི་སྤྲེད་པའི་བྱེད་པ་ཡིན་པར་བཤད་པར་མ་ཟད། འབྲེལ་
 བཤད་ཀྱི་མིང་ནག་པ་བཙེགས་པ་ཡིན་པའང་གསལ། དེ་མཚུངས་དུས་རབས་

1. གུར་སྤྲེད་ཏུལ་དུས་མཛོད་པའི་བདེ་སྤྲོད་ལྷ་བའི་ལོ་ལྷུས། ཤོག་གངས། ༢༠༠, ༡༧༠

བཅུ་གཅིག་ནང་བྱང་བའི་ཁ་ཆེའི་མཁས་པ་སོམ་དེམས་བཅུ་མས་པའི་གཏམ་ཆུ་
 ལྷང་མཆོ་ནང་བར་རུ་ཅི་སྟེ་མཆོག་སྟེད་ཅེས་པ་རྒྱ་རྒྱ་ཞེས་པའི་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་
 བེ་ཀླུ་མ་དེ་ཉི་མོ་ན་པོ་རིན་པོ་ཆེ་དགའི་དགྱིལ་ལོར་དུ་བགྲང་བར་སྤང་སྟེ། དེ་སྤྲང་
 དུ་ནག་མོ་ལོལ་གྱི་རྩོད་ཅིན་ལམ། སྤན་པ་ཐང་ལ་བཅུ་དང་། གྲུ་པ་ནག་
 དང་། འཆི་མེད་སང་གེ་དང་། བརྒྱ་དང་། བེ་ཀླུ་མ་དེ་དང་། ནག་མོ་ལོལ་དང་།
 བརྒྱ་མི་ཉི་དང་། མཆོག་སྟེད་དོ། འདི་པས་བརྒྱ་བྱིན་གྱིས་རྒྱལ་པོ་བེ་ཀླུ་མ་དེ་
 ལ་གསེར་གྱི་ཁྱིའུ་ཞིག་གནང་སྟེས་སྤྱ་བསྐྱལ་བ་ལ་གཞི་བཅོལ་ཏེ་སང་བྲི་བཅུ་
 གཉིས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྤན་དག་གི་ལམ་ནས་བཅུ་མས་པའི་བསྤན་བཅོས་ཀྱི་རྩོམ་
 པ་པོ་ཡང་བཤད། ཡང་བར་རུ་ཅི་སྟེ་མཆོག་སྟེད་གཞན་ཞིག་ནི་རང་བཞིན་པའི་སྤྲང་
 ཀྱི་བྲུ་གྱི་ཉ་བྲུ་གྲུ་པ་རང་བཞིན་རབ་གསལ་དང་། སྤྲྀ་རྒྱ་མཐོན་ཉ་གས་ཀྱི་རྩེས་སྤྱ་
 བསྤན་པའི་རྩོམ་པ་པོར་བཤད་ཅིང་སྟོགས་ཀྱི་གོས་ཅན་གྱི་རྩེས་འབྲངས་ཡིན་
 བར་བཤད་དོ། དེས་ན་གོང་དུ་བཀོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱང་བ་རྣམས་ཀྱི་བྲངས་
 ལས་ནི་མཆོག་སྟེད་ཅེས་པའི་མཁས་པ་ནི་སྤྱ་བཞི་པའི་འགྲེལ་བྱེད་ཀྱི་དུ་དང་།
 ཡང་ཅུང་དུས་ཕྱིས་བྱང་བ་ཀྱི་དུས་ཀྱི་མཆོག་སྟེད་དང་རང་བཞིན་རབ་
 གསལ་སོགས་ཀྱི་མཛད་པ་པོ་བཅས་མཆོག་སྟེད་མི་འདྲ་བ་གསུམ་དུ་སྤང་ཡང་

ཚུལ་འདི་ལ་ད་དུང་སློང་དང་ལྷན་པ་ནམས་གིས་དབྱུང་བ་ལ་འཇུག་པར་བྱས་ཏེ་
ཡིག་ཆའི་བྲངས་ད་དུང་འཆོལ་དགོས་པ་སེམས་སོ།།

ཐོད་གྱི་མཁས་པའི་རྒྱ་གར་ཆོས་འབྱུང་སྐོར་ལ་དབྱུང་བ།

དེང་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་གྱི་ལེགས་པར་བྱང་བ་དང་། རིག་པའི་
གནས་ནམས་གྱི་ལོ་ཆོགས། ཡུལ། བྱང་བ་སོགས་བརྗོད་པ་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བ་
ནི་སློན་གྱི་ཐོད་གྱི་མཁས་པ་ས་སྟེང་ན་སྟན་པའི་བ་དན་གྱིས་ཡོངས་སུ་བྲབ་ཅིང་
རིག་པའི་གནས་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་། ཆོས་འབྱུང་ལ་མཁས་འཛོན་གཉིས་ལྷན་གྱི་
ཙོམ་པ་པོ་མང་དག་གི་གཞུང་ལ་བརྟེན་པ་ཁོ་ན་ལས་འོས་མིན་པ་ཞིག་དེང་
རབས་ཅན་དུ་ལོ་རྒྱུས་སྤྱོད་པའི་རྟོག་པ་ཅིང་བའི་མཁས་སྟོམ་དག་མི་འདོད་བཞིན་
དུ་ལུང་འདྲེན་བྱེད་པར་སྤང་ངོ་། །འོན་ཀྱང་ལོ་རྒྱུས་རིག་པའི་ཆངས་ཐིག་དུ་
བཟུང་བྱུང་གིས་ཐོད་གྱི་མཁས་དབང་དེ་དག་གིས་མཛད་པའི་གཞུང་ལ་མི་
འཐད་པར་སྤྱོད་པ་ནི་བཞད་བགད་གྱི་གནས་སུ་མཐོང་སྟེ། དེ་ཡང་ལོ་རྒྱུས་གྱི་
བགད་བྱའི་ཆང་ཆིང་ཐུན་ནག་གཏིང་མཐའ་བུལ་བ་ལ་དབྱེད་པའི་ཆེ་གཞི་རྟེན་
གང་ཡང་མི་རྟོག་ཅིང་རྟོག་བཟུང་ཁང་བ་བཅེགས་པ་ལས་འོས་མེད་གྱི་ངང་
ཚུལ་དུ་འགྱུར་བ་མ་ཟད་། ཐོད་གྱི་མཁས་དབང་དེ་དག་གི་བྲངས་བཅོལ་བའི་རྒྱ་
གར་བརྗོད་དང་ཆོད་ལྷན་གྱི་གཞུང་ཡང་ཡོད་པ་ནི་ཆོས་འབྱུང་དེ་དང་དེ་དག་
ལས་གསལ་བར་བཤད་པས་སྤྱོད་པའི་ངལ་བ་མ་བྱས་སོ། །དེ་ལྟར་བྱའི་ཐོད་གྱི་

མཁས་དབང་གིས་མཛད་པའི་དེབ་ཐེར་དང་ཆོས་འབྱུང་མང་ཡང་ཡོངས་སུ་
གྲགས་པ་ནི་རྐྱེན་ཐུགས་བརྩམས་པའི་དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་པའི་
ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀྱན་འབྱུང་ཞེས་
བྱ་བ་དང་། བྱ་སྟོན་ཆོས་འབྱུང་དང་། འགོས་ལོ་རྩ་བ་གཞིན་ཏུ་དཔལ་གྱི་དེབ་ཐེར་
སྟོན་པོ་རྣམས་ཡིན། དེ་ཡང་ཆོས་འབྱུང་དེ་དག་ལ་བྱངས་བཅོལ་ཏེ་སྟོབ་དཔོན་
མཆོག་སྟེད་ཀྱི་སྟོར་ཅུང་ཟད་སྟེད་བར་བྱ་སྟེ། དེ་ཡང་རྐྱེན་ཐུགས་ཆོས་འབྱུང་ནང་
སྟོབ་དཔོན་མཆོག་སྟེད་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་སྐབས་གཉིས་སུ་བཤད་པ་སྟེ།

དང་པོ་ནི་རྒྱལ་པོ་བསྐྱེད་པའི་གྲོགས་བྲམ་ཟེ་བཟང་པོ་དང་། བྲམ་ཟེ་
མཆོག་སྟེད་ཟེར་བ་གཉིས་བྱུང་། དེ་གཉིས་ཀས་ནང་པའི་དགེ་འདུན་ལ་མཆོད་
པ་ཆེན་པོ་བྱས་པ་བཤད་པ་མ་ཟད། མཆོག་སྟེད་ནི་རིགས་སྒྲགས་བྱུབ་པའི་ཤིང་
ལའི་མཆིལ་ལྷམ་བྱུང་ཞིག་ཡོད་པ་གྲོན་ནས་ལྟ་དང་སྒྲུ་ལ་སོགས་པའི་གནས་ནས་
ཀྱང་ཡོ་བྱད་བཟང་པོ་དག་སྐྱངས་ནས་སྟོང་པའི་ཆོགས་མག་བར་བྱེད་པ་གཅིག་
ཡིན་པ་དང་། འོན་ཀྱང་ལན་གཅིག་རྒྱལ་པོ་དང་མི་མཛེལ་བར་བྱུར་ཏེ་རྒྱལ་པོས་
འདི་ཡིས་བདག་ལ་རིགས་སྒྲགས་ངན་པ་བྱེད་སྟུམ་ནས་དེ་གསོད་པའི་པོ་ཉ་བ་

1. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ ལོར་ལྷུ་ཁྲ་ལེགས་བཤད་གཉེར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། རྐྱེན་ཐུགས་
དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀྱན་
འབྱུང་། ཐོག་གྲངས། ༡༣, ༡༧

བཀྱེ་བ་ལས། དེ་མཆིལ་ལམ་གྱོན་ནས་གྲོང་ཁྱེར་འཕགས་ཀྱི་དུ་བྱོས། མཐར་
 ཀྱི་ལོས་བསྐྱུས་ཏེ་བྱད་མེད་ཅིག་གིས་དེའི་མཆིལ་ལམ་བརྒྱས་ནས་འབྲོས་མ་
 ཉུས་པ་ལ་གཤེད་མས་བརྒྱུམས། ཀྱི་ལོས་ཀྱང་བྲམ་ཟེ་བསད་པའི་སྒྲིག་སྦྱང་ལ་
 གཙུག་ལག་ཁང་ནི་ཤུ་ཙ་བཞི་བཞེངས། འདིའི་དུས་ནི་ལོ་རྒྱུས་རིག་པ་ལ་མཁས་
 པ་དག་གིས་ཡེ་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་དུས་རབས་བཞི་པ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་
 གུས་ཡོད།

གཉིས་པ་ནི་འཕགས་པ་སྐུ་སྐྱབ་ནུལ་རྒྱའི་མཁན་པོ་མཛད་པའི་ཆེ་མཛེས་
 བཤེས་སུ་གྱུར་བ་སློབ་དཔོན་བྲམ་ཟེ་མཆོག་གི་ཕྱེད་ཅེས་བྱ་བ་སངས་རྒྱུས་ཀྱི་བསྟན་
 པ་ལ་དད་པའི་བྲམ་ཟེ་ལས་དྲུག་ལ་བཙོན་པ་མ་ག་རྟའི་ཤར་ཕྱོགས་རྩ་ཁྲི་ཡུལ་
 ན་ཡོད་པ་ལས། དེས་ལོ་བཅུ་གཉིས་སུ་འཕགས་པ་སྐུ་རས་གཟིགས་ཀྱི་སྐྱགས་
 བཟུངས་ཤིང་། མཐར་གསེར་འབྲུམ་ཕྲག་བཞིའི་ཡོ་བྱད་ཀྱིས་སྦྱིན་སྲེག་དུ་བྱུལ་
 བས་འཕགས་པ་སྐུ་རས་གཟིགས་ཞལ་མཛོན་སུམ་དུ་བསྟན་ནས། ཁྱོད་ཅི་
 འདོད་གསུང་པ་ལ། བདག་གྲུབ་པ་ཆེན་པོ་བརྒྱད་ཀྱིས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱ་བར་
 འདོད་པས་ནག་པོ་ཆེན་པོ་མངག་གཞུག་དུ་འཆོལ་ཞུས་པས་དེ་བཞིན་དུ་གནང་།

1. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ ལོར་ལྷུ་ཆ་ལེགས་བཤད་གཉེར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། ཏཱ་རྒྱའི་
 དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཆེ་ལྷར་དར་བའི་རྩལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀྱན་
 འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༡༡— ༡༥

ནས། དེ་བྱིན་ཆད་རིག་སྒྲགས་ཐམས་ཅད་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་ལྟར་གྲུབ་ཅིང་། རི་
 ལུ་ལ་སོགས་པ་གྲུབ་པ་བརྒྱད་པོ་སྟོང་ལྷག་རེ་རེས་སེམས་ཅན་ནམས་ལ་ཕན་
 བདགས་སོ། །དེ་དུས་གཞན་ཞིག་ན་ལྷ་རྣམས་འོངས་པའི་ཆོ་རྒྱལ་པོ་རྒྱུ་ཤུགས་
 མཆོད་གནས་སུ་གྱུར། རྒྱལ་པོའི་བྱ་མོ་དབྱིད་ལྡན་མ་ཞེས་བྱ་བ་བྲམ་ཟེ་མཆོག་
 སྟེང་ལ་སྦྱོན་པར་བྱས་པ་ལས། དབྱིད་ལྡན་མ་ང་རྒྱལ་གྱིས་དྲེགས་པས་མཆོག་
 སྟེང་ལས་ཁོ་མོ་མཁས་པའི་ཕྱིར་དེའི་གཡོག་མི་བྱེད་དོ་ཞེས་བྱས་སོ། །དེ་ལ་
 མཆོག་སྟེང་གིས་འདི་བརྟུན་གྱིས་བསྐྱུ་བར་བྱའོ་སྟུམ་ནས། འོ་ན་བདག་གི་སྟོབ་
 དཔོན་མཁས་པ་བདག་ལས་སྟོ་གྲོས་བརྒྱ་གྱུར་གྱིས་ཆེ་བ་ཞིག་ཡོད་པས་དེ་སྦྱོན་
 དངས་ལ་དེ་ལ་སྟོལ་ཅིག་ཅེས་བྱས་ནས། མ་གཏུའི་གནག་ཇི་གཟུགས་བཟང་བ་
 ཞིག་ཤིང་གི་ཡལ་གའི་རྩེ་མོ་ལ་གནས་ནས་ཡལ་གའི་རྩ་བ་ལ་སྟེུ་སྦྱོན་པར་
 བྱེད་པ་མཐོང་ནས་ཤིན་ཏུ་སྦྱོན་པར་ཤེས་ཏེ། དེ་བོས་ཏེ་ཞག་འགར་བྱས་དང་བསྐྱུ་
 མཏེ་སྦྱོན་སུམ་ཆོགས་པར་བྱས། བྲམ་ཟེ་བརྒྱུད་ཀྱི་ཆ་ལུགས་སུ་བཅས། ཞོ་སྦྱོར་
 ཞེས་པ་གཅིག་སུ་བསྐྱུ་བས། རྒྱལ་པོ་སྟེ་བོའི་ཆོགས་དང་བཅས་ཏེ་བཞུགས་པའི་
 དབུས་སུ་རྒྱལ་པོ་ལ་མེ་ཏོག་གཏོར་ཏེ། ཞོ་སྦྱོར་ཞེས་འདི་བརྟུན་ཅིག་གཞན་སུ་
 ཞིག་གིས་དྲིས་ཀྱང་ལན་འདེབས་པར་མ་བྱོས་ཤིག་ཅེས་བསྟོས་སོ། །དེས་དེ་ལྟར་
 བྱེད་རྒྱལ་རྒྱལ་པོ་ལ་མེ་ཏོག་གཏོར་སྐབས། ལྷ་ཤར་ཞེས་ལོག་པར་ཟེར་རོ། །དེར་
 སྟོབ་དཔོན་གྱིས་ཡི་གེ་བཞི་པོ་དེ་དག་གི་དོན་འདི་ལྟར་བཀྲལ་ཏེ།

མོས་གོ་ལ་ཐུར་འཕྲོ་ལག་དུ་གཏད་པས་འདི་ནི་ལྷ་མོས་དངོས་སུ་གནང་ངོ་སྟེ་
 དུ་མིད་དོ། འདི་ནི་དུ་སྒྲོ་གྲོས་ཐོགས་པ་མེད་པས་རྟོག་གོ་དང་བད་སྒྲོད་དང་སྟན་
 ངག་སྒྲུ་བ་ཆེན་པོར་གྱུར་ནས་སྤྲིན་གྱི་ཕོ་ཉ་ལ་སོགས་པའི་བསྟན་བཅོས་གྲགས་
 ཅན་རྣམས་བརྩམས་སོ། །

དེ་སྐབས་གཞན་ཞིག་ལ་རྒྱལ་པོ་བདེ་བྱེད་གྱི་མདུན་ན་འདོན་དུ་གནས།
 དེའི་ཆོ་རྒྱལ་པོའི་བཅུན་མོ་ཐ་ཆུང་ཞིག་གིས་སྒྲུའི་གནས་ཅུང་ཟད་ཤེས་ལ། རྒྱལ་
 པོས་ནི་མི་ཤེས་སོ། སྒྲུད་མོས་ཆལ་དུ་རྒྱུ་ལ་ཅེ་བའི་ཆོ་རྒྱལ་པོས་དེ་ལ་རྒྱ་གཏོར་
 བས། དེས་མཐོང་ཀླ་སཱི་ཞེས་བོད་སྐད་དུ་བདག་ལ་རྒྱུ་མ་འཐོར་ཞེས་པའོ། རྒྱལ་
 པོས་ལྟོ་སྒྲོགས་གྱི་སྐད་དང་སྒྱུར་བས་བལ་སྟན་གྱི་ཁུར་བ་དེ་ལ་མར་གྱིས་བཅོས་
 པ་ལ་དུ་བྱིན་ཅིག་པར་གོ་ནས། དེ་བྱིན་པས་བཅུན་མོ་དེ་རྒྱལ་པོ་བ་ལང་ལྟ་བུ་དང་
 ལྟན་ཅིག་དུ་གནས་པ་ལས་ཤི་བའང་སྒྲོའི་སྟེ་སྟེ་བྱེད་བར་བརྩམས་པ་ལས།
 རྒྱལ་པོས་བཟུང་ནས་སྒྲོ་སྒྲོ་བ་པར་བྱས་ཏེ་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྟེང་ལས་ལེགས་པར་
 བསྐྱབས་སོ། འོན་ཀྱང་ཅུང་ཟད་མ་རྫོགས་ནས་སྒྲོ་བ་དཔོན་ཤམ་མཁྲུ་ལས་སྐྱངས་

1. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ ལོར་ལྷ་ཆ་ལེགས་བཤད་གཏོར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། རྒྱར་རྒྱའི་
 དམ་པའི་ཆོས་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་རྒྱལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀྱིན་
 འབྱུང་། ཤོག་གྲངས། ༧༠ ,

བ་ཡིན་ནོ།¹ །དེར་རྒྱལ་པོ་བདེ་བྱེད་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་བྱས་པའི་འབྲེལ་
བ་ལ་ཡིད་མ་ཆེས་པར་བྲམ་ཟེ་ཤུན་མཆོག་གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག་བསྐྱབ་དུ་བཅུག་གོ།
གྲུབ་ནས་ཁྱོད་ཅི་འདོད་ཟེར་བ་ན། ཨིན་ཏུ་ཀར་ཏེ་ཤེས་པར་འཆལ་ལོ་བྱས་པས།
སིངྏ་མཆོག་སྐྱེས་ལ་ཞེས་བཟོད་པ་ཅམ་གྱིས་སྐྱའི་དོན་མཐའ་དག་ཤེས་སོ། །སྤར་
བོད་དུ་གྲགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན་ཀལ་པའི་ཀུན་བཤད་བཞི་པ་ཡན་ཆད་གཞོན་ནུ་
གདོང་དྲུག་གིས་བཤད་དོ། །

ཡང་འདིར་སློབ་པའི་མགོན་པོས་བཤད་པ་མི་མཐུན་པ་ཞིག་མཛད་པར་
སྤར་སྟེ། དེ་ཡང་ཀལ་པ་ཞེས་པ་ཆ་བསགས་ཀྱི་དོན་མ་བྱའི་མཚུགས་སྒོ་ཁ་དོག་སྤར་
ཆོགས་པའི་ཆ་བསགས་པའི་དོན་དུ་འཆད་མོད། འདིར་ནི་དེ་ལྟར་མ་གྲགས་ཏེ།
ཀལ་པ་ནི་སྤྲུལ་མ་ཉིད་ཀྱིས་བཅམས་ལ། ཆ་བསགས་ཀྱི་དོན་ནི་ཉེ་བར་མཁོ་

¹ ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༡ ལོར་འབྲས་ལྷངས་སློབ་གསལ་གླིང་དཔེ་མཛོད་ནས་དཔར་དུ་བཏབ་པ། བྱ་སྟོན་ཆོས་
འབྱུང་། རྒྱལ་པོས་འཕུལ་སྐྱོད་ཀྱི་ཆོག་ཐུར་དང་སྤར་ནས་ཏིལ་གྱི་ཆོད་མ་ལྷངས་ཞེས་པར་གོ་ནས་
བྲན་ཞིག་ལ་ཏིལ་གྱི་ལ་དུ་བསྐྱར་བས་བཅུན་མོས་ཁེལ་ཏེ་བ་ལང་འདྲ་བ་འདི་དང་འགྲོགས་པ་བས་
ཤི་སྟོའི་སྤར་སྟེ་ལྟེ་བར་ཅོམ་པ་ན། རྒྱལ་པོས་ཅི་ཡིན་དེ་པས་གོང་གི་ལོ་རྒྱུས་བསྟན་དོ། །དེ་ནས་རྒྱལ་
པོའི་ཞང་པོ་ཤུན་མཆོག་དབང་ལྷུག་གོ་ཆ་ཞེས་བྱ་བས་རྒྱལ་པོ་ལ་ངས་གཞོན་ནུ་མིན་དྲུག་བསྐྱབས་ལ་
ངག་གི་དངོས་བྱུང་ལྷངས་ལ་རྒྱལ་པོས་ཀྱང་སྤར་ཤེས་པར་བྱ་ཡི་བཅུན་མོ་ལ་དེ་ལྟར་མ་བྱེད་ཅེས་
གྱིས་ཤིག། རྒྱལ་པོས་ཀྱང་དེ་ལྟར་བྱས་ཏེ་བཅུན་མོ་སྤོང་བཤིངས་སོ། །ཞེས་ཅུང་མི་མཐུན་པར་སྤར་དོ།
ཤོག་གྲངས། ༡༧༠

བའི་ཆ་ཤས་དག་བསགས་པའི་ཞེས་པའི་དོན་ནོ། །དེ་བཞིན་དུ་སློབ་དཔོན་འདིའི་
 མིང་ལ་དབང་ཕྱག་གོ་ཆར་འཆད་པ་ཡང་དག་པ་མིན་པ་སློལ་བའི་མགོན་པོས་
 གསུངས་ཤིང་དག་པ་ནི་སྤྲུལ་སྤྲུལ་སྟེ་བདུན་པའི་གོ་ཆ་ཡིན་པ་ཆོས་འབྱུང་དུ་
 གསལ་ཁ་གནང་མོད། དེར་སང་རྟེན་བཞིན་པའི་ཆ་བསགས་ཀྱི་ལེགས་སྦྱར་མ་
 དཔེ་རྣམས་སྤྱ་ཤམ་སྤྲུལ་སྟེ་དབང་ཕྱག་གོ་ཆ་ཡིན་པར་གསལ་བས་བདུན་པའི་གོ་
 ཆ་ཡིན་པའི་རྒྱ་མཚན་གསལ་བར་མ་གསུངས་པས་དབྱུང་བར་བྱ་བའི་གཞི་རྩ་
 སྤྲང་ངོ་། །ཡང་སྤྱི་རྒྱལ་པོ་ཤེའུ་ཞེས་བྱ་བ་སྤྲེའི་ཡོངས་སྤྱོད་གསལ་བར་ཤེས་པ་
 ཞིག་ཡོད་པར་ཤེས་ནས། བྱམ་ཟེ་མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་རིག་སྒྲགས་ཀྱི་མཐུས་བཀུག་
 རས་སློག་འབུམ་གྱིས་སྤྲེའི་དོན་ཐམས་ཅད་རྒྱ་ཆེར་འབྲེལ་རྒྱས་པ་འཆད་པར་
 བྱས་ཤིང་། སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡི་གེར་འབྲི་བ་ལས། དེ་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་ཡོལ་བས་
 ཆོད་པར་བྱས་སོ། །སློག་སྟོང་ཕྲག་ནི་ཤུ་ཅུ་ལྔ་སོང་བ་ན་འདིའི་ལུས་ནི་ཅི་འདྲ་
 ཡིན་སྟུམ་སློབ་དཔོན་གྱིས་ཡོལ་བ་བཏེག་ནས་བལྟས་པས་སྤྱལ་ཆེན་པོ་བསྐྱེད་ས་
 པ་མཐོང་། སྤྱ་ཡང་ངོ་ཆ་སྟེ་བྱོས་སོ། །དེ་མན་ཆད་དུ་སློབ་དཔོན་ཉིད་ཀྱིས་འབྲེལ་
 པ་བྱས་ཏེ། དེ་ལ་ནི་ཆོགས་སྤྱ་བཅད་པ་སྟོང་ཕྲག་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཆད་ཅམ་ལས་
 མེད་ངོ། །དེ་གཉིས་བསྐྱེམས་པ་ལ་སྤྱུས་བསྟན་པའི་བདེ་སྟོང་པ་ཞེས་བྲགས། དེར་
 སྤྱལ་སོགས་པ་རིག་པའི་གནས་རྣམས་ཀྱང་མང་དུ་བསྟན། མཐར་ཐག་པོ་ཆེན་
 པོས་ཕྲག་པར་ཐོགས་ཏེ་རི་རབ་ཀྱི་རྩེ་མོ་ཡོངས་འདུས་བཏོལ་གྱི་གནས་སྤྱ་
 གཤེགས་སོ་ཞེས་བྲགས་སོ། །

གྲུབ་དོན་ཅུང་ཟད་སྒྲིང་བ།

དེས་ན་གོང་དུ་བཤོད་པའི་སྒྲིལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་ལྟར་ན་མཆོག་སྟེང་ཅེས་
བྱ་བའི་མཁས་པ་དུས་སྐབས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་སུ་བྱུང་བར་གསལ་ཏེ། དང་པོ་ནི་
ཁྱུ་ལ་པོ་བསྐྱ་ཅན་གྱི་དུས་སུ་ཁྱུ་ལ་པོའི་གྲོགས་ཡིན་པ་མཆོག་སྟེང་ཞེས་བྱ་བ་
རིགས་སྒྲགས་བྱུབ་པའི་ཤིང་ལོའི་མཆིལ་ལྷན་ཟུང་ཞིག་ཡོད་པ་གྲོན་ནས་ལྷ་དང་
སྐུ་ལ་སོགས་པའི་གནས་ནས་ཀྱང་ཡོ་བྱད་བཟང་པོ་དག་སྤངས་ནས་སྒྲོང་པོའི་
ཆོགས་མགུ་བར་བྱེད་པ་ཞིག་དང་། ཡང་དུས་ཕྱིས་དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་སྐུ་
སྐྱབ་ཞབས་རྒྱལ་རྒྱའི་མཁན་པོ་མཛད་པའི་སྐབས་བཤེས་སུ་གྱུར་པ་སྟོབ་དཔོན་
བྱམ་ཟེ་མཆོག་སྟེང་ཅེས་བྱ་བ་སངས་ཁྱུས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་དད་པའི་བྱམ་ཟེ་ལས་
དུག་ལ་བཙོན་པ་མ་ག་རྒྱའི་ཤར་སྟོགས་དྲ་རིའི་ཡུལ་ནས་ཡིན་པ་གཉིས་སྟུང་། དེ་
ཡང་སྐུ་མའི་དུས་ཕྱི་ལོའི་སྟོན་བརྒྱ་ཕྱག་བཞི་པ་ཡིན་པར་དང་རབས་ལོ་རྒྱས་སྐུ་
བ་དག་གིས་བཤད་པ་དང་། ཕྱི་མ་ནི་མགོན་པོ་སྐུ་སྐྱབ་ཞབས་དང་དུས་མཉམ་
པས་ཕྱི་ལོའི་སྟོན་གྱི་བརྒྱ་ཕྱག་གཉིས་པར་བྱུང་བར་ཁ་ཚོན་ཆོད་ལ། དེ་ཡང་
མཆོག་སྟེང་གཉིས་ཀ་ནང་པའི་བསྟན་པ་ལ་དད་པ་ནི་རབ་དུ་གསལ་ཞིང་། དེ་
ལྟར་ཡང་མཆོག་སྟེང་སྐུ་མས་བྱེ་བྲག་དུ་བཤད་པ་སྟེགས་བམ་མང་དུ་བྲིས་ཏེ་
ཆོས་སྐུ་བ་རྣམས་ལ་འབྲིན་པར་བཤད་པ་ཙམ་ལས་བསྟན་བཙས་གཞན་གང་
བཙམས་པའི་ལོ་རྒྱས་མི་སྟུང་། མཆོག་སྟེང་ཕྱི་མ་ནི་བད་སྐར་ལ་མཁས་པ་ཙམ་

དུ་མ་ཟད་ཐུགས་ལ་དབང་བསྐྱར་བས་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ཡང་མངག་ཞུགས་དུ་
 བཞོལ་བ་སོགས་སྤྲང་བས་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་བསྟོད་པ་སོགས་བསྟན་འགྱུར་དུ་
 ཞུགས་པའི་ཆོས་ཆེན་བདུན་གྱི་མཛད་བྱང་དུ་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་བརྩམས་
 བ་གསལ་བས། མཆོག་སྟེད་འདི་པ་གཞུང་ཆེན་དེ་དག་གི་མཛད་པ་པོ་ཡིན་པར་
 ཁ་ཆོན་ཆོད་པ་མ་ཟད། ནང་པ་ལ་ཤིན་དུ་མོས་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ནང་པ་ཡིན་
 པའང་གྲུབ་སྟེ། དེ་སྐད་དུ་དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པའི་མཆོག་བསྟུ་བའི་
 སྐབས།

ཁྱོད་ཀྱིས་ཐུབ་པའི་བསྟན་པ་སྤངས། །

ནལ་འབྱོར་པ་ཡི་བར་ཆད་སྤངས།།

ཆོས་དང་དཔལ་འབྱོར་རྒྱས་པར་མཛོད། །

ལུས་དང་གྲིབ་མ་བཞིན་དུ་འབྲོགས།།

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོད་པ་སྟོབ་དཔོན་བྲམ་ཟེ་མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་
 མཛད་པ་ཚོགས་སོ། ཞེས་འབྱུང་བས་ཐུབ་པའི་བསྟན་པ་སྤངས་པར་བསྐྱལ་བར་
 འབྲིན་བཅོལ་བ་ལས་ཆེས་རབ་གསལ་བ་མ་ཟད། ཆོགས་སྤྱ་བཅད་བརྒྱ་པའི་
 གཞུང་གི་སྟོག་བརྒྱད་ཅུ་བརྒྱད་ལྔ་པ་བྲམ་ཟེའི་གཞུང་ནང་རྒྱང་ལྷར་གྲགས་པ་
 བྱད་མེད་རང་དགར་གནས་མ་ཡིན་ཞེས་པའི་ཆོགས་ཀྱང་ཐ་མ་དེ་སྟུན་པོ་ཞེས་ཁ་

1. བསྟན་འགྱུར། མེ། རྒྱ། ཐོག་བྲངས། ༢༩༩ བ ལ

བསྐྱུར་མཛད་པ་ལས་ཀྱང་ནང་པའི་ལྟ་བུ་ལས་ཤན་ཞུགས་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་གྱི།
 འཇིག་རྟེན་གྱི་ལུགས་ཀྱན་དང་ཆེས་མཐུན་པར་སྤང་བ་དང་། ཡང་སྟོག་བརྒྱ་དང་
 གཉིས་པར། སྟེ་བོ་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་དང་བཅས་པ་གང་ཞིག་གིས་དམ་པའི་
 ཆོས་ཀྱི་སྤྲུལ་མ་བསྟན་པར་ཡུལ་ལ་བག་ཡངས་སུ་སྟོད་པར་ནི་སྟོད་པའི་ལམ་
 ནས་ནམ་ཡང་མི་འབྱུང་བ་གསུངས་པས་ཀྱང་མཆོན་ལྷས་པས་སྟོས་པའི་ངལ་བ་
 མ་བྱས་སོ། །

མདོར་ན་གོང་དུ་གྲགས་གྱི་ངག་རིག་དང་། བད་སྟོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་།
 སྟོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་། དེ་བཞིན་དུ་དཀར་ཆག་འབྲུ་མིན་ནང་སྟོབ་དཔོན་
 མཆོག་སྟེད་དང་འབྲེལ་བའི་སྤྱང་གཏམ་ཅི་རིགས་སྤང་བ་ནམས་འདིར་སྟོགས་
 གཅིག་དུ་བཀོད་དེ་གྲུང་བསྐྱེགས་གྱིས་མཆོག་སྟེད་དང་འབྲེལ་བའི་ནམ་ཐར། ལོ་
 རྒྱུས། ལོ་ཆོགས། བརྩམས་པའི་གཞུང་། གཞན་ཡང་གནས་ཚུལ་དེ་དང་འབྲེལ་
 བའི་རིགས་ནམས་དང་མཆོངས་བསྐྱར་གྱིས་ཉམས་ཞིབ་དང་མཐའ་དཔྱད་གྱི་
 རྒྱུ་དུ་དབྱེད་པ་ལ། དེ་ཡང་ངག་རིག་དང་། བད་སྟོད་ལོ་རྒྱུས་དང་། དེ་བཞིན་
 དཀར་ཆག་འབྲུ་མིན་ནང་དུ་གསལ་བའི་སྟོབ་དཔོན་མཆོག་སྟེད་མི་འབྲུ་བ་མང་དུ་
 སྤང་ཡང་། ལུང་གི་རྒྱབ་སྟོངས་ཀྱི་ཆོད་མ་དང་བསྐྱུན་ན་མཆོག་སྟེད་སྟེ་གཉིས་
 ལུ་ཁ་ཆོན་ཆོད་ཅིང་། དེ་ཡང་མཆོག་སྟེད་དང་པོ་ནི་སྟེ་སྤྲུལ་ཞིབའི་འབྲེལ་བྱེད་པ་སྟེ་
 ལོའི་སྟོན་བརྒྱ་སྟེ་བཞི་པ་དང་། དེ་ལས་ཅུང་སྟེ་སྤྱང་བྱེད་པ་སྟེ་ལོའི་སྟོན་བརྒྱ་སྟེ་

གཉིས་པ་རྣམ་གཞན་གྱི་ལོ་ཆོགས་གཏོད་པ་པོ་རྣམ་གཞན་ཉིན་འབྲེད་གྱི་མདུན་ན་
 འདོན་ཡིན་པའི་མཆོག་སྟེད་མི་འདྲ་བ་གཉིས་གསལ། འགས་རང་བཞིན་རབ་
 གསལ་དང་བད་སྟོར་རྗེས་བསྟན་སོགས་གྱི་མཛད་པ་པོ་གཞན་ཕུང་གསུམ་པར་
 འདོད་པ་ནི་རིགས་པར་མི་སྤང་སྟེ། བྲམ་ཟེའི་ལས་དྲུག་དང་སྟོ་སོགས་གཞུང་
 མང་པོ་ལ་གཞན་དྲིང་མི་འཛོག་པ་ཁས་སྤངས་ཏེ་རང་བཞིན་པའི་སྤྲད་མི་ཤེས་
 པའི་བྲུབ་པ་བྱུབ་པ་ལ་ངལ་བ་ཅིས་བསྟེན་དགོས་སེམས་སོ། །དེ་ལྟར་ཡང་སྟོལ་
 པའི་ཆོས་འབྱུང་དང་གྲུང་བསྐྱིགས་པའི་སྐབས་ཆེས་མི་མཐུན་པ་གཡག་གི་རྩ་བ་
 ལང་གི་རྩར་འཛོག་པ་དང་ཀུན་ནས་མཚུངས་པས་འདིའི་སྟོར་གསལ་བར་སྟེ་བ་
 ཞིག་གི་དོན་དུ་བསྐྱིགས་ཁུལ་ཡང་། དེས་པ་རྟེན་པའི་བྱུབ་དོན་ནི་ཁ་ཆོན་གཅོད་
 མ་ཐུབ། དེ་ཡང་རྒྱ་གར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་སྟོལ་པའི་ཆོས་འབྱུང་གཉིས་ཀར་མཆོག་
 སྟེད་མི་འདྲ་བ་གཉིས་གྱི་ལོ་ཆོགས་མཚུངས་ཀྱང་། གཞུང་བརྩམས་པ་མི་མཐུན་
 པ་མ་ཟད་འདི་ཡིན་དང་འདི་མིན་གྱི་ཁ་ཆོན་གཅོད་དཀའ་བ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་
 མཆོག་སྟེད་ཕྱི་མའི་སྐབས་གྱི་རྒྱལ་པོ་མི་འདྲ་བ་སྟེ། རྒྱ་གར་ངག་རིག་ནང་རྣམ་
 གཞན་ཉིན་འབྲེད་དུ་བཤད་པ་དང་། སྟོལ་པའི་ཆོས་འབྱུང་དུ་རྒྱལ་པོ་བདེ་སྟོད་
 གཉིས་ཀྱང་མི་མཚུངས་པ་མ་ཟད། སྤྲ་མའི་སྐབས་ནག་མོ་འཁོལ་སོགས་མདུན་
 ན་འདོན་རིན་པོ་ཆེ་དགུར་བཤད་པ་དང་། སྟོལ་བས་དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་
 ལྷུབ་སྟུབ་དང་ནག་མོ་འཁོལ་བཤད་པས། རྣམ་གཞན་ཉིན་འབྲེད་དང་བདེ་སྟོད་
 གཉིས་ཅི་གཅིག་གསལ་ཐ་དད་ཡིན་མིན་དང་། སྟོབ་དཔོན་སྤྱུ་སྤྱུབ་སྟོར་རྒྱ་གར་

ངག་རིག་ནང་མི་སྒྲོལ་པའི་རྒྱ་མཚན་ཇི་ཡིན། ཡང་དང་རབས་ལོ་རྒྱུས་སྒྲོ་བ་
 རྣམས་ཀྱིས་མགོན་པོ་སྐུ་སྐུབ་ཀྱི་བཤེས་དེ་སྤྲུལ་ཅན་ཞེས་པའི་རྒྱལ་བརྒྱད་དུ་
 འདོད་ཅིང་དེ་ཕྱི་ལའི་བརྒྱ་པྲག་གཉིས་པར་བྱུང་བའི་རྒྱལ་པོ་གོ་བྱ་ཏམིའུ་བདེ་
 སྤྱོད་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་དུ་བྱེད་དོ། །དེས་ན་མཆོག་སྟེང་མི་འདྲ་བ་རྒྱ་གར་ངག་
 རིག་ལོ་རྒྱུས་སོགས་དང་། སྒྲོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་གྲུང་བསྐྱིགས་ན་གོང་དུ་
 སྒྲོལ་བ་བཞིན་མི་རན་བཞིན་དུ་ཕྱ་ཚུགས་ཀྱི་ངལ་བ་བསྟེན་པ་ལས་འོས་མེད་
 པས་སྒྲོ་བ་སྐྱུང་བར་བྱས་སོ། །སྒྲོ་བ་དཔོན་མཆོག་སྟེང་གྱི་རྣམ་ཐར། ལོ་ཆོགས།
 བཅུ་མས་པའི་གཞུང་སོགས་ཀྱི་གཏིང་ཕྱིན་པའི་གྲུབ་དོན་དུ་ཤོད་རྒྱ་དཀར་ཡང་
 གནས་ཚུལ་མང་པོ་ཞིག་འདིར་གཞི་གཅིག་དུ་བསྐྱུ་སོགས་ཀྱིས་ཕྱིས་ཀྱི་རྣམས་
 ཞིབ་ཀྱི་དོན་དུ་བཀོད་པས་དོན་གཉེར་ཅན་རྣམས་ལ་ཕན་ཐོགས་ཡོང་བའི་རེ་བ་
 དང་ཡིད་ཆེས་ཞུ་གི་ཡོད།

ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་ནང་དོན་ཅུང་ཟད་དགོལ་བ།

ཆོགས་སུ་བཅད་བརྒྱ་པའི་གཞུང་ཚད་ནི་སྟོག་བརྒྱ་དང་བདུན་དུ་གནས་ལ།
 དེ་རྣམས་ཆོས་སྙན་འཛེབས་དང་ལུན་པའི་སྟེབ་སྟོར་འདྲ་མིན་གྱིས་བཅིངས་པ་
 གསལ་ཏེ། དེ་ཡང་སྟོག་བདུན་ཅུ་དོན་བརྒྱད་ཇེས་བསྐྱགས་ཀྱི་སྟེབ་སྟོར་དང་།

1. ཐོས་པས་རྒྱལ་བ་ལས།

ཆོགས་བཅད་ཀྱན་དུ་བྱུག་པ་ཕྱི་ཞིང་། །ཀྱན་ལ་ལྷ་པ་ཡང་བར་ཤེས་བྱ།

བཅུ་གསུམ་དབང་པོ་དྲཱ་¹དང་། དྲཱ་ཉེར་བསྐྱེད་²དང་། བཞི་འཕགས་མ་³དང་།
གསུམ་དབྱིད་ཀྱི་ཐིག་ལེ་⁴དང་། ལེགས་འོང་⁵དང་། རིགས་གནས་⁶དང་། ལྷག་

གཉིས་པ་བཞི་པའི་རྒྱུ་པ་དག་ལ། །བདུན་པ་ཐུང་དུ་གཞན་དག་རིང་བོ།⁷⁰

1. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

བྱིན་ལེགས་མ་གྱེ་གང་གི་གསུམ་དྲཱ་བདུན་པ་དང་། །
དགྲ་པའི་ཡི་གེ་ཡང་བར་བྱར་པ་དེ་ལ་ནི། །
འགྲོས་ཀྱིས་ངང་མོ་མཛེས་པ་སྐྱེད་བར་བྱས་མ་གྱེ། །
མཁས་དབང་རྣམས་ཀྱིས་དབང་པོ་དྲཱ་དེ་བཟོད་དོ།⁷¹

2. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

མཚམས་ལྡན་མ་གྱེ་འདི་དག་གཉིས་ཀ་དག་གི་ཡང་། །
གང་ལ་རྒྱུ་པ་རྣམས་སུ་བྱུར་ན་སྐྱེས་མ། །
སྒྲོན་གྱི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་བསྐྱགས་བྱས་གང་། །
འདི་ནི་ཉེར་སྐྱེད་ཅེས་བྱར་རབ་དུ་སྐྱར་བར་བྱས།⁷²

3. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

གང་གི་རྒྱུ་པ་དང་པོ་ལ། །ཕྱི་མོ་བཅུ་གཉིས་གསུམ་བར་ཡང་། །
དེ་བཞིན་གཉིས་བར་བཅོ་བརྒྱད་དེ། །བཞི་པར་བཅོ་ལྔ་འཕགས་མའོ།⁷³

4. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

དང་པོ་གཉིས་པ་དང་ནི་དེ་བཞིན་བཞི་པ་བརྒྱད་པ་རྣམས་དང་། །
བཅུ་པའི་མཐའ་དང་ཉེ་བའི་མཐའ་དང་མཐའ་ཡང་གལ་ཏེ་སྒྲི་ན། །
འདོད་པའི་ལྷགས་ཀྱས་འདོད་ལྡན་སྒྲོས་པའི་སྒྲུང་པའི་དབང་པོ་འགྲུགས་མ། །
དབྱིད་ཀྱི་ཐིག་ལེ་ཞེས་བྱར་དེ་ནི་རྒྱུ་པར་བྱེད་དོ་མཛེས་མ།⁷⁴

ནམ་ཅེན་གྱི་སྒྲིབ་སྒྲོར་ནམས་ལ་རེ་རེའོ། །དེ་དག་ལས་སྒྲོག་བདུན་ཅུ་དོན་ལྡན་
 དཔལ་མགོན་འཕགས་ཀྱི་སྒྲིབ་ཞབས་ཀྱི་ལྷགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྒྲོང་
 བྱ་དང་ཉ་ཅང་ཆོག་འགྲོས་མཐུན་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། མང་ཆེ་བ་ནི་དཔེ་ཤུས་ལྟ་
 བྱའང་མངོན་པ་དང་། ཡང་སྒྲོག་གཉིས་ནི་དཔལ་མགོན་སྒྲིབ་ཞབས་ཀྱི་སྒྲེ་པོ་
 གསོ་བའི་ཐིགས་པ་དང་། དེ་མཚུངས་སྒྲོག་ཉི་ཤུ་ཐམ་པ་ནི་ཙ་ཆ་ཀྱི་ཀྱལ་པོ་

5. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

གལ་ཏེ་ཡི་གེ་དགུ་བ་བརྒྱུ་པར་འགྱུར་བ་ལས། །ནམ་པར་དུལ་ལྡན་མ་གྱེ་གང་ལ་འགྱུར་བ་དེ། །

གལ་ཏེ་དེ་ཉིད་ཨེཾཨེའི་མིག་ཅན་མ་གྱེ། །སྟན་ངག་མཁས་ནམས་དེ་ལ་ལེགས་འོང་དུ་ནི་བཟློང་། ༡༩

6. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

ཉེ་དབང་དོ་རྒྱུ་རྒྱུ་པ་ནམས་སུ་མཆིས་ཤིང་གལ་ཏེ། །

མཐའ་དང་ཉེ་བའི་ཡི་གེ་ཡང་བར་བྱས་པ་དེ་ནི། །

འདོད་པའི་གཞུ་ཅན་ཁེངས་པ་གཡོ་བས་འོངས་སྒྲིད་བྱུར་མ། །

འདི་ནི་མཁས་པ་ནམས་ཀྱིས་རིགས་གནས་ཞེས་པར་ཟློང་དོ། ༢༢

1. ཐོས་པས་རྒྱབ་པ་ལས།

གལ་ཏེ་ཕྱི་ནམས་དང་པོར་གསུམ་དང་དུག་པ་དེ་བཞིན་བརྒྱན་པ་དགའ་བ་ལྷུལ་བྱུང་མ། །

ངེས་པར་བཅུ་གཉིས་པ་ལས་གསུམ་ནམས་དེ་རྗེས་གལ་ཏེ་བཙོ་བརྒྱན་སྟོན་དག་དེ་ནས་སོ། །

གང་ལ་མ་རྒྱུ་དང་ནི་ཐུབ་པས་ངལ་བསོ་རྒྱ་བའི་ཆ་ཤས་གང་བའི་བཞིན་ལྡན་མ། །

དེ་ནི་སྟན་དང་གས་ཉམས་ལྡན་ནམས་འབྱུག་སེང་གེ་རྒྱུ་བརྒྱན་ནམ་པར་ཅེན་དུ་རབ་བཟློང་དོ། ༢༣

ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དང་འགྲོས་ཀྱན་ནས་མཐུན་པ་དང་། དེ་བཞིན་སྟོག་
 གཉིས་ནི་སྟོབ་དཔོན་ཉི་མ་སྤྲས་པས་མཛད་པའི་ཆོགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་
 ཅེས་བྲ་བ་དང་སྟོ་ཀྱན་ནས་མཐུན་པར་སྤྲང་ངོ་། །དེས་ན་ཆོགས་སུ་བཅད་པའི་
 བརྒྱ་པའི་བྲངས་གདུགས་སའི་གཞུང་ནི་དཔལ་མགོན་འཕགས་པ་སྐྱུ་སྐྱབ་ཞབས་
 ཀྱི་མཛད་པའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤྲོད་བྱ་དང་། སྐྱེ་བོ་གསོ་ཐིགས་
 དང་། ཅ་ཆ་ཀྱང་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དག་སྤྲང་བ་མ་ཟད། ཉི་མ་སྤྲས་
 པས་མཛད་པའི་ཆོགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་ལས་སྤངས་པར་བྱུབ་གོ། །གཞུང་
 སོ་སའི་ཐད་མཆན་ཀྱང་བཀོད་ཡོད། ཡང་རྒྱལ་པོ་རུ་མཆའི་དྲོགས་བཛོད་ལས་
 ཆོགས་བཅད་གཅིག་ཀྱང་སྤྲང་ཞིང་། ལྷག་མ་རྣམས་མཆོག་སྟེད་རང་གིས་
 བརྩམས་པར་གསལ་བར་སྤྲང་རུང་། སྐབས་མང་པོར་ལེགས་སྦྱར་གྱི་འཁོར་བུའི་
 ཆོགས་བཅད་མང་དག་ཅིག་གཞུང་གཞན་དང་གཞན་ལས་མཐུན་པ་ཇི་ལྟ་ཇི་སྟེད་
 ཅིག་ཡོང་བཞིན་པས་དེ་རྣམས་སྟོབ་དཔོན་རང་གི་བརྩམས་པ་ཡིན་ནམ། འོན་ཏེ་
 མཁས་པ་གཞན་དག་གམ། ཡང་ན་ཁ་འཁོར་དུ་སྤྲང་བཞིན་པ་སྟན་འཛེབས་ཅན་
 དེ་དག་རྒྱན་མར་མང་ཁྱོད་དུ་གྲགས་པ་རྣམས་ཀྱང་བཅུག་པ་ཡིན་མིན་ཁ་ཆོན་
 གཅོད་དཀའ་བར་སྤྲང་སྟེ། །དེ་ཡང་དཔེ་མཆོན་ཙམ་དུ་བྱ་ན། གཞུང་འདིའི་སྟོག་
 བཅུ་བཞི་པ་དང་། ཉི་ཤུ་ཙ་གཅིག་པ་ལེགས་སྦྱར་གྱི་ལེགས་པར་བཤད་པ་ཀྱན་
 བདུས་པའི་གཞུང་ལེགས་པར་བཤད་པ་རིན་ཆེན་བ་གམ་ཅེས་པ་ནས་རྟེན་བཞིན་
 ནའང་བོད་འགྱུར་གྱི་ཆོགས་བཅད་རུང་ཟད་མི་མཐུན་པ་ཙམ་ལས་བྱུང་མི་ཆེ།

ཡང་སྟོག་ཞེ་གསུམ་པར་ཆ་བསགས་ཀྱི་སྐྱ་ཤེས་པ་དང་། གཅེས་སྐྱབ་ཅེས་བྱ་
 བའི་སྟན་པ་དང་། དབྱུག་པ་ཐོག་པའི་རལ་ཀ་བ་གསུམ་འཛིག་རྟེན་ན་བཞད་
 བགད་དུ་བཤད་པས་ཐོལ་གྱིས་ཆ་བསགས་ཀྱི་སྐྱ་ཤེས་པ་སྦྱད་པར་བཤད་པས་སྐྱ་
 སྒྲིབ་ཤེས་པ་ལ་ཤུགས་ཀྱིས་བསྟོད་པས་ཇི་ལྟར་སྟོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དང་
 གཞན་ཡང་སྐྱ་གར་གྱི་ངག་རིག་ལོ་རྒྱུས་སོགས་ནང་ཆ་བསགས་ཀྱི་གྱིད་ཀྱི་
 འཆད་པ་པོ་དང་རྒྱལ་པོ་བདེ་སྟོད་ལ་སྐྱ་བསྐྱབ་པ་སོགས་དང་ཇི་ལྟར་མི་འགལ་
 ཞེ་ན། དེ་ཡང་སྟོལ་བའི་ཆོས་འབྱུང་དུ་“རྒྱལ་པོ་བདེ་སྟོད་སྐྱ་སྒྲིབ་སྟོབ་པར་པ་ལ།
 སྐྱ་དེ་ཤེས་པ་མ་རྟེན་ནས། ལྷུང་རྒྱལ་པོ་ལྷག་མས་ཡོངས་སུ་རྩོགས་པར་ཤེས་པ་
 ཞིག་ཡོད་པར་མཆོག་སྟེད་ཀྱིས་རིགས་སྒྲགས་ཀྱིས་བཀུག་ནས། སྟོབ་དཔོན་གྱིས་
 ཡི་གེར་བྲིས་པ་དང་། ལྷུང་ཆ་སྟེ་བོས་པས་འཕྲོ་སྟོབ་དཔོན་ཉིད་ཀྱིས་འགྲེལ་བ་
 བྱས་”པར་བཤད་པས་འགལ་བ་མེད་པ་མ་ཟད། ཆ་བསགས་མི་ཤེས་པ་གང་ལ་
 ཡིན་སེམས་སོ། །གཞན་ཡང་སྟན་ཞིང་འཛེབས་པ་ཅེས་དུ་མ་ཟད་ཀྱི། རྟོན་ལེགས་
 པར་སྟོན་པའི་དཔེ་རྒྱན་ལེགས་པར་སྐྱས་པའི་ལེགས་བཤད་མང་དག་གིས་
 མཛེས་པ་ཡང་མངོན་ཏེ། དེ་ཡང་གང་ཞིག་ཡི་གེ་མཆོག་གིས་བརྒྱན་པའི་ཁ་ནི་
 ཡིད་འོང་བསྐྱར་བ་གསར་ལྟར་མཛེས་ལ། དེ་ལས་ལྷོག་སྟེ་ཡི་གེ་མེད་པར་འབྱུར་
 བའི་ཁ་མིག་དག་ནི་ས་ཡི་བྱ་ག་དང་མཚུངས་པར་བཤད་པ་དང་། ཡང་འཛིག་
 རྟེན་མཐོ་དམན་སུ་རུང་སྟོང་བའི་གཤིས་ཅན་དང་སེར་སྐྱས་འཛིན་པ་དམ་པོར་
 བཅིངས་པ་གང་དག་ལ་གདམས་པ། བདག་ལ་སྐྱིན་ཟེར་བ་ནི་དམན་པའི་ཆོག་

ཡིན་པ་དང་། དེ་ལས་དམན་པ་ཐ་ཤལ་བ་ནི་མི་སྤྱིན་ཟེར་བ་དང་། འོ་ན་མཆོག་ཇི་
 ལྟ་བུ་ཡིན་འདྲི་བ་ལ། འདི་བྱེད་ཟེར་བར་བཤད་པ་དང་། དེ་ལས་ཀྱང་ཆེས་མཆོག་
 དུ་གྱུར་པ་ནི་མི་བྱེད་ཟེར་བར་བཤད་དོ། །ཡང་མི་གཡོན་ཅན་གནས་སྐབས་སྟོན་
 བའི་སྐབས་ཆེས་གོམས་ཤིང་འདྲིད་པར་གྱུར་པ་དག་ནི་གཡོན་ཅན་དུ་བཤད་དེ།
 དེ་ཡང་ཆོས་འཇིག་རྟེན་གང་གི་ཆ་ནས་བལྟས་ཀྱང་ལེགས་པར་གོམས་པ་ལས་
 ནི་ཡོན་ཏན་ཡར་གྱི་ངོ་ལྟར་ཡང་དག་པར་རྫོགས་ལ། ཉེས་པར་གོམས་པ་ལས་ནི་
 དེ་ལས་བསྐྱོག་སྟེ་སྟོ་འདྲིད་ཅིང་བཅོས་སུ་མི་རུང་བའི་ཆོས་ཅན་དུ་གྱུར་ཅིང་ནག་
 བའི་ལས་སོགས་བག་ཆ་མེད་པར་མིག་ལྟན་གཡང་ལ་མཆོངས་བ་ལྟ་བུའི་སྤྱན་
 བོ་མགོ་བྲིགས་ཅན་མཐོང་ཆོས་སུ་སྟོང་བར་འགྱུར་བ་ལས་ཆེ་ལོང་ཅམ་བསྐྱས་
 ཏེ་བཤད་པ། དེ་ཡང་བྱིམ་ནས་བྱིམ་མེད་པར་རབ་དུ་བྱུང་བར་གྱུར་ནས་སྤྲིད་པའི་
 ཉེས་པ་མ་གོམས་པར་སྤྲར་བྱིམ་དུ་ལོག་པ་དང་། བྱུང་མེད་ཁྱོ་གསུམ་བསྟེན་པ་
 དང་། ཅེ་སྤྱང་རྟི་ལས་ཤོར་བ་གསུམ་ནི་འཇིག་རྟེན་གཡོན་ཅན་ཤེས་པར་བྱ་
 དགོས་པར་བསྟན་དོ། །དེ་ལ་སོགས་པའི་ཆོས་འཇིག་རྟེན་དག་གི་བསྐྱབ་བྱ་སྟོ་
 གང་ས་ནས་སྟོན་ཞིང་སྟན་འཇེབས་ཀྱི་ངག་གིས་སྤྲས་པའི་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་
 གཞུང་རྒྱུང་ལ་དོན་གྱི་གནད་ཟབ་བརྒྱིང་ཆེ་བའི་རིན་བྲལ་གྱི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་
 གཏེར་ཞིག་ཡིན་ནོ། །

ད་ལས་དཔར་སྐྱེན་བྱེད་བཞིན་པའི་སྐྱེན་འཛེབས་དང་ལྷན་པའི་ལེགས་
 བཤད་ཀྱི་གཞུང་འདིར་བོད་སྐད་དང་དབྱིན་སྐད་ནང་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་ལས་ནས་
 གྲིས་པའི་སྒྲིབ་བཅོམ་གྱིས་བསྐྱེད་མཆོམས་པ་ཞིག་དང་། གཞུང་དངོས་གཞིའི་
 སྐབས་མགོན་པོ་ལྷན་སྐྱེད་ཞབས་དང་། མཁས་པ་ཙ་ཏ་ཀྱ་དང་། སློབ་དཔོན་ཉི་མ་
 སྐྱེད་པ་མཛད་པའི་གཞུང་ལས་ཆོགས་བཅད་མཐུན་པ་ནམས་བྱུར་མཆན་སྐྱེད་པ་
 མ་ཟད། ལེགས་སྐྱེད་ཀྱི་དག་རིག་དང་། ལེགས་སྐྱེད་ཀྱི་སྒྲིབ་ལོ་གྱིས་དང་། དེ་
 མཆུངས་བོད་ཀྱི་མཁས་དབང་དག་གིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་དང་། གཞན་
 ཡང་ལེགས་སྐྱེད་ཀྱི་དག་རིག་དཀར་ཆག བོད་ཀྱི་བཀའ་བསྐྱེད་འདྲ་མིན་གྱི་
 དཀར་ཆག་ནམས་ཀྱི་བྱུར་བཀོལ་བཀོད་ཡོད། ཡང་ལྷན་ཐབས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བོད་
 སྐད་དང་། ལེགས་སྐྱེད་ཀྱི་ཆོགས་བཅད་ཀྱི་གོ་རིམ་ཀ་མད་ལྷན་བསྐྱིགས་པ་དང་།
 གཞུང་འདིའི་མཛད་པ་པོ་སློབ་དཔོན་མཆོག་སྲེད་ཀྱི་མཆན་ཐོག་ཇི་སྟེད་གཞུང་
 ནམས་ཀྱི་དཔེ་ཐོ་སྐྱོགས་བསྐྱིགས་དང་། ལོ་རྒྱུ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཞབས་ཀྱིས་
 ལེགས་སྐྱེད་ནས་པའ་བསྐྱེད་མཛད་པའི་གཞུང་གི་སྐྱོགས་བསྐྱིགས་ནམས་སྐད་
 གསུམ་ཤན་སྐྱེད་དུ་བཀོད་པ་བཅས་དོན་གཉེར་ཅན་ནམས་ལ་ཐུགས་པན་གསོས་
 པའི་བསམ་པས་ཀྱན་ནས་བསྐྱེད་སྟེ་འབད་བཙོན་གང་ཐུབ་བགྱིད་པས་ཀྱི་གང་
 ཆེ་ནས་པན་ཐོགས་ཡོང་བའི་རེ་སློན་ཞུ་གྱི་དང་། ལྷག་པར་ལེགས་སྐྱེད་ཀྱི་ཆོགས་
 བཅད་མ་རྟེན་པ་གང་དག་ལེགས་སྐྱེད་ཀྱི་ལེགས་བཤད་གཞུང་གཞན་དང་གཞན་

དག་ལས་ཀྱང་རྙེད་སྤྱོད་པས་དེ་རིགས་དང་འབྲེལ་བའི་དགོངས་འཆར་བཀའ་
སློབ་ངེས་གནང་ཡོང་བ་འབོད་བསྐྱུལ་ཞུ་གི་ཡོད།

བསྐྱར་བྱེད་ལོ་རྒྱུ་བ་དང་བརྗེད།

ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པའི་གཞུང་འདིའི་བསྐྱར་བ་པོ་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་
མཁན་པོ་མིའུ་ཅང་དང་ལོ་རྒྱུ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ཡིན་པ་བསྐྱར་བྱུང་ལས་གྲུབ་
ལ། འོན་ཀྱང་ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་པ་ནི་མི་མངོན་མོད། སྤྱི་ལོའི་བརྒྱ་ཕྱག་བཅུ་གཅིག་
པའི་འགོ་སྟོད་ཅུ་ལ་བལྟམས་པའི་ལོ་རྒྱུ་བ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་སྙན་གྲགས་ཆེ་
བའི་ལོ་རྒྱུ་བ་ཞིག་ཡིན། བོད་དུ་མདོ་སྐགས་རིག་གནས་དང་བཅས་པ་ལ་སྤྱན་
དཀྱུས་ཡངས་པོར་སོན་ནས་ཁ་ཆེ་དང་། བལ་ཡུལ། རྒྱ་གར་སོགས་སུ་ཐེབས་ཏེ་
བཞུགས་མང་པོའི་ཞབས་རུལ་སྤྱི་བོས་བསྟེན་ཏེ་མདོ་སྐགས་ཀྱན་ལ་བྱང་ཆུབ་
ཅིང་ལེགས་སྤྱར་གྱི་སྐད་ལ་ནང་བྱང་ཆུབ་པར་མཛད་དེ་གཞུང་ཆོན་བརྒྱ་ཕྱག་
ལས་བཀའ་བར་ལེགས་སྤྱར་ནས་བོད་སྐད་ཐོག་ཐབ་བསྐྱར་གནང་སྟེ་བོད་མི་
ནུམས་ལ་བཀའ་དྲིན་ལྷག་པར་དུ་ཆེ་བའི་བྱས་ཇེས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་ཆེས་ཁྱི་བའི་
བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན། ལོ་རྒྱུ་བ་འདི་ཉིད་དང་མཚན་གཅིག་པ་མ་ཆོས་ཀྱི་
ཤེས་རབ་ཅེས་པ་དང་། འགས་ཞང་གི་སློབ་མ་ཉང་བུན་པ་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་ལ་
བཤད་པ་ཡང་བདེན་པར་མི་སྤྲང་སྟེ། དེ་དག་ནི་དུས་བྱིས་ཐེབས་པའི་ལོ་རྒྱུ་བ་ཡིན་
ནོ། །ལོ་རྒྱུ་བ་འདི་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་སུབཛྲ་དང་། བུལླུ་ཀར་མཆོད་དང་།

ཨདུལུལ་དང་། སྒྲིལ་དང་། ཨའིལུལ་དང་། ཏུལ་མི་མེད་ནམས་དང་ལྷན་དུ་
མདོ་ལྷགས་དང་། ཤེར་ཕྱིན། དབུ་མ། སྤྲིངས་ཡིག་ ཐུན་མོང་བ་ལྷགས་ཀྱི་བསྟན་
བཅས་སོགས་ལེགས་སྦྱར་གྱི་གཞུང་ཆན་གྱ་བདུན་ཙམ་ལོ་རྒྱུ་བྱས་པ་ཅན་གྱི་
ལོ་རྒྱ་བ་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་ཙམ་ལས་ལོ་རྒྱུས་ནི་མཇལ་བར་དཀའ་
བར་གྱུར་ཏོ། །དེ་བཞིན་དུ་པརྟེན་སྒྲིལ་ཅན་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་ཞི་བའི་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་
ཟིན་པ་ལས་རྣམས་ཐར་སོགས་མཇལ་རྒྱ་དཀའ་བ་ཁོ་ནའོ།

ལེགས་གསོ་དང་ཐུགས་རྗེ་ལེགས་མཆོན།

གཞུང་འདི་དཔར་སྦྱར་ཞུ་སྐབས་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་འདུ་བྱེད་མང་པོ་ཞིག་ལ་མ་
སྟོས་པར་མི་བསྐྱབས་པས་ཐོག་མར་གཙུག་ལག་སྟོབ་ཁང་འདིའི་བྱེད་པོ་ངས་
སྟོན་པ་བྱར་བ་བཀུར་འོས་བཀའ་དྲིན་གཞུང་ལྷ་མ་མཆིས་པ་མཚུངས་མེད་
པསྐབས་རྗེ་ཟམ་གདོང་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་དཀའ་བ་དྲུང་དུ་བཞུགས་ཏེ་གཙུག་
ལག་ཁང་ཆེན་འདི་ནིད་པ་ལོངས་པས་མགོན་སྦྱ་མེད་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་
མཆོག་དང་རྒྱ་གར་རང་དབང་མང་གཙོ་གསར་པའི་དབུ་འཁྲིད་དཔལ་ལྷན་
ནེཏར་བྱང་གི་ཐུགས་ཀྱི་བཞེད་དགོངས་རིམ་བཞིན་བསྐྱེད་སྤྲིངས་གནང་བ་མ་ཟད།
གཙུག་ལག་སྟོབ་ཁང་འདིའི་དམིགས་ལུལ་བཞིའི་ཡ་གྲུལ་སྟོན་བྱོན་འཕགས་
ལུལ་གྱི་ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ་འཕགས་མཆོག་ལྷ་སྦྱབ་ཡབ་སྤྲུལ་གཙོས་མཁས་མང་བྱེ་
བས་བསྐྱེད་པའི་མ་མེད་པའི་ལེགས་བཤད་ཀྱི་སྒྲུང་བ་ཆེན་པོ་བོད་ལུལ་ལྷན་པའི་

སྒྲིང་དུ་ལོ་པ་ཆ་དུ་མས་ངལ་བ་དྲུང་དུ་བཞེས་ཏེ་དམ་པ་ཆོས་ཀྱི་སྒྲོན་མེ་སྤར་བར་
 མཛད་པ་ནས་བཟུང་། རྒྱལ་བའི་བཀའ་དང་བསྟན་འགྱུར་སྤྱོད་མོང་བའི་རིག་
 གནས་སོགས་མདོར་ན་མདོ་སྤགས་གཞུང་ཆང་ལ་མ་ཞོར་བ་ཡོངས་ལྗོགས་བོད་
 སྤྱང་དུ་བཞུགས་མོད། སངས་རྒྱལ་ཀྱི་བསྟན་པ་གང་ལས་དར་བའི་འཕགས་པའི་
 ཡུལ་དུ་ནི་མི་ལོ་བརྒྱད་བརྒྱ་ལྷག་རིང་ལེགས་སྤྱར་སྤྱང་དུ་བཅམས་པའི་གཞུང་
 གི་འཆད་ཉན་ལྟ་ཅི་དེ་དག་གི་མིང་ཅམ་ཡང་ལྷག་མེད་དུ་གྱུར་བས་སྤྱར་ཡང་
 བོད་འགྱུར་ལ་བཞེན་ནས་ལེགས་སྤྱར་སོག་ཉམས་གསོ་བྱེད་སྤྱི་ལོ་པ་ཆ་གོང་
 མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མ་ཉམས་བཞེས་ཀྱི་ལས་འཆར་དབྱ་བཅུགས་ཏེ་བོད་མི་
 ཅམ་ཟན་བ་རྣམས་ལ་སྒྲོན་བྱོན་གྱི་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྒྱ་གར་པའི་ཁ་སྤྱོད་
 རྣམས་ཀྱི་ཆེས་ལྷི་བའི་བྱ་ལོན་གྱི་འཁྲར་ཆ་ཅམ་སྤྱོད་ཐུབ་པའི་སྤྱགས་རྒྱུང་རིང་
 བའི་དགོངས་བཞེས་རྒྱབས་པོ་ཆེ་གཏོད་པ་ནི་བསྟན་པའི་གསོས་སྤྱོད་དམ་པར་
 གྱུར་བ་མ་ཟད། བསྟན་གསོའི་ལས་སྤྱོད་གྲུས་སྤྱོད་ཐ་ཤལ་ལ་ཡང་རྗེས་བཅེའི་
 གཏིང་ཟབ་ཀྱི་བཀའ་མཆོད་དང་ལམ་སྤྱོད་ཡང་ཡང་མཛད་པ་སོགས་ཀྱི་བཀའ་
 དྲིན་བཛྲོད་ཀྱི་མི་ལང་བས། མདོར་ན་དངོས་སྤྱགས་བརྒྱད་གསུམ་ནས་ལས་དོན་
 འདི་རིགས་ལ་གཞོལ་བར་མཛད་པར་སྤོ་གསུམ་དྲུང་བ་ཆེན་པོས་བཀའ་དྲིན་རྗེས་
 དྲན་ཞུ་གི་ཡོད། ཨ་རིའི་ཨི་ཏི་ཡ་རྒྱ་གཙུག་ལག་སྤོབ་ཁང་གི་ཉམས་ཞིབ་པ་གོལ་
 རིལ་བར་གྱིས་དབྱིན་རིའི་འགྱུར་དང་ཀུམ་ལཱ་འཕྲུག་སྤྱི་ལོ་གསུམ་དན་མཛད་པ་
 ལ་ལེགས་གསོ་དང་རྗེས་དྲན་ཞུ་གི་ཡོད། དེ་མཚུངས་ཨ་རིའི་སྤྱི་ཐ་མཐོ་སྤོབ་ཁང་

གི་སློབ་དཔོན་ཇི་གར་སིལ་དབྱིན་ཇི་འི་འགྱུར་ལ་ཞུ་དག་ངེས་འདྲོངས་གནང་བར་
 བཀའ་དྲིན་རྩེས་དྲན་ཞུ་གྱུ་དང་། སྟོགས་མཚུངས་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་ལེགས་
 སྦྲར་སློབ་དགེ་མཆེད་གྲོགས་པ་རྩེད་ཅད་མེད་ནས་དུས་ཡུན་གང་མཚམས་འགོར་
 རྩེས་གཞུང་འདིའི་ཆོགས་བཅད་ལེགས་སྦྲར་ཐོག་མ་རྩེད་པ་དང་ཕྱེད་རྩེད་པ་
 རྣམས་བསྐྱར་གསའི་གྲོགས་དན་གནང་བར་ལེགས་གསོ་དང་བསྐྱར་བཞེད་ཞུ་གི་
 ཡོད། དེ་མཚུངས་མདུའི་ལེགས་སྦྲར་མཐོ་སློབ་ཀྱི་ཨིན་ལི་ནས་ཡིན་པ་མཆེད་
 གྲོགས་སྐྱེ་ཞབས་མདུ་སྐལ་མེད་མཆོག་ནས་དབྱིན་ཇི་འི་སྐྱོད་བཞེད་འབྲི་སྐབས་
 གྲོགས་དན་དང་འབྲེལ་གསུང་མཆིས་མང་དག་གནང་བར་དམིགས་བཀར་
 མཚམས་འདྲི་དང་ལེགས་གསོ་ཞུ་གྱུ་དང་། གཞན་ཡང་གཙུག་ལག་སློབ་ཁང་གི་
 འབྲེལ་ཡོད་འཛིན་སྐྱོད་། ཞི་འཆོ་དཔེ་མཛོད། དཔེ་སྐྱུན་སྡེ་ཆན་གྱི་ལས་བྱེད་རྣམས་
 ལ་ཡང་ལེགས་གསོ་དང་བཀའ་དྲིན་རྩེས་ཞུ་བ་དང་ཆབ་ཅིག་ལེགས་པར་བཤད་
 པའི་རིག་པའི་འོད་སྤང་བཀྱེ་བའི་སློན་འདུན་བཅས་བདག་ཅག་གི་སློན་པ་བྱགས་
 རྩེ་ཅན་མཉམ་མེད་སྤྱུ་འི་རྒྱལ་པོས་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་དང་པོ་ཡོངས་སུ་བསྐྱོར་
 བའི་གནད་བྱད་པར་ཅན་དྲང་སྤྱོད་ལྟུང་བ་རི་དྲགས་ཀྱི་ཉེ་བར་གནས་པ་དབྱས་
 བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་སྐྱེ་བསྐྱར་སྡེ་ཆན་གྱི་ཞུ་མཆན་པ་ལྟ་ལྟན་
 གྱི་བྱང་རྒྱུད་དུ་ལྷེ་ཁག་འཕྲོས་པ་ལེགས་པར་སྦྲར་བའི་སྐད་ལ་ཅུང་ཟད་ཐོས་
 བཅོན་གྱི་བྱ་བར་གཞིལ་ཞིང་སློན་བྱོན་སྤྱལ་པའི་ལོ་རྒྱུ་བ་རྣམས་ཀྱི་ཞབས་རྩེས་
 ལ་ཅེ་གཅིག་ཏུ་མཆོད་ཅིང་བསྟེན་པ་འདས་པ་སློ་བཟང་ནོར་བུ་ཕྱུགས་འཛམ་

མྱེང་ཞི་བདེའི་དེད་དཔོན་ཆེན་པོ་སྤྲོ་ན་མེད་པའི་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཆོས་སྤྲིད་གཉིས་
 གྱི་དབུ་འཁྲིད་ཡོད་པ་ཡསྤྲུབས་མགོན་སྤྱི་ཕྱེད་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་
 སྤྱི་འབྲུངས་སྐར་གྱི་དུས་ཆེས་ཁྲུང་པར་ཅན་དང་སྤྲུབས་བསྐྱེད་ཆོགས་སུ་བཅད་
 པ་བརྒྱ་པའི་སྤྱི་དང་བར་བྱ་བའི་གཞི་རེ་ཞིག་མཇུག་ཇོགས་པར་བྱས་སོ། །

ནངས་གྱི་མེས་པོ་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མའི་མཆོད་ཡོན་ཆབ།
 ཆ་ཅམ་བསྐྱབ་པའི་རེ་བ་གངས་ལྷར་དཀར་བའི་བསམ་པ་ཡིས། །
 ལེགས་བཤད་དལ་འགྲོའི་རྒྱན་འབབ་ངག་རིག་ལོ་རྒྱས་ཨདཌ། །
 ཅུང་ཟད་སྤྱུག་དར་བགྱི་བའི་གོ་སྐལ་ཐོབ་པ་འདི་མེད་དོ། །

རིན་ཆེན་རིན་ཐང་བྲལ་བ་ངག་རིག་གཏེར། །
 ཆེན་པོ་རྣམས་གྱི་མགྲུལ་ལ་མཛེས་པའི་དོ་ཤལ་འགྱུར། །
 བོང་བྱ་བྲུགས་ལྷར་སྤྱོད་རྣམས་རྩ་ལྷར་སེམས། །
 རེས་སུ་འགྲོ་ལྷོག་སྤྱོད་པ་དེ་མཁས་སྤྲན། །

གཞུང་འདི་ལ་ནི་དབྱུང་པའི་རྣམ་དཀར་གྱིས། །
 ལོ་བཞུག་བྲུག་གོང་མའི་རྣམ་ཐར་གཙང་མ་ཡི། །
 སྤྱི་རྒྱུན་གསོས་པའི་ཆ་ཅམ་གྱུར་ནས་འགྲོ་རྣམས་གྱི། །
 མི་ཤེས་རབ་རིབ་བསལ་ནས་སྤྲང་བའི་དཔལ་ཐོབ་ཤོག། །

Introduction:

The works of literature of any nation are not mere plays of imagination or solitary caprices of the brain, but they may be said to be transcripts of contemporary manners or representatives of certain mental types. It is sometimes held that from the works of literature one might form a picture of the modes of human feelings and thoughts through the progressive march of history.

Every kind of human production—literature, music, fine arts, philosophy, science, statecraft and so forth, -has as its direct cause a moral disposition, or a combination of moral dispositions-that somehow seems to determine these products internally. There is a special kind of psychology, a mental perspective required for the development of each of these arts. There is a peculiar inner system of impressions and operations that makes an artist, a musician, a painter, a wanderer, or a person of society. Literature is like living monuments of the outstanding personalities of different times. It deals with visible and almost tangible sentiments and the more a book represents the important sentiments of the people the higher is its place in literature. It is by representing the mode of being of the whole nature of a whole age that a writer can gather around him the sympathies of an entire age and nation. It is the inner movement of sentiments and interests, ideals and emotions made living through artistic expression, that can hold before us the life of people.

The literatures of *Subhāṣita* or Elegant Sayings, gnomic and didactic, are as old as the human civilization. Enormously rich literatures on this subject is found all over the world, stretching from the ancient Aesop's Fables of Greeks, Arabian Nights of the Arabs¹ and Panchatantra, Hitopadeśa and so forth relating to India. In India most of these elegant sayings are composed in metrical form, sometimes belonging to the oral tradition. They were not assembled in any collections but floated freely, easily quoted at any appropriate assembly by men of wisdom. They not only contained beautiful thoughts of moral and ethical values but they were expressed in

¹ Many scholars are of the view that these two are also influenced by Panchatantra and other *Subhāṣita* writings of India which travelled to these countries. Therefore, anthologies of greater India connote this close affinity.

refined language, well and beautifully tuned and eloquently said. They dealt with a variety of subjects and had as their object practical wisdom or a moral thought, entertaining through the examples as well as giving precepts. They carried both mood and suggestion even when quoted out of context. All these forms of composition consist of the commonplaces of prevalent ethics, but there are acute observations, abundant and varied, expressed in skilled but often felicitous diction, and in a variety of melodious metrics, on the sorrows and joys of life, fickleness and caprices of love, follies of men and wiles of women, right livelihood, futility of pomp and power, weariness of servitude, falsehood and instability of human effort and desire, delight of solitude and tranquillity, as well as witty and sometimes sardonically humorous reflections on humbug and hoax. Often these short pieces of excellent elegant sayings were written by known poets and contained universal truths generally accepted in wise and pleasing maxims. Sometimes their authorship was forgotten and they became authorless—freely floated in many authoritative works. Apart from that there are popular maxims and adages—short and unadorned sayings, not constructed in poetical form, but containing some wise observations handed down from antiquity. They were usually attributed to a known personality, e.g. to Canakya etc. and became known as Canakyaniti. These are subhāsita or elegant sayings, epigrams, sententious precepts and didactic teachings.

With the spread of Buddha's teachings— *subhāsita* were well spoken words filled with valuable advice on Dharma-skhandas, classified into eighty-four thousand as an antidote to eighty-four thousand negative dispositions¹, and further collected into three baskets of teachings viz., Vinaya (moral discipline), Sutra (discourses on training of concentration), Abhidharma (training of wisdom). The motif of Buddhist elegant sayings exert for freeing oneself from this cyclic existence and accomplishing a flowering

1. धर्मस्कन्धसहस्राणि यान्यशीतिं जगौ मुनिः ।

तानि वाङ्माम वेत्येषां रूपसंस्कारसंग्रहः ॥ —अभि० को० १:२५

शास्त्रप्रमाण इत्येके स्कन्धादीनां कथैकशः ।

चरितप्रतिपक्षस्तु धर्मस्कन्धोऽनुवर्णितः ॥ —अभि० को० १:२६

अशीतिश्चरितसहस्राणि सत्त्वानां रागद्वेषमोहमानादिचरितभेदेन तेषां प्रतिपक्षेण भगवता
ऽशीतिर्धर्मस्कन्धसहस्राण्युक्तानि ।—अभि० को० भा०, पृ० ७१, बौद्ध भारती प्रकाशन,
वाराणसी । १९८७

into goodness. The teachings of Buddha, particularly the Geyam (discourse in the form of songs) and Gāthā (versified discourses) of the twelve scriptural divisions are exactly in the style of traditional sententious precepts or didactic sayings. In addition, the Dhammapada or the Udāna Varga are also beautiful, short and simple verses with similes and metaphors; conveying moral and spiritual message to the hearts of the listeners in a most effective way, easily understandable even by common persons. Then, the sayings of Buddha comprise of deep and complex teachings such as the Prajñāpāramitā literatures.

Translation of Buddhist texts in Tibet: An unparalleled task

Buddhist Sanskrit texts and other Indian dialectical literatures began to be translated into Tibetan¹ from the seventh century onwards. Since that time, enormous volumes of Buddhist texts were deliberately reconstituted in the native language. The translations include many teachings of the Buddha, commentaries, and other exegetical works of Indian scholars. These texts were translated accurately and with a systematic methodology,² framed under the luminary Indian Pandits such as Ācārya Śāntarakṣita, Dānaśīla, Surendrabodhi with Tibetan translators Kawa Peltseg, Chogro Lui Gyaltzen, Śāng Yeśede, etc. This fine work is unparalleled in the history of scholarship. This is particularly remarkable given the geographical isolation and small population of Tibet. This effort lasted for several generations, and manifests the richness and precision of the Tibetan language, which in modern days too is uniquely suited to the restoration of the original Sanskrit.³ These works form the corpus of the *Kangyur* (Buddha's teachings) and *Tangyur* (treatises) which are familiar to many. These materials, ranging from profound Buddhist philosophy to the science of versification and fine arts, are objects of intensive modern

1. Thonmi Sambhota, the first translator in Tibet, translated more than 21 texts of both sūtra and tantra. See Tseten Shabdrung's book "Sum tags kyi shad pa Thonmi' zhal lun" Intro., p. 32

2. Tangyur Natsogs: Dajarbampo Nyispa [4347], Jedag tu tog par jedpa [4346]. Later Changkya, in his book *Dagyik Khespai Na Gyen*, added more rules of translation from Tibetan into Mongolian.

3. This project is being carried out at the CIHTS, Sarnath, and highly appraised by world scholars. See *Problems of Restoration into Sanskrit from Tibetan Sources: An Analysis*, Dr. K.N. Misra, V. World Sanskrit Conference, 1981.

research and scholarship. Works of great *siddhas* written in *doha* were also translated into Tibetan.

The translations of this huge corpus of enormous texts were completed under two periods viz., the earlier and the later disseminations of Buddha's doctrine in Tibet. The former includes the translation works carried out before King Lang Darma's destruction of Buddhism, known as the 'early period of translation', *Ngagyur Nyingma*. The works carried out after the revival of Buddhism in Tibet is known as the "era of new translation" *Chigyur Sarma*. These translations were superb and owe much to the later development of Tibetan literary works. The translations of *Abhidharmakoṣakarika*¹ by Ācārya Jinamitra and dPel rTseg Raksita; *Madhyamakāvatāra*² translated by Ācārya Tilakakalaśa and Patshab Nyima grags and re-translated by Ācārya Kanakavarman and Patshab Nyima grags; *Bodhisattvāvadānakalpalatā*³ translated by Ācārya Lakshmikara and Songton, and re-translated by Chokyong Zangpo and Bodhicaryāvatāra⁴ of Ācārya Śāntideva translated by Ācārya Sarvajñadeva and dPal brTseg Raksita; re-translated by Ācārya Dharmasribhadra and Rinchen Zangpo, re-translated by Ācārya Sumatikīrti and Patshab Nyima grags are some of the finest *chef-d'oeuvre* works. The translations are almost literal and even consistently preserved the same flavour and flow of Sanskrit. Some of the above cited translations even imbibe better rhythms and flow than the original works. Especially, the translation of *Bodhisattvāvadānakalpalatā* of Ācārya Kṣemendra became an outstanding literary piece in the secular field. It came to be known as the 'king of all literary works' and was commended by later scholars alike.

Indian didactic and gnomic works in Tibetan Literature

In the Tangyur set of Indian master's work the *Rājanīti* or *Nīti* is categorised under the heading of *Thunmon ba lugs kyi btan bcos* or Common Treatises on Ethics. In this category there are eight different texts translated in different periods. Most of these texts are translated during the the 'early period of translation', and

1. Tangyur: Ku [Tohoku 4089]

2. Tangyur: Ha [Tohoku 3861]

3. Tangyur: Ke [Tohoku 4155]

4. Tangyur: La [Tohoku 3871]

few in the later 'era of new translation'. The Catalogue of Tohoku Imperial University of Japan also includes these texts in a consecutive sequence. Among them three texts authored by Ācārya Nāgārjuna viz., *Prajñāśataka-nāma-prakarana*¹ was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Sarvajñādeva and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal bTsegs; *Nītiśāstraprajñādaṇḍa-nāma*² by Ācārya Nāgārjuna was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Surendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe and *Nītiśāstrajanapośanabindu-nāma*³ was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Śilendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe. Thereafter, *Gāthakośa-nāma*⁴ by Ācārya Ravigupta was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Jñānaśānti and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal gyi lhunpo sDe; *Śatagāthā*⁵ of Ācārya Vararuci was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Vinayacandra and the Tibetan translator (Lotsawa) Choskyi Śeśrab; *Vimalaprasnottaramālā*⁶ by Ācārya Amoghavarṣa was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Kamalagupta and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; *Cānakya-rājanītiśāstra*⁷ by Cānakya was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Prabhākaraśrīmitra and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; *Nītiśāstra*⁸ by Masurakṣa was translated into Tibetan by Dharmaśrībhadrā and Śākya blo-gros. On the basis of the colophonic references of texts it can be said that the first six texts are translated during the 8th and 9th century, i.e. earlier period of translation, whereas the later two texts are translated in the 11th century, i.e. during the era of new translation.

Authorship of Śatagāthā: Indian anthological sources

Conforming to a general tendency found in all the History of Indian Literatures, the authorship of Śatagāthā, his date and place is still obscure; scholars have not yet come to a final conclusion. In the History of Sanskrit Literature there are several Vararucis to be found

-
1. Tangyur: Ne [Tohoku 4328]
 2. Tangyur: Ne [Tohoku 4329]
 3. Tangyur: Ne [Tohoku 4330]
 4. Tangyur: Ne [Tohoku 4331]
 5. Tangyur: Ne [Tohoku 4332]
 6. Tangyur: Ne [Tohoku 4333]
 7. Tangyur: Ne [Tohoku 4334]
 8. Tangyur: Ne [Tohoku 4335]

as authors of different Sanskrit disciplines. I have tried to go through different Sanskrit anthologies, especially on the history of Sanskrit Subhāṣita, written by scores of eminent writers. Regarding the authorship of Śatagāthā I found everywhere ambiguity and lack of clarity. In addition, the various catalogues relating to Indian Literature are diverse, and far from satisfactory. Prof. Ludwik Stenmbach has mentioned Vararuci twice¹ in his 'A History of Indian Literature' but does not give any clue about Vararuci. Similarly, Yudhiṣṭhir Mīmāṃsaka's Sanskrit Vyākaraṇa Śāstra Ka Itihāsa,² Baladevopadhyāya's Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa,³ and Dr. S. N. Das's History of Sanskrit Literature⁴ are some important Indian sources. The present one is just an attempt to help clear away many jinxed dubious historical hexagons, on the basis of various literary sources.

Yudhiṣṭhir Mīmāṃsaka mentions two Vararucis, the first to be identified as the Kātyāyana, the commentator on Pāṇini's grammar; the second a later one having the same family name as Kātyāyana. Regarding the first Vararuci, the source material is the Trikaṇḍaśeṣa koṣa of Puruṣottamadeva in which Kātyāyana's epithets—Kātya, Punarvasu, Medhājita and Vararuci are given. Except Medhājita all these names can be proved to be in the Mahābhāṣya by the great commentator Patañjali. Kātya⁵ is the family name; Kātyāyana⁶ is the ending with yuva suffix meaning respectable, Punarvasu⁷ is the name of the constellation of his birth; in the Mahābhāṣya Māṇavaka is added, and it is found in the Bhāṣāvṛtti⁸ of Puruṣottamadeva too; then Vararuci.⁹ In addition, many Brāja-saṅgīta stanzas are quoted in the Mahābhāṣya. The earlier commentators like Kaiyata, Haradatta and Nāgeśabhaṭṭa on

¹. A History of Indian Literature : Subhāṣita, Gnostic And Didactic Literature, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1974 pp. 40, 49.

². Sanskrit Vyākaraṇa Ka Itihāsa published by Ramlal Kapur Trust, Bahālagadha, Sonapat Haryana.

³. Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa published by Sharda Niketan Varanasi, 1978.

⁴. Dr. S.N. Das's History of Sanskrit Literature, University of Calcutta, 1962.

⁵. See Mahābhāṣya 3/2/3

⁶. See Mahābhāṣya 3/2/118

⁷. See Mahābhāṣya 3/2/3

⁸. See Bhāṣāvṛtti 4/3/34

⁹. See Mahābhāṣya 4/3/101

Mahābhāṣya also attribute the authorship to none other but Kātyāyana, the commentator of Pāṇini.

The second Vararuci is identified as a contemporary of Vikramāditya, and referred as one of the nine jewels in his court.. Kālidāsa's Jyotirvidābharaṇa has quoted him.¹ He was said to be a great poet and composed a poem entitled Svargārohana. This is further substantiated by king Samudragupta's Munikavivarnana of Kṛṣṇacarita.² Apart from this it is mentioned in the Sutamuktāli by Jalhana, as quoted by Rājasekhara.³ But in the last line of this stanza, the word 'sadāhorana' should be corrected as 'Svargārohana' as mentioned earlier. Mīmāṃsaka has put forth many literary sources to prove his view of a second Vararuci and to establish his date as before 600 Vikram Samvat, on the following grounds:

a) Durgasingh, commentator on the Kātantra grammatical tradition, that is earlier to Kāśikā, says that the chapter on endings with kṛta is composed by Kātyāyana Vararuci.⁴

b) The commentator on Śatapatha, Hariswāmi's teacher Skandhaswāmi, had profusely quoted from Vāraruci's Niruktasamuccaya in his commentary on Nirukta.

c) In the Nirukta commentary by Skanda Maheśvara Bhāmaha's text on simile, stanza 2/17 is quoted. Bhāmaha has written a commentary called Prākṛtamanoramā on Vararuci's Prākṛtaprakāśa.

d) In the colophon of Lingānuśāsana occurs the name of king Vikramāditya and Vararuci.⁵

1. धन्वर्नरिः क्षपणकोऽमरसिंहशङ्खवेतालभट्टघटखर्परकालिदासाः ।

ख्यातो वराहमिहिरो नृपतेः सभायां रत्नानि वै वररुचिर्नव विक्रमस्य ॥

2. यः स्वगारोहणं कृत्वा स्वर्गमानीतवान् भुण्व ।

काव्येन रुचिरेणैव ख्यातो वररुचिः कविः ॥

न केवलं व्याकरणं पुषोष दाक्षीसुततस्येरितवार्तिकैर्यः ।

काव्येऽपि भूयोऽनुचकार तं वै कात्यायनोऽसौ कविकर्मदक्षः ॥

3. यथार्थता कथं नाग्नि मा भूद् वररुचिरिह ।

व्यधत्त कण्ठाभरणं यः सदरोहणप्रियः ॥

4. वृक्षादिवदमी रूढा न कृतिना कृताः कृतः ।

कात्यायनेन ते सृष्टा विबुद्धप्रतिपत्तये ॥

5. इति श्रीमदखिलवाग्विलासमण्डितसरस्वती-कण्ठाभरण-अनेक-शिरण-श्रीनरपति
विक्रमादित्यकिरीटकोटिनिघृष्टचरणारविन्द-आचार्यवररुचिविरचितो लिङ्गविशेष-
विधिः समाप्तः ॥

e) The beginning of Patrakāumudī also mentions king Vikramāditya and Vararuci.¹

This second Vararuci, apart from the works given above, is said to have commented on Taitirīya Prātiśākhya, and to have written on Sārasamuccaya, a collection of morality from Mahābhārata, Prayogavidhi, a small text on grammar, a Kośa and an Upasarga sūtra.

Baladevopādhyāya in his Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa gives two different Vararuci viz., the commentator on Mahābhāṣya and another Vararuci the author of Prākṛtaprakāśa. He thinks the date of Vararuci is around 4th century B.C. He did mention some important Sanskrit anthologies work as Subhāsitāvali and Śāṅgharpadhati, in which frequent lively poetic quotations of Vararuci are found. In the end he had concluded that these two Vararuci are the same.

On the basis of Kathāsaritsāgara written by Somadevabhaṭṭa of Kaśmīr in 1082 A.D., Bhandarkar is of the view that the Minister Vararuci studied under the tutorship of Varṣa at Pataliputra and his family name was also Kātyāyana. He was a great poet and profusely wrote in prasāda simile and anuṣṭubha metrics and his work was very lively and heart throbbing. His poem is called 'Svargārohana' (climb to heaven) as quoted in the Kṛṣṇacarita Kāvya. On the other hand S. N. Das in his History of Sanskrit Literature states that Vararuci was one of the far off apocryphal authors of traditional repute on whom all anonymity could be conveniently lumped. He is vaguely referred to as an authority on the Alamkāra śāstra, regarded as the author of Prākṛta grammars, collection of gnomic stanzas, and folklore tales called Carumati. In addition, Das also considers Vararuci to be one of the mysterious figures of early Sanskrit literature, extolled as one of the nine jewels of the equally mysterious Vikramāditya. Since, according to Das some of these personalities quoted are later dates, he does not contribute to the controversy on the theory of two Vararucis; nor does he elaborate on the exact date of Vararuci.

On the other hand Paṇḍita Gurupāda Hāladāra's History of Philosophy of Sanskrit Grammar mentions Vararuci as the commentator on Kātantra Grammatical tradition, whose commentary

1. विक्रमादित्यभूषस्य कीर्तिसिद्धेर्निदेशतः ।
श्रीमान् वररुचिर्धर्मांस्तनोति पत्रकौमुदीम् ॥

is called Caitrakutta. Then another Vararuci is also mentioned on the basis of Somadevabhattacharya's Kathāsaritasāgara composed in the 11th century. Here he is mentioned as one of the nine Jewels in the Court of Vikramāditya, composer of a poetic work entitled 'Dvādaśasinghāsana', in which a throne was received as a gift from Indra, the king of gods, by the king Vikramāditya. Apart from that, another Vararuci comes into light as the author of Prākṛtaprakāśa and Lingānuśāsana in addition to the above two Vararucis. Paṇḍita Gurupāda is not clear whether these different Vararucis are one or separate, but the way he puts them in sequence suggests three different persons holding the same name as Vararuci. He does not elaborate on the date of Vararuci either.

Thus, in the different works of Sanskrit anthological sources of various scholars given above, it is still not very clear whether the different Vararucis discussed are one or separate. In this connection Yudhiṣṭhir Mīmāṃsaka's view holds more water as he substantiates it by manifold literary sources and concludes that there are two Vararucis viz., the commentator Vārtikākāra on Pāṇini's grammar [2nd century B.C.] and the later Vararuci, a contemporary of Vikramāditya who founded the Vikrama era. This view has more authority and authenticity on the basis of wider source materials. Nonetheless, the other views of three different Vararuci may not altogether be discarded without any concrete evidence at hand.

Authorship of Śatagāthā: Various Sanskrit Catalogues

The different Sanskrit Catalogues also list diverse and uneven number of works attributed to Vararuci. In Theoder Aufrecht's Catalogus Catalogorum, Vararuci's works are found in three places: in a long list in the Vol I, and at two places of Vol II respectively. It seems that all works in the name of this celebrated author¹ are collected together. In the long list there are 31 titles,

¹¹ Vararuci an ancient writer, to whom as in the case of other celebrated authors, a number of most modern and contemptible pieces are attributed. He is quoted in Tribhāṣyaratna 1, 18, 2, 14, 19, 4, 40 etc. As a grammarian he is sometimes identified with Kātyāyana, the author of Vārtika to Pāṇini. The following works are attributed:

Aṣṭādyāyivṛtti, Ekākṣaranighantu, Ekākṣaranāmamālā, Ekākṣarābhidhāna, Aindranighantu, Kāṛakacakra, Kārikā, Caitrakuṭi, Daśaganākārika, Patrakaumudi, Prayogaviveka, Prayogaviveka saṁgraha, Prākṛtaprakāśa, Puṣpasutra (Phullasutra), Yogaśataka, Rāksasakāvya, Rājanīti, Linga-viśeṣavidhi, Lingvṛtti, Lingānuśāsana, Vararucivākya kāvya, Vādataranginī,

mostly of grammatical works; but some are on anthology and medicine too, whereas in Vol II three titles are related to grammar and one to Astrology. P. Cordier's Catalogue Du Fonds Tibetain contains 21 titles in Tome Tangyur attributed to mChog-sred alias Vararuci.¹ Among these, except for Śatagāthā and Trikāṇḍābhīdhāna, all other titles are on Mahākāla tantric devotional hymns. But it is interesting that LXXXII, 71 Mahākālakarmaguhyasādhana, the author's name has a slight variation from the usual Vararuci to Kṛṣṇavararuci. The Complete Catalogue of The Tibetan Buddhist Canons published by Tohoku Imperial University lists 7 titles at the name of mChog-sred alias Vararuci.²

Authorship of Śatagāthā: Tibetan sources

Nevertheless, the secondary sources of Indian cultural heritage and literature are no doubt the vast Tibetan literatures, due to centuries of geographical and cultural relations. Especially regarding the history of Buddhism, galaxies of Tibetan scholars have written extensively, although many modern scholars claim that they are not histories in the strict sense. But these scholars have had close contact with Indian Paṇḍits as well as authentic source materials of Indian origin. They have clearly mentioned it in their works. Though they are pious followers of Buddha, at the same time they try to present reality on the ground level. Among these Tārānātha's History of Buddhism in India and Buston's History of Buddhism are the guide-books, for students and scholars alike, concerning

Vārtika, Vivekasamgraha, Prayogavevekasamgraha, Śabdalaṅkāra, Śrutabodha, Samāsapaṭala, Prakṛtaprakāśa, Vararucikośa, Vararucivākya. Amongst all these only the Prakṛtaprakāśa has any claim to belong to the old Vararuci is a statement P. Cordier makes but no argument is put forth.

1. XXV, 78 Śrīmahākālasādhana nāma, 88 Śrīmahākālastotra; 91 Śrīmahākālīdevīstotrāṣṭaka nāma; XXVI, 80 Śrīmahākālābhīṣekavidhī; LXXI, 8 Śrīmahākālasādhana; LXXXII, 69 Śrīmahākālasādhana nāma, 71 Mahākāla-karmaguhyasādhana, 74 Śrīmahākālasādhana nāma, 75 Śrīmahākālasādhana nāma, 76 Mahākālabalividhī, 77 Mahākālastotra, 78 Mahākālastotramālā nāma, 82 Śrīmahā-kālastotra, 84 Devīkālistotra, Śrīdevīkālistotra nāma, Karmakarastotra, Yaksakālastotra, Mahākālakīlasādhana nāma; LXXXIII, 3 Mahākālastotrākṣepa nāma; CXVII, Amarakośa-kamdhenuṭikā (Trikāṇḍābhīdhānaśāstra—Utpalī (alias Utpalī), Vyādi, mmCog-sred (Vararuci) and Chandragomin; and CXXIII, 30 Śatagāthā.
2. Śrīmahākālasādhana [3386] translated into Tibetan by Amoghavajra and Bari; Śrīmān-mahābodhibhāṭṭārakastotra [1157] translated into Tibetan by Lo tsawa Chos-kyong Sangpo; Śrīmahākālasādhana[1761]; Śrīmahākālābhīṣekavidhī [1774] translated into Tibetan by Nagpo-ro ḥzin and Gyi Ijaṅ dbu-dkar; Śrīmahākālastotra [1777]

Indian Buddhism, as there is no other trace to be found elsewhere. In the History of Tāranātha there are two incidents referring to Ācārya mchog-sred alias Vararuci. The first Vararuci occurs during the period of king Mahāpadma.¹ The king had two friends, *brāhmaṇa* Bhadra and the *brāhmaṇa* Vararuci. The latter possessed a pair of charmed sandals by which he acquired precious things from various realms of the gods and Nāgas and distributed to the needy persons. Once he developed hostility towards the king. The king was apprehensive of being harmed by his black magic. The king sent many agents to kill him but he fled to 'phags-rgyal (Ujjayini) wearing the pair of sandals. Eventually, a woman employed by the king robbed him of his pair of sandals and he was murdered by killers. This Vararuci prepared a number of copies of the Vibhāṣā and distributed them among the preachers of the Doctrine of Buddha. Here the Vibhāṣā is to be taken in the sense of Mahāvibhāṣā, the detailed exposition of Abhidharma, not Mahābhāṣya, the commentary on Pāṇini. The king built twenty-four monasteries to atone for the sin of killing the *brāhmaṇa*. The date of this Vararuci has been fixed around 4th century B.C. according to some modern historians.

The second Ācārya mchog-sred alias Vararuci is mentioned as a friend of Ācārya Nāgārjuna, when the latter was holding the charge of Abbotship of Nālanda.² This Vararuci was a resident of Chagala east of Magadha, well versed in the six fold actions of a *brāhmaṇa* and extremely faithful to doctrine of Buddha. Further more, he recited for twelve years the mantra syllable of ārya Avalokiteśvara and performed fire offering costing four lakhs of gold. Thereafter, ārya Avalokiteśvara appeared before him and as desired, granted him eight realizations and employed Mahākāla to his service. Furthermore, it mentions that, as this *brāhmaṇa* Vararuci was once a guest of king Bhimaśukla of Vārānaśī, the king wanted to offer the princess Vāsanti in marriage to him. On the other hand, Vāsanti arrogantly refused to serve the *brāhmaṇa* Vararuci as she surpassed him in scholarship. To befool her, he proposed her to his teacher, a hundred times more intelligent than him. On his way home

1. See Taranatha's History of Buddhism in India, edited by D.P. Chattopadhyaya, published by Motilal Banarasidass, New Delhi, 1990 pp. 85-86

2. See Taranatha's History of Buddhism in India, edited by D.P. Chattopadhyaya, published by Motilal Banarasidass, New Delhi, 1990 pp. 111-116

he saw a handsome shepherd cutting with an axe the branch of a tree while sitting on it. He took him along and for several days bathed him and arranged anointments and so forth. He was made to wear the attire of a *brāhmaṇa paṇḍita* and made to memorise: *om svasti*. He was instructed to utter *om svasti* while offering flowers to the king and not to answer any questions thereafter.

While trying to carry out these instructions, he slipped his lip and uttered u-śa- ṭa-ra when offering the flower to the king. *brāhmaṇa* Vararuci explained these four syllables in the following way:

umayā sahito rudrah/ śaṁkara-sahito viśnuh
ṭankārah śulapāṇiśca/ rakṣantu śiva sarvadā

The translation thus runs—Umā along with Rudra, Śaṁkara along with Viśnu and Śulapāṇi with his sound of bow —Let Śiva protect thee for ever. Though Vāsanti asked many questions about the import of the syllables, he didn't answer. To that the *brāhmaṇa* Vararuci said that his profound teacher should not answer at all the questions of a woman. Befooling Vāsanti in this way he fled to the south. Ultimately Vāsanti discovered his real self as a cowherd and thought to teach him grammar if he had intelligence. After examining, she found him utterly foolish and sent him to collect flowers everyday. He used to worship with great reverence an image of goddess Kālī made by a celestial sculptor. As usual he went to collect flowers early in the morning. One maidservant of Vāsanti wanted to have some fun. He concealed behind the image chewing a ball of areca nut. When the cowherd finished his prayers, the maid put some left over of her chewing nut. She thought the goddess herself had presented this to him and he swallowed it. It immediately dawned in him an unlimited knowledge of logic and grammar, and he became a great poet. From his great reverence for the goddess Kālī he came to be known as Kālidāsa, the servant of goddess Kālī.

In the south the *brāhmaṇa* Vararuci became the royal priest of king Udayana. The youngest queen of this king had some knowledge of Sanskrit grammar but the king had no knowledge of it. Once the king with his youngest queen having water sport in the garden, the king splashed water at her. She said *modakam siñca*. The meaning of the Sankrit runs thus—Do not splash water at me; however the king influenced by southern dialect, understood to mean 'fetch some til oil cake.' When he offered this, the queen

became furious and vowed to die rather than live with a king as stupid as an ox. She was about to drown herself but he stopped her and started learning Sanskrit grammar. He learned a great deal from *brāhmaṇa* Vararuci; what was left for him to learn he studied under Ācārya Śārvavarma. Buston refers to him as a maternal uncle of the king in his History of Buddhism. Ācārya Nāgarjuna's period is 175 B.C. fixed by modern scholarship.

Relying on the above diverse sources, it is hard to crack the nut and draw a final conclusion. It is almost like forcibly putting a horn to a rabbit. Nevertheless, the two different theories of Vararuci stand in line both in the Sanskrit anthological sources and in the History of Buddhism in India; but various personalities related with these two are quite controversial. In the first case, the Tibetan source substantiates a brahmin Vararuci, a friend of king Mahāpadma . He excels in travelling to netherlands through magical pair of shoes, collecting precious stones, and beggars are satisfied with these wealths. In addition, he has been a scribe of Vibhāṣā and disseminated the doctrine of Śākyamuni far and wide. Nothing else of his other works or of his scholarship is mentioned; whereas most Indian anthological sources mention the first Vararuci as the commentator of Pāṇini's grammar, known by another name Kātyāyana. Thus it is hard to put together these two seemingly diverse views.

On the second Vararuci also some similarities can be drawn in terms of the date, Vararuci being a contemporary to Kālidāsa, the famous poet. But the more diverse views hovering around them are also to be noted here. According to Tibetan sources Vararuci was a friend and contemporary of the famous Buddhist philosopher Ācārya Nāgarjuna during his tenure as the abbot of Nalanda Mahāvihara. They further mention that Vararuci made a retreat of Āryāvalokiteśvara and after his realization requested to exhort the service of Mahākāla for him. In addition, he was the minister of king bDespyod bSangpo to whom Ācārya Nāgarjuna wrote the Suhrillekha. On the other hand the Sanskrit anthologies more or less mention Vararuci as one of the nine jewels at the court of the equally mysterious Vikramāditya of Dhārā. Kālidāsa was also accounted as one of the jewels of this king. Thus, based on the above diverse views it is difficult to draw a specific conclusion. I will leave an unfinished work, as ever on the lines of ancient literatures, and give

more room for research in this vexed issue for future scholars to take up.

It is interesting that according to Tibetan sources, works in the name of Vararuci are mostly on Mahākāla sādhanas or elugies, except his Śatagāthā, a fine gnomic and didactic work. The colophonic verse of Mahākāla Stotra¹ thus runs—

May you protect the doctrine of Muni;
May you protect the obstacles of the practitioner;
May you increase spritual and wealth powers and
May you accompany me like the body and its shadow.

From the above quotation it is obvious that Vararuci himself is more inclined to Buddhism, by the usage of ‘doctrine of Muni’: thus validating his connection with Tārānātha’s history. Apart from that, the Śatagāthā verses are in tune with a Buddhist philosophical base; especially the verse eighty-five which generally is regarded as a famous quotation from Manusmṛti has changed the whole meaning simply by coining ‘fool’ (ajña) in place of the generally accepted norm of ‘woman’ (strī). This shows his more liberal attitude to woman in general Buddhistic perspective and Tantric practice in particular. Apart from that, both histories of Sanskrit anothological texts and the Tibetan accounts mention that Vararuci as the author of the Kṛta chapter of Kātantra’s grammatical tradition, even enumerated by the great commentator on Kātantra, Ācārya Durgasingh on Kātantra. Interestingly, the Śatagāthā verse forty-three has a moching statement, emphasizing about a grammarian knowing the Kātantra and another āyurvedic treatise entitled ‘siddhasāra’, described as ludicrous in the world. This certainly shows that Vararuci may be a grammarian in Pāṇini’s school, as the Tibetan account specifies, or else it could be a trend to look down at those who mastered such treatises, in the wake of other profound treatises prevailing in those days.

Śatagāthā: a review

Ācārya Vararuci’s Śatagāthā was translated into Tibetan by the Indian Paṇḍita Vinayacandra and the Tibetan Lotsawa Chos-kyi-śesrab, as found in colophon of the text. Nothing more about these scholars life and works is recorded. It seems that both these scholars

1. Tangyur: rGyud [Tohoku 1774]

have lived in the early part of the 11th century. Lotsawa Chos-kyi-śesrab had translated more than eight-seven titles of both Sutra and Tantra texts into Tibetan, including secular didactic texts and letters [lekha]. He is beleived to have visited Kaśmir, Nepal and India and sat under many Indian Paṇḍits and mastered both sutra and tantra, including Sanskrit language. There are two other translators who had a similar name viz., rMa Chos-kyi-śesrab and Nyang bran Chos-kyi-śesrab. Many scholars miscontrue them as the translator of Śatagāthā but they are later translators to be traced out as contemporaries of the great Lotsawa Loden Śesrab. Lotsawa Chos-kyi-śesrab worked with many luminaries of Indian Paṇḍits viz., Ācārya Suvajra, Buddhākavarma, Atulyapāda, Vināyacandra, Aviyuktaka, Tārāśrīmitra and so forth in translating sutra and tantra, prajnapāramitā, madhyamaka, lekha and nīti texts.

The Śatagāthā¹ [Hundred verses] had a total of 107 stanzas written in fine metrical articulations. Seventy-eight verses are in Anuṣṭubh metre, fourteen verses are in Indravajrā metre, six verses in Upjāti metre, four in Āryā metre, two in Vasantatilaka, one each in Svāgatā, Vamśastha, and Śārdūlavikrīḍita metres respectively. Among these seventy-five verses are exactly in tune with Nītiśāstraprajñādaṇḍa-nāma and two verses with Nītiśāstrajanaposaṇabindu-nāma by Ācārya Nāgārjuna; twenty verses are with Cānakya-rājanītiśāstra² by Cānakya; two verses with Gāthakoṣa-nāma³ by Ācārya Ravigupta and one verse with Tibetan Rāmayāna, found from Tung-huang. The rest may have been composed by the author. There could be some floating verses or prevalent heart-throbbing verses from other didactic and gnostic writings of other scholars incorporated in the Śatagāthā or else taken from this text by later didactic collections since many verses correspond each other. It is hard to conclude which verses are incorporated by whom, it is a question of dispute.

As normal to oriental understanding the first verse stresses to study when young; with similes of nurturing the cow in the winter for good milking and ploughing the field when it is golden. This is a philosophical understanding very much developed in the Indian tradition in general and particularly in the Buddhist tradition.

1. Tangyur: Ne [Tohoku 4332]

2. Tangyur: Ne [Tohoku 4334]

3. Tangyur: Ne [Tohoku 4331]

Even one can clearly manifest in the Buddhist iconography that almost all the images are built in youthful posture, which gives the importance of this human stage. In many didactic and gnostic writings of later period this idea is very much presented, even by Sakya Pandita. Then follows that even if one grows old, a wiseman strives for knowledge, though the fruit may not ripen now but it is easy to acquire in the next life. Then it discusses about the attributes of wisemen with lively similes. The fifth verse is incomplete as it has only two lines and does not fit with the next stanza with its import, though in some cases six lines also constitutes a stanza. Then we find an important verse often quoted in the text of Atiśa: the life span is very short and one does not even know how much one could live. On the contrary, knowledge is vast and manifold. Thus, just as a swan differentiates milk from the water, one must choose the right stuff.

In the Louis Ligeti edition, the tenth verse of fifteen syllables has been presented in two stanzas; but in the foot-notes it has been treated as one stanza. I do not exactly know why it has been treated that way. Another important idea, from Buddhistic perspective is to keep away from hustle-bustle worldly life, and stay in the company of wisemen. This is to be understood as oneself going astray in one kind of laziness, or meddling with useless activities which eventually make useless one's valuable human birth. After that the virtues of tolerance are given with fine simile, and tolerance itself is described as a great mental strength, becoming steadfast. Then, the importance of compassion surpasses all virtues, even liberation itself. Otherwise a person devoid of compassion is a mere lock of hair or robe, only representative. Then, in one stanza the core issue of Buddhist perspective on violence is discussed, and the remedy is also given within the verse. To overpower one's anger is to shun more violence and its external manifestations. This stanza has an enormous impact and is very much relevant in the present context of escalating violence, leading to a global threat. Another verse encompasses the social problem of authoritative or despotic rule by a group; a community is ruined, when there are too many leaders giving orders, and all are arrogant, pretending to be the most capable one and when one wants to be the boss, such community is doomed to perish. In the next verse it depicts the state of a literate and illiterate with fine simile. The mouth of a person adorned with letters is as delightful and charming as that of a blossomed lotus; whereas that of an illiterate person's is just a hole. After that a fine

verse describes beautifully the tendency of begging nature, or decent usage of day to day life. It states that to demand 'give me' is rude speech, but to answer, 'no' is worse; to offer, 'take it' is a supreme utterance and to respond, 'no' is even more exalted.

The viles of mental afflictions are given, particularly of the instinct attachment and greedy; and thereafter the characteristics of ill-natured persons are given in fine metaphors. Another verse reflects the central idea of wisdom; for a person who realizes the 'thatness' of phenomena, what is the point of a teacher. Just as one freed from ailment, a doctor, or having crossed a river, a ferryman, and for one freed from all desires, a beautiful belle. Then another verse finely elucidates the relativity between a friend and foe. It states that a useless relative is a stranger, and if a stranger is useful, he is a relative. It is just like self-generated disease, and a medicine from a distant mountain. After that a verse usually quoted comes: an attribute of a wiseman is that, at first instance, he does not make promises. If, however, after hard consideration, he promises something, just like a picture drown on a rock, certainly he will carry the promised task to completion.

In the end of the text there is another verse to remind us how the ultimate reality of our birth is death. No matter whatsoever, death will surley come to everyone. Therefore, one should abstain from desires, and find more times in the practice of the supreme path [saddharma]. Similarly another verse also stresses the need for the practice of the path to liberation. It runs thus; whoever is sick with afflictions, not relying on the medicine of the Holy Dharma, but recklessly enjoying [sensual] objects, will not come out from cyclic existence. The text concludes with the remark that worldly life is unstable, wealth and youth are inconstant, son and wife are not steadfast, Dharma, truth and benevolence are everlasting. Eventually he draws the attention to the omnipresence of impermanence for us. He states that if these migrators see the lord of Death resting on [their] head, even food will not please their mind; what then to say of other works?

༄༅། ཁྱེ་གར་སྐད་དུ། བདག་ལྷོ་
 བོད་སྐད་དུ། ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།
 དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་ཐུག་འཆལ་ལོ།

རིག་པ་གཞོན་པའི་དུས་སུ་སློབ། |
 བ་ནི་དགུན་གྱི་དུས་སུ་གསོས། |
 ཞིང་ནི་སེར་དང་ལྷན་ལ་སྒྲིལ། |
 འདི་གསུམ་འབྲས་སུ་སྦྲིན་པའི་གྱུ།²

कौमार्ये पठ्यतां विद्या शैत्ये संपाल्यतां च गौः ।
 क्षेतं च कर्ष्यतां पीतं त्रयः सुफलहेतवः ॥१॥³

विद्या कुंआरेपन में पढ़ी जाए । गाय शीतकाल में पाली जाए । पीले पड़ जाने के बाद खेत जोते जाए । ये तीनों फल-विपाक के हेतु हैं । (१)

Study when young
 Nourish the cow in winter

1 དཔར་མུ་ སྒྲི།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་སྒྱེ་བོ་གསོ་བའི་ཐིགས་པ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་བྲངས། ༡༡༩ བ ལ
 གཞོན་པའི་དུས་སུ་རིག་པ་བསླབ། ཁོ་འདྲོད་པ་ནི་དགུན་ནས་གསོས།
 རྩོད་གཤེར་ལྷན་དུས་སུ་སྒྲིལ་བའོ། འདི་གསུམ་འབྲས་སུ་སྦྲིན་པའི་གྱུ།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

Plough the field when golden (loose)
These are the three causes of success. [1]

མཁས་པས་རིག་པ་རྣམ་ཀུན་དུ། ।

ལང་ཚོ་ཡོལ་ཀྱང་བསྐབ་བྱ་སྟེ། ।

གལ་ཏེ་འབྲས་བུ་མ་སླིན་ཡང་། ।

སྟེ་བ་གཞན་དུ་རྟེན་པར་སྟེ། ॥२॥³

गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः ।
यद्यपि फलदा स्यान्न सुलभा साऽन्यजन्मनि ॥२॥⁴

उम्र गुजर जाने के बाद भी बुद्धिमानों को हर तरह से विद्यार्जन करना चाहिए । यद्यपि वह (वर्तमान में) फलवती न भी हो तो अगले जन्म में (अवश्य) सुलभ होगी । (२)

The wise continue to accumulate wisdom
Even though they have become aged
Although their efforts may not bear fruits now,
They may be easily attained in future lives.[2]

1 དཔར་མར། རྣམས།

2 དཔར་མར། ཡང་།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤྱོད་བྱ། རྩ་ཚོགས། འོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ བ་ ༡

མཁས་པས་རིག་པ་རྣམ་ཀུན་དུ། རྩ་ཚོགས་ཡོལ་ཡང་བསྐབ་པར་བྱ།

གལ་ཏེ་འདྲིར་འབྲས་མི་སླིན་ཡང་། སྟེ་བ་གཞན་དུ་རྟེན་པར་སྟེ།

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५३
गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः ।
यद्यपि स्यान्न फलदा सुलभा साऽन्यजन्मनि ॥१६॥

सुभाषितहारावली पृ० १६९

गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः ।

यद्यपि स्यान्न फलदा सुलभा साऽन्यजन्मनि ॥११४२॥

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཞིང་། །

ཡོན་ཏན་མེད་པ་ཡོན་ཏན་ལ་མི་དགའ། །

ནགས་ཀྱི་བྱང་བ་མཆོ་ཡི་བསྐྱར་དགའ། །

སྤྲེལ་པ་ལྡན་ཅིག་གནས་ཀྱང་དེ་ལྟ་མིན། །༥༥¹

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि परितोषः।

अलिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्य तन्निवासोऽपि ॥४॥²

गुणवान गुणी को पसन्द करता है, जबकि गुणरहित व्यक्ति गुणी को पसन्द नहीं करता है। जिस प्रकार भग्नर वन से कमल पर जाता है। जब कि मेंढक का भी उस पर (कमल) रहना नहीं होता। (४)

Those who possess wisdom love wisdom

While the ignorant malign it

As the forest bees swarm the lotus

Though the nearby frog (shows no interest) does not. [4]

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་སྤྲེལ་པོ་དཀོན། །

སྤྲེལ་པོ་ལ་ཡང་ཡོན་ཏན་དཀོན། །༥༥³

1. ལྷགས་ཀྱི་བསྐྱར་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བྱ། ལྟ་ཆོགས། འོ་ཤོག་བྱངས། ༡༠༩ ན ༣

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཡི། ཡོན་ཏན་མེད་པ་ཡོན་ཏན་གྱིས་མི་མགྱ།

བྱང་བ་ནགས་ནས་བསྐྱར་འོང་འབྱུང་གྱི། སྤྲེལ་པ་ལྡན་ཅིག་གནས་ཀྱང་དེ་ལྟ་མིན།

2. सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८२

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि परितोषः ।

अलिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्तन्निवासोऽपि ॥३५॥

नीतिद्विषष्टिका पृ० ३२

गुणिनि गुणज्ञो रमते नो गुणहीनस्य गुणिनि परितोषः ।

अलिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्तत्वेकवासोऽपि ॥३०८॥

ཆོགས་སུ་བཅུད་པའི་མཛོད། ལྟ་ཆོགས། འོ་ཤོག་བྱངས། ༡༡༩ བ ༡

गुणिषु दुर्लभा आढ्या आढ्येषु गुणिनस्तथा ॥५॥¹

गुणियों में धनवान् दुर्लभ होते हैं । धनवानों में विद्वान् दुर्लभ होते हैं ॥५॥

It is rare to find the rich among the learned
And the learned among the rich. [5]

ཡུལ་ལྗོངས་དཔག་དུ་མེད་མོད་ཀྱི།

རིན་པོ་ཆེ་དག་སྤྱོད་བ་དགོན།

འགྲོ་བ་དཔག་དུ་མེད་མོད་ཀྱི།

ཕ་མ་རྗེད་བ་ཤིན་དུ་དགོན། ཟླ་²

अनेके सन्ति भूभागा रत्नवन्तस्तु दुर्लभाः ।
दुर्लभाः प्रणिनां सन्ति मातृपितृयुतस्तु च ॥६॥³

भू-भाग अनेक होते हैं, किन्तु रत्नवाले दुर्लभ होते हैं । प्राणी अनन्त होते हैं, लेकिन माता-पिता वाले अत्यन्त दुर्लभ होते हैं । (६)

ཡོན་ཏན་ལྡན་ལ་ཕུག་པོ་དགོན། །ཕུག་པོ་ཕལ་ཆེར་ཡོན་ཏན་མེད།
མེད་ཏྲུ་ན་རྒྱུ་རབ་མཛེས་ཀྱང་། །ཁི་ཤིའི་མེད་ཏྲུ་འཕྱར་བ་ཞིམ།

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

2 ཆོགས་སྤྱ་བཅད་པའི་མཛོད། ལྷ་ཆོགས་ཏེ་ ཤོག་གུངས་ ༡༡༠ ན་ ༡
འགྲོ་བ་ཤིན་དུ་གུངས་མེད་ཀྱང་། །སེམས་ཅན་ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་དགོན།
ཡུལ་ལྗོངས་དཔག་དུ་མེད་མོད་ཀྱི། །རིན་པོ་ཆེ་དག་འཕྱར་བ་དགོན།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

Rare to find precious ones (minerals)
In the vastness of lands
So too are parents difficult to find
Though sentient beings are numerous beyond measure.[6]

དམ་པ་རིང་ན་གནས་གུར་ཀྱང་། ।

ཕོ་ཉ་ཡོན་ཏན་ཉིད་བྱེད་དེ། ।

ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་རྩི་ཡིས་ནི། ।

བྱང་བ་རང་བཞིན་འོང་བ་བཞིན། । ༥༥¹

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेऽपि वसतां सताम् ।
केतकीगन्धमाघ्रातुं स्वयमायान्ति षट्पदाः ॥७॥²

जिस प्रकार केतकी की सुगन्ध दूर से ही मधुमक्खियों को खींच लेती है,
उसी प्रकार सज्जनों के दूर रहने पर भी उनके गुण लोगों को अपनी
ओर आकर्षित कर लेते हैं । (७)

Wise ones live in far distant lands
Yet their knowledge freely travels
As the fragrance of Ketaki flower
May attract bees from far away.[7]

ཀྱུ་ལ་ཕོ་ཡོན་ཏན་ལྷན་པ་གཉིས། ।

མཉམ་ཞིང་འདྲ་བ་མ་ཡིན་དེ། ।

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བུ་སྣ་ཚྭ་གས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ ན ༣

དམ་པ་རིང་ན་གནས་འགུར་ཀྱང་། ཡོན་ཏན་ཕོ་ཉ་ཉིད་བྱེད་དེ།

ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་རྩི་བསྐྱེད་མས་ནས། བྱང་བ་རང་ཉིད་འོང་བ་ར་འགུར།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८१

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेऽपि वसतां सताम् ।

केतकीगन्धमाघ्राय स्वयमायान्ति षट्पदाः ॥ १ ॥

ཀྱལ་པོ་རང་གི་ཡུལ་ན་བཀྲུ། |

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཀུན་དུ་བཀྲུ། | ༥ ||¹

विद्वत्त्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥८॥²

राजा और विद्वान् के गुणों में कभी तुलना नहीं की जा सकती,
(क्योंकि) राजा अपने ही देश में सम्मान प्राप्त करता है, जब कि विद्वान्
की सर्वत्र पूजा होती है । (८)

A king and a learned
Are not the same
The former is honoured in his kingdom
But the latter everywhere. [8]

དུས་ནི་ཡུན་སྤང་རིག་པའི་རྣམ་གྲངས་མང་།།

ཆེ་ཡི་ཚད་ཙམ་ཇི་ཙམ་མི་ཤེས་པས། |

རང་པས་ཁྱེད་ནང་ནས་ནི་འོ་མ་བཞིན། |

གང་ཞིག་གཅེས་པ་དེ་ནི་བསྟེན་པར་³གྱིས། | ༦ ||⁴

3 དཔར་མར། འགྲན་པ།

1 ལྷགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྒྱུ་བྱ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ བ་ལ
རིག་པར་ལྡན་དང་ཀྱལ་པོ་ཡི། |གང་དུ་རང་མཉམ་པ་མ་ཡིན་དེ། |
ཀྱལ་པོ་རང་གི་ཡུལ་ན་བཀྲུ། |ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཀུན་དུ་བཀྲུ། |

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पण्डितप्रशंसा पृ० ३८
विद्वत्त्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान्सर्वत्र पूज्यते । ७ ॥

3 དཔར་མར། ངེས་པར་བསྟེན་པར།

सीमाऽऽयुषो या कियती ? न बुद्धा ।
हंसा लभन्ते च यथा पयोऽद्भ्यस्
तथैव तत्त्वं लभतां च यत्तत् ॥९॥^१

As time is short and the fields of knowledge many
One does not know ones age
Just as a goose separates milk from water
One must strive for greater importance.[9]

२५५। ।

མི་བྱེད། །

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७३
 अनन्तपारं किल शाब्दशास्त्रं स्वल्पं तथायुर्बहवश्च विघ्नः।
 सारं ततो ग्राह्यमपास्य फल्गुं हंसो यथा क्षरमिवाम्बुमध्यात् ॥ ८७९ ॥

Louis Ligeti edition, the Tibetan has only two lines.

2 དཔར་མཛ། སང་།

དབང་མེད་འབྲུལ་ལས་ཡིད་ལ་ཡོངས་སུ་གདུང་བ་མཐའ་ཡས་

སྟེད་པར་བྱེད།

འདི་དག་རང་གི་སྤང་ན་ནི་བའི་བདེ་བ་མཐའ་ཡས་འབྲུང་བར་

འགྱུར། ༡༡༥

एकस्थाननिवासिनोऽतिसमयात् स्युस्ते वियुक्ताः किल
विच्छेदान्न हि चान्तरं किमपि तत् त्याज्यं न किं तत्स्थलम् ।
वैवश्याद्धि वियोगतो मनसि जायन्ते विधाता अति
तत्स्थानं यदि हीयते सहजतः स्याच्चातिशान्तिः सुखम् ॥१०॥³

एक ही स्थान पर अधिक समय तक रहने के बाद भी लोग निश्चित रूप से चले जाते हैं । किन्तु उनकी उस विछुड़न से कोई अन्तर नहीं होता । अतः लोग उस स्थान को स्वयं क्यों नहीं छोड़ देते, क्योंकि विवशताभरी विछुड़न से मन में अनन्त आघात लगते हैं । यदि सहजभाव से उस स्थान को स्वयं छोड़ दिया जाए तो परम सुख-शान्ति की अनुभूति होगी । (१०)

Separation will take place in any case
But when it happens helplessly (on its accord)

3 དཔར་མར། གཅིག

1 དཔར་མར། འབྲུལ།

2 ལུགས་ཀྱི་བཞུག་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བུ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གུངས། ༡༠༧ ན་ ༣

ཡུལ་ནི་ཤིན་ཏུ་ཡུན་རིང་གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཁོ་ནར་འགྲོ་བར་འགྱུར།

འབྲུལ་ལ་བྱུང་པར་ཅི་ཞིག་ཡིད་ལ་འགྲོ་བ་རང་ཉིད་མྱོང་མི་བྱེད།

དབང་མེད་འབྲུལ་བས་ཡིད་ལ་ཡོངས་སུ་གདུང་བ་མཐའ་ཡས་སྟེད་པར་བྱེད།

འདི་དག་རང་གིས་སྤང་ན་ནི་བའི་བདེ་བ་མཐའ་ཡས་འབྲུང་བར་འགྱུར།

Louis Ligeti edition has divided this verse into different verses.

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

Immeasurable anguish arises
When it is chosen, infinite bliss of peace arises.[10]

ॠ॒स॒स॒खि॒न॒द॒द॒भृ॒त॒ते॒वा॒ग॒न॒स॒गु॒र॒गु॒द॒॥
कु॒द॒द॒स॒खि॒न॒द॒द॒भृ॒त॒ते॒वा॒ग॒न॒स॒गु॒र॒गु॒द॒॥ ।
ॠ॒स॒स॒खि॒न॒द॒द॒भृ॒त॒ते॒वा॒ग॒न॒स॒गु॒र॒गु॒द॒॥ ।
सु॒भ॒षि॒त॒र॒त्न॒भा॒ण्डा॒गा॒र॒म् । ॥११॥^१

सह वसतामप्यसतां जलरुहजलवदसंश्लेषः ।
दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदेन्दुवद् भवति^२ ॥११॥^३

जिस प्रकार जल और पद्म साथ-साथ रहकर भी एक नहीं होते, उसी प्रकार दुर्जन के एक साथ (सज्जन के) रहने पर भी जल और कमल की तरह सज्जन दूर रहने पर भी कुमुदेन्दु की तरह प्रेम होता है । (११)

Even if one resides with one who is ignorant,
The (relation) will not be as the lotus and water

- १ पु॒ष्य॒स॒गु॒र॒गु॒द॒द॒भृ॒त॒ते॒वा॒ग॒न॒स॒गु॒र॒गु॒द॒॥ । कु॒द॒द॒स॒खि॒न॒द॒द॒भृ॒त॒ते॒वा॒ग॒न॒स॒गु॒र॒गु॒द॒॥ ।
ॠ॒स॒स॒खि॒न॒द॒द॒भृ॒त॒ते॒वा॒ग॒न॒स॒गु॒र॒गु॒द॒॥ । सु॒भ॒षि॒त॒र॒त्न॒भा॒ण्डा॒गा॒र॒म् ॥११॥
- २ सुभाषितरत्नभाण्डागारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५८
सह वसतामप्यसतां जलरुहजलवद्भवत्यसंश्लेषः ।
दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदेन्दुवद्भवति ॥११५॥
नीतिद्विषष्टिका पृ० ३४
सहवसतामप्यसतां जलरुहजलवद्भवत्यसंश्लेषः ।
दूरेऽपि सतां वसतां प्रीतिः कुमुदेन्दुवद्भवति ॥११३॥
- ३ Louis Ligeti edition, in the foot-notes this verse is attributed to Vallabhadeva.

[illegible]

འདོད་པ་ཀུན་དུ་སྦང་བར་བྱ། |
 གལ་ཏེ་དེ་སྦྱང་བར་མ་རྒྱས་ན། |
 ཐར་པ་དག་ལ་འདོད་པར་གྱིས། |
 དེ་ཉིད་དེ་ཡི་སྒྲན་ཡིན་ནོ། | ༡༩ ||¹

सर्वथेहाः परित्याज्याश्चेदशक्यं तदा पुनः ।
 निर्वाणाप्त्युन्मुखो भूयात् तदीयं तस्य भेषजम् ॥१३॥²

(हर तरह से) इच्छाओं का परित्याग करना चाहिए । यदि उनका त्याग न हो सके तो निर्वाण प्राप्ति की ओर उन्मुख होना चाहिए, (क्योंकि) वही उसकी औषधि है । (१३)

Abandon eternally all attachment.
 If these can not be uprooted
 Seek the state of liberation
 For it is the cure. [13]

སྐར་མ་ཆེན་པོ་མང་དུ་ཤར་གུར་ཅིང་། |
 ས་ཡི་གྲུན་གུར་སྒྲ་བ་ཤར་ན་ཡང་། |
 གང་ཆེ་ཉི་མ་རྒྱབ་ན་མཆན་མོར་གྱུར། |
 ཉི་མ་མ་གཏོགས་ཤར་རྒྱབ་ཕྱོགས་མི་བྱེད་³། | ༢༠ ||

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤོང་བྱ། ལྷ་ཆོགས། རྩོ་ཤོག་གྲངས། ༡༡༠ བ ༩

འདོད་པ་ཀུན་དུ་སྦང་བར་གྱིས། གལ་ཏེ་སྦྱང་བར་མ་རྒྱས་ན།

ཐར་པ་དག་ལ་འདོད་པར་གྱིས། དེ་ཉིད་དེ་ཡི་སྒྲན་ཡིན་ནོ།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

3 དཔར་མལ། ཕྱིད།

उदयन्त्वमूनि¹ सुबहूनि महामहांसि
चन्द्रोऽप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय ।
सूर्यादूते न² तदुदेति न चास्तमेति
येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः ॥१४॥³

बड़े-बड़े तारों अथवा पृथिवी के अलंकार स्वरूप चन्द्रमा के उदय होने से क्या, जबकि सूर्यास्त होते ही रात्रि हो जाती है । सूर्य के बिना पूर्व और पश्चिम की दिशा का भी निर्धारण नहीं किया जा सकता । (१४)

What is the point of the lustre of great stars
Or the lustre of the moon, "Ornament of the Earth."
For when the sun sets, night descends,
And without the sun, there is no direction, neither East or West..[14]

གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ཡང་། །
ནི་མ་མེད་ན་གཟི་ཅན་མེད། །
ནི་མ་ཤར་བ་མཆོག་ཡིན་གྱི། །
གཞན་དག་ཤར་བ་ཅི་ཞིག་དགོས། ॥१४॥^१

1 Louis Ligeti edition, English translation with notes उदयन्तु नाम- पृ० २४

2 Louis Ligeti edition, English translation with notes सूर्यादू ते न- पृ० २४

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सूर्यान्योक्तयः पृ० २०९

उद्यन्त्वमूनि सुबहूनि महामहांसि चन्द्रोऽप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय ।

सूर्यादूते न तदुदेति न चास्तमेति येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः । १९ ॥

Louis Ligeti edition attribute this verse to Ānandhavarmana, 9th cent..

4 དཔར་མར། རྩེ།

5 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་རྫོང་གྱུ་རྩེ་ཆོགས། འོ་ཤོག་གྲངས། १०१ ན ५

གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ནི། །མུན་པ་མེད་ཅིང་གཟི་ཅན་མེད། །

ནི་མ་ཤར་བ་མཆོག་ཡིན་གྱི། །གཞན་རྒྱལ་པ་ཤར་བས་ཅི་ཞིག་གྱུ།

कुसुमस्तबकस्येव द्वे गती तु महात्मनाम् ।
मूढि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥१६॥¹

पुष्पगुच्छ की तरह महात्माओं की दो गतियाँ होती हैं—या तो सभी लोगों के सिर पर धारण किया जाता है या (वह) वन में ही नष्ट हो जाता है ।
(१६)

Just like flower fully blossomed,
The sages ways are two:
Being honoured by all the world
Or retreating to the woods. [16]

མི་སྤྱི་སྤྱི་བོ་²ཁྱེད་སྤྱི་སྤྱི་བོ་ལྷོ། ।
ཆོག་ངན་སྤྱི་བྱིས་སྤྱི་བོ་དམ་པ་ཟེན། ।
སྤྱི་དེ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་གཉེན་པོར་ཡང་། ।
ཤེས་རབ་བཅོད་པའི་སྤྱི་⁴དག་བསྐྱེད་པར་བྱ།།⁵

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० १८

कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
मूढि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥

सुभाषितरत्नभाण्डागारम् मनस्विप्रशंसा पृ० ७९

कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
मूढि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥४॥

सुभाषितहारावली—पृ० १४४

कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
मूढि वा सर्वलोकस्य विशीर्यते वनेऽथवा ॥९५१॥

2 དཔར་མར། བོད།

3 དཔར་མར། ཁྱེད།

4 དཔར་མར། སྤྱི།

5 ལྷག་སྤྱི་བསྐྱེད་པའི་ཤེས་རབ་ཅོད་བྱ། སྤྱི་ཆོག་ས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༡ ན ུ

वाणी कठोरा भणिता हि दुष्टैर्या सर्परूपा सुजनान् हिनस्ति ।
ते भेषजं क्षान्तिमयं च प्रज्ञां संसेव्य चिन्तारहिता भवन्ति ॥१७॥'

दुर्जनों के द्वारा कही हुई सर्प रूपी कठोरवाणी सज्जनों को आहत कर देती है, तथापि वे (सज्जन) प्रज्ञा एवं क्षान्ति रूपी औषधियों का सेवन करके निश्चिन्त हो जाते हैं। (१७)

The wise may be caught
Under the slander of vulgar people as by snakes.
The antidote topacify the snake
Is relying upon the medicine
Like wisdom and tolerance. [17]

བདེན་²ནམས་སྒྲག་བསྐལ་སྤྱོད་གྲར་གྲང་། །

ཡིད་ནི་ཞུམ་པར་མི་བྱེད་དེ།

ཟླ་བ་སྟུང་གཅན་ཁར་ཞུགས་ནས་³།

འཆར་བ་ཅི་ག་མི་བྱེད་དམ།

མི་སྲུང་སྤྱོད་པའི་ཁྲ་ལ་ལྷུང་བ་ཡིས། །ཆིག་ནི་སྤྱུལ་གྱིས་སྤྱོད་པ་འཛིན།།
དུག་དེ་ཞི་བར་ཕྱིན་པའི་གཉེན་པོ་ཡང་། །ཤིས་རལ་བཟོན་པའི་སྒྲིན་དག་བདུང་བར་བྱ།།

¹ पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

नीतिद्विषष्टिका पृ० २३

यत्कुपिताः खलभुजगाः परमर्मघ्नं क्षरन्ति वाक्यविषम् ।

तत् क्षान्तिमयैरगदैर्विषमिव सन्तः प्रशमयन्ति । ७५ ॥

2 དཔར་མར། བརྟེན།

3 དཔར་མར། གྲང་།

4 ལྷགས་ཀྱི་བརྒྱུད་པའི་ས་ཁོང་ལ་ ལྷ་མོ་གསལ། རོ་ཕྱོགས་སུ། ༡༠༩ བ ལ

བདེན་ནམས་སྤྱད་བསྐྱེད་མྱོང་གུར་ཀྱང་། །ཡིད་ནི་གདང་བར་མི་བྱེད་དེ།

ལྷ་བ་སྤྱུ་གཅན་ཁར་ཞལ་ས་ནས། །འཆར་བཅིག་མི་བྱེད་དམ།

ཅ་ན་ཀའི་ལྷགས་ཀྱི་བརྒྱན་བཅོས། ལྷ་ཚོགས། རོ་བོག་གུངས། ༡༣༡ བ ༡

धीराः कष्टमनुप्राप्ता न भवन्ति विषादिनः ।
प्रविश्य वदनं राहोः किं नोदेति पुनः शशी ॥१८॥¹

धीरपुरुष कष्ट को प्राप्त कर दुःखी नहीं होते, जैसे कि चन्द्रमा राहु के मुख में प्रवेश कर क्या फिर से उदित नहीं होता है? (अर्थात् अवश्य उदित होता है)(१८)

Even if the steadfast experience suffering,
They do not become disheartened
For doesn't the moon, swallowed by Rahula,
Arise yet again? [17]

སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་གང་གི་སེམས།
སྤྱིང་རྩིས་བརྒྱན་པར་གྱུར་པ་དག །
ཐར་དང་ཡེ་ཤེས་དེ་ཡིན་གྱི། །
རལ་པ་ཐལ་པ་ཆོས་གོས་མིན། ॥१८॥²

यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु ।
तस्य ज्ञानेन मोक्षेण किं जटाभस्मचीवरैः³ ॥१९॥⁴

བདན་རྣམས་འཕྲོངས་པ་ཐོབ་གྱུར་ཀྱང་། །རྣམ་པར་ཉམས་པར་མི་འགྱུར་ཏེ།
ཁྱེད་སྒྲིག་ཅན་ཁར་ཆུད་ཀྱང་། །སྤྱིང་ཡང་འཆར་བར་མི་ཕྱིད་དམ།

1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० २६

धीराः कष्टमनुप्राप्ता न भवन्ति विषादिनः ।

प्रविश्य वदनं राहोः किं नोदेति पुनः शशी ॥१८॥

2 ལུགས་ཀྱི་བརྒྱན་བཅས་ཤེས་རབ་རྩྭ་བྱ། ལྷ་ཆོས་ཀྱི་འོག་གྱུར་པ། १०༩ ན ३

སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་གང་གི་སེམས། །སྤྱིང་རྩིས་བརྒྱན་པར་གྱུར་པ་དག།

ཐར་དང་ཡེ་ཤེས་དེ་ཡིན་གྱི། །ཐལ་པ་རལ་པ་ཆོས་གོས་མིན།

जिसका मन सभी प्राणियों के प्रति करुणा से द्रवित है, उसके लिए ज्ञान एवं मोक्ष वही है, जटा, भस्म, और चीवर आदि से क्या? (१९)

Having a mind drenched with compassion
For other beings
That is Liberation and wisdom
Not matted hair, ashes, or monk's robes. [19]

ॠणस'श्लेण'१ व'यि'मे'ल'डे ।

कुद'लदस'श्लेणस'सु'ल्लुद'व'श्ले ।

दे'शेद'मेद'वद'ग'स'दे'२ सुदे'व'दे ।

ॠद'कुद'व'ल'व'मेस'य'दे'मे'द' । १०॥^३

वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः ।
स एव दीपनाशाय कृशे कस्यास्ति सौहृदम् ॥२०॥^४

3 हीनस्य सत्कृतिः-ति० अनु० पाठभेदः ।

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८८
यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु ।
तस्य ज्ञानेन मोक्षेण किं जटभस्मलेपनैः । ४६५ ॥

1 द'प'द'स' व'श्लेणस' ।

2 द'प'द'स' ग'स' ।

3 लुणस'गु'व'श्लेण'व'दे'स'स'द'कुद'सु'ल्लुद'मे'द' १०८ व १०
ॠणस'व'श्लेणस'व'यि'मे'ल'डे । कुद'मे'स'श्लेणस'सु'ल्लुद'व'यि'मे'द' ॥
दे'शेद'मे'द'मे'द'मे'द'मे'द'मे'द' । ॠद'कुद'व'ल'व'मे'स'य'दे'मे'द' ॥

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५५
वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः ।
स एव दीपनाशाय कृशे कस्यास्ति सौहृदम् । १२० ॥

सुभाषितहारावली पृ० २०७

वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः ।

वन को जलाती हुई आग का दोस्त वायु हो जाता है। वही (वायु) दीपक के नाश के लिए (भी होता है)। दुर्बल का दोस्त कौन हो सकता है?(२०)

To a forest demolishing fire,
The wind is a helper
But the wind executes a [feeble fire]
[Thus] there is no friend for the weak.[20]

གཞན་གྱིས་གཞན་དུ་བསྐྱབས་ནས་ནི། |
མེད་པའང་ཡོན་ཏན་ཅན་དུ་འགྱུར། |
རང་ཉིད་ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ན། |
བརྒྱ་སྤྱོད་ཡིན་ཡང་བཅུན་¹མི་འགྱུར། | ༢༡||²

परस्तुतगुणैर्यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।
इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ॥२१॥³

स तदीयविनाशाय कृशे कस्यास्ति गौरवम् ॥१४८६॥

1 དཔལ་མེད་པ། བཅོན།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱབས་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བུ། ལྷ་ཆོགས། རྩོམ་གྱི་ཤུལ་སྤྱོད་ན། ༡༠༩ ན ༦
གཞན་གྱིས་གཞན་དུ་བསྐྱབས་ནས་ནི། |མེད་པའང་ཡོན་ཏན་ཅན་དུ་འགྱུར།
རང་ཉིད་ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ན། |བརྒྱ་སྤྱོད་ཡིན་ཡང་བཅུན་མི་འགྱུར།

ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱབས་བཅོས། ལྷ་ཆོགས། རྩོམ་གྱི་ཤུལ་སྤྱོད་ན། ༡༣༥ ན ༣
གཞན་གྱི་ཟས་དང་གཞན་གྱི་གོས། |གཞན་གྱི་ཡུལ་དང་གཞན་གྱི་མེད།
གཞན་གྱི་བྱིས་ན་གཞན་གྱི་རྒྱ་ན། |བརྒྱ་སྤྱོད་ཡིན་ཡང་དཔལ་ཉམས་འགྱུར།

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् आत्मश्लाघानिन्दा पृ० ८३

परैः प्रोक्ता गुणा यस्य निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।
इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ॥११॥

दूसरों के प्रशंसित गुणों से गुणरहित जो कोई व्यक्ति भी गुणवान् हो जाता है। क्योंकि अपने गुणों का स्वयं बखान करने से इन्द्र भी लघुता को प्राप्त होता है । (२१)

If people speak among themselves
Even if one had no qualities, he would come to
possess them.
If a person brags about his qualities,
Even if he is Indra, he does not become
honorable.[21]

गद'बिग'दिग'द्व'।वेदस'स'द'॥

वेद'य'द'स'स'द्व'स'द'ग ।

दे'वे'द्व'य'स'स'द'द'द'॥ ।

कु'ल'स'स'दे'द्व'द'द'स'कु'द'स' । ॥२१॥

कुलीनोऽपि भवेद् गर्वी कार्पाण्यसहितो धनी ।
देवतास्तांश्च निन्दन्ति सर्गोऽयं जलवह्निवत् ॥२२॥³

Louis Ligeti edition has a slight different Sanskrit version:

परप्रोक्तगुणो यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।
इन्द्रोऽपि लघुतां याति स्वयं प्रख्यापितैर्गुणैः ॥

1 द'स'स'स' दे'स'स'स'

2 द'स'स'स' दे'स'

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् समस्याख्यानम् पृ० १८१

विद्यायां दुर्मदो येषां कार्पाण्यं विभवे सति ।

तेषां दैवाभिशप्तानां सलिलादग्निरुत्थितः ॥ ८ ॥

सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६६

जो जिसके मन में स्थित है, (वह) दूरस्थ होते हुए भी निकट है और
जो जिसके मन में स्थित नहीं है, वह निकटस्थ होते हुए भी दूर है ।
(२३)

If you hold someone close in your mind
Though they stay far away, they are near.
If they are not dear to your heart,
Then though they stay close by, they are distant.[23]

बाह्यं चित्तं दूरं च मनो न दूरे ।
बाह्यं चित्तं दूरं च मनो न दूरे ।
दूरं चित्तं दूरं च मनो न दूरे ।
दूरं चित्तं दूरं च मनो न दूरे । ॥२४॥^२

परेषां वैभवं दृष्ट्वा मनो यस्य प्रकुप्यति ।
न तस्यार्थोपलब्धिस्तु चित्तं पुण्यं च नश्यति ॥२४॥^३

अन्यसंस्करणे—

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य हृदि वर्तते ।
यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोऽपि दूरगः ॥२५॥
दूरस्थोऽपि न दूरस्थो यो यस्य मनसि स्थितः ।
यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोऽपि दूरगः ॥

- 1 दूरं चित्तं दूरं च मनो न दूरे ।
- 2 दूरं चित्तं दूरं च मनो न दूरे । दूरं चित्तं दूरं च मनो न दूरे । ॥२४॥^२
- 3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

दूसरों के वैभव को देखकर जिसका मन प्रकुपित होता है, उसे कोई अर्थोपलब्धि नहीं होती बल्कि उसका संचित पुण्य नष्ट होता है । (२४)

Whosoever's mind becomes distrubed
From seeing another's abundance
Will not succeed even the slightest purpose
And the person's merit will perish. [24]

ཆགས་པ་དང་འདྲི་བྱི་མ་འགྲོ་ན་མེད། །
ཕྱག་དོག་དང་འདྲི་གཞོད་པ་གཞན་ཡོད་མིན། །
སྒྲོང་བ་དང་འདྲི་མཛུ་བྱི་ཡོད་མིན་ཏེ། །
གཏོང་བ་དང་མཉམ་གཉེན་ནི་འགྲོ་ན་མེད། །༢༣།

रागोपमं नास्ति मलं हि लोके ईर्ष्योपमा नास्ति च काऽपि हानिः ।
याज्चासमो नास्ति च कोऽपि बन्धुर्दानोपमो नास्ति च मित्रवर्गः ॥ २५²

इस संसार में राग सदृश मल एवं ईर्ष्या जैसी हानिकारक दूसरी चीज नहीं है तथा याचना सदृश साथी एवं दान जैसा कोई सुहृद् नहीं है । (२५)

There is no stain in the world like attachment
There is no hindrance like envy
There is no companion like begging
There is none so dear in the world as generosity.[25]

1 དཔར་མ་པ། མཛུ།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

ཕ་རོལ་གནོད་¹བྱེད་ཡོན་ཏན་མང་ལྡན་ཅི་ཞིག་བྱ།

ཐོངས་དྲུག་གྲུབ་ཀྱིས་²ཕྱོགས་པའི་མཛའ་བོས་ཅི་ཞིག་བྱ།། ༢༡།³

धनेन किं क्षुद्रजनस्य मित्रैः किं वञ्चकस्यापि च मत्सरस्य ।
किं हानिदस्यातिगुणग्रहैश्च किं वा विपत्तौ विमुखात्मजेन ॥२७॥⁴

कंजूसजन के लिए धन से एवं धूर्त तथा ईर्ष्यालु के लिए मित्र से क्या प्रयोजन ? दूसरों को हानि देने वाले के लिए बहुगुणी एवं विपत्ति में पराङ्मुख स्वजन से क्या लाभ ? (२७)

What is the use of wealth to a miser?

What is the use of a spiritual friend

to one filled with deceit and envy?

What is the use of many qualities

which harms others?

What is the use of a companion

who turns away in times of calamity? [27]

1 དཔར་མ་པ། གཞོན།

2 དཔུང་མཉམ་པ། 5།

3 ཅ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་པཅོས། ལྷ་མོགས། རོ་ཤོག་ཡངས། ༡༣ བ་ ༧
 སེར་ལྷ་ཅན་གྱི་ལག་ནས་རྩྭ་ཅིར་སྤུང་། །ལམ་ཅན་ལྷ་ཤོག་དག་ཅན་གྱི་བཤེས་ཅིར་སྤུང་།
 །ཡོན་ཏན་མ་རྩལ་གཞོན་ཤྱེད་ཤེས་ཅི་སྤུང་། །ཤོངས་དུས་ལྷ་ལྷོགས་མཆང་བོ་དེས་ཅི་སྤུང་།

4 पद्यमिदमनूदितमनूपलब्धतया ।

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ८

अर्थेन किं कृपणहस्तगतेन तेन रूपेण किं गुणपराक्रमवर्जितेन ।

मित्रेण किं व्यसनकालपराङ्मुखेन ज्ञानेन किं बहुशठाधिकमत्सरेण । ६ ॥

ནམ་པ་ཀུན་ཏུ་རང་པོ་སྤྱད་བྱ་ཡི།

འཁོར་མང་ནང་དུ་སྐྱུས་པ་'ཅི་ཞིག་གྱ།

སྒྲེ་བོ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་མག་འགྱུར་ག།

དེ་འདྲའི་ཐབས་ནི་གང་ནའང་ཡོད་མ་ཡིན། །༢༥།²

གནས་སྐབས་དང་ནི་མཐུན་པར་བྱ། |
 བདེན་དང་བསྐྱེད་¹དང་བྱམས་སྤང་དང་། |
 བདག་གཞན་དུས་²དང་སྦྱར་ནས་སྦྱོད། |
 གང་ཡིན་དེ་སྤེས་མཛེངས་པ་ཡིན། |༢༧༥³

प्रसङ्गस्यानुकूलो यः प्रज्ञ एव स पालयेत् ।
 सत्यासत्ये च मैत्रीद्वेषौ कुर्यात् स्वपरैः सह ॥२९॥⁴

बुद्धिमान् वही है जो प्रसङ्गानुकूल करें। सत्य-असत्य एवं मैत्री-द्वेष का अनुपालन करे तथा समयानुसार अपने-पराये के साथ व्यवहार करें । (२९)

According to circumstances, practice
 truth, adaptation, love, wrath.
 In accordance with time conjoining self
 and others
 One who knows this is wise. [29]

ཇི་སྒྲིད་འཆོ་བ་⁵བསད་ཀྱང་ནི། |
 དག་པོ་ཟད་པར་མི་འགྱུར་གྱི། |

1 དཔར་མར། བརྒྱུ།

2 དཔར་མར། པས།

3 དཔར་མར། བརྒྱུ།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

5 དཔར་མར། པས།

རང་གི་ཁྲོ་བ་ཉིད་བསད་ན། ।

དེས་ནི་དགྲ་རྣམས་ཀྱང་བསད་ཡིན༥॥३०॥¹

न द्विषन्तः क्षयं यान्ति यावज्जीवमपि घ्नतः ।
क्रोधमेव तु यो हन्ति तेन सर्वे द्विषो हताः ॥३० ॥

द्वेष करने वाले हिंसक भी आजीवन क्षय को प्राप्त नहीं होते । क्रोध को जो नष्ट कर देता है, उसीसे सभी शत्रु नष्ट हो जाते हैं । (३०)

Until violence is destroyed
the enemy will not perish.
If one destroys one's own anger
Then all enemies will be destroyed.[30]

མི་སྲུང་སྤྱོད་པོ་གཏུལ་བར་བྱ། ।

ཡོན་ཏན་ཅན་དག་ཀྱང་དུ་བཀྱར། ।

1 ལུགས་ཀྱི་བརྩན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྒྱུད་བྱ། ལྷ་ཚོགས། རོ་ཤོག་གུངས། १११ ན ཡ
རི་སྤྱི་འཆེ་བ་གསད་ཀྱང་ནི། དགྲ་པོ་ཟད་པར་མི་འགྱུར་གྱི།

རང་གི་ཁྲོ་བ་ཉིད་གསད་ན། དེས་ནི་དགྲ་རྣམས་ཉི་གསོད་ཡིན༥॥

2 ལུགས་ཀྱི་བརྩན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྒྱུད་བྱ། ལྷ་ཚོགས། རོ་ཤོག་གུངས། १११ ན ཡ

དུས་ལ་བབ་པར་སྤོན་པ་དང་། །གནས་སྐབས་བཅས་པར་སྤྱོད་པ་དང་།

ཤིན་དུ་རོ་མཆར་འགྱུར་ལ་འགོད། །འཛིག་དྲིན་ཆེན་པོ་ཉིད་ཐོབ་འགྱུར།

དང་པོ་ཐོད་སྤྱད་པས་དཀོར་མཛོད་དགང་། །

རང་གི་ཡུལ་འཁོར་བསྐྱངས་བར་གྱ། །༣༡།²

सत्कारो गुणिनां श्रेयान् दुर्जनस्य विनीतता ।
कोशपूर्तिः सदाचारैः श्रेयो देशपरीक्षणम् ॥३१॥³

दुर्जन को विनम्र बनाना, गुणवान का सत्कार करना, सदाचार से कोषागार भरना और अपने देश तथा परिजनों का परीक्षण करना श्रेयस्कर है । (३१)

Tame the wicked
Always revere the righteous
Fill the treasury with pure conduct
Look after one's own country.[31]

ཇི་སྤྱད་ལམ་ནི་མཐོང་བ་དང་། །

ཇི་སྤྱད་རྒྱང་པ་བརྟན་བ་དང་། །

ཇི་སྤྱད་ཤེས་རབ་མ་ཉམས་པ། །

དེ་སྤྱད་རང་གི་པན་བ་གྱིས། །༣༢།⁵

1 དཔར་མར། དག

2 ལུགས་ཀྱི་བརྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་ཐོང་གྱ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༡
མི་སྤྱད་སྤྱོད་ཤོག་དུ་བར་གྱ། །ཡོན་ཏན་ཅན་ནི་བཀུར་བར་གྱ། །
དང་པོ་ཐོད་སྤྱད་པས་དཀོར་མཛོད་དགང་། །རང་གི་ཡུལ་འཁོར་བསྐྱངས་བར་གྱ།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

4 དཔར་མར། ལས།

5 ལུགས་ཀྱི་བརྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་ཐོང་གྱ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༥

दुराचारी राजा और उसका मन्त्री निराक्षर हों, तब धन की आशा की बात ही क्या? प्रयत्नपूर्वक अपने प्राणों की रक्षा करें । (३३)

A king who engages in adultery
His unwise minister
One can not see accumulate any wealth
[Instead] one should protect one's life with
great effort. [33]

གང་ན་ཞལ་དྲ་བྱེད་པ་མང་།¹ ।
ཀུན་ཀྱང་མཁས་པར་ང་རྒྱལ་ཆེ། ।
ཐམས་ཅད་གཙོ་བོ་བྱེད་འདོད་པ། ।
དེ་ཡི་ཚོགས་ནི་འཇིག་པར་འགྱུར། ॥३८॥²

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितमानिनः ।
सर्वे प्रभुत्वमिच्छन्ति तद् वृन्दमवसीदति ॥३४॥³

अन्यसंस्करणे— नहि नहि तत्र धनाशा जीवित आशापि दुर्लभा भवति । ॥७४७॥
अबला यत्र प्रबला शिशुरवनीतो निरक्षरो मन्त्री ।
नहि नहि तत्र धनाशा जीवितुमाशापि दुर्लभा भवति ॥

1 དཔར་མས། མེད།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་སུ་རྒྱུང་བུ། ལྷ་ཚོགས། འོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༥ ན ༦
གང་ལ་ཞལ་དྲ་བྱེད་པ་མང་། །ཐམས་ཅད་མཁས་པར་ང་རྒྱལ་ཆེ།
ཀུན་ཀྱང་གཙོ་བོ་བྱེད་འདོད་པ། །དེ་ཡི་ཚོགས་ནི་འཇིག་པར་འགྱུར།

3 सुभाषितहारावली पृ० १७२

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितवादिनः ।
सर्वे महत्त्वमिच्छन्ति तद्वृन्दमवसीदति ॥११७५॥

जहाँ सभी नेता हों, सभी अपने को पण्डित समझें, एवं सभी प्रभुत्व की इच्छा करते हैं । वैसा समूह नष्ट हो जाता है। (३४)

That community will perish
Where there are too many leaders,
And everyone is very arrogant of their scholarship
All wishing to be the authority. [34]

གང་ན་བྱི་བས་¹མཛོད་པ་བྱེད། ।
བྱི་ལས་མར་ནི་སྤྱང་²བ་དང་། ।
བྱ་རོག་ལྷག་ཆང་བྱེད་པ་ཡི། ।
དེ་ཡི་དངོས་དེ་སྒྲོས་ཅི་དགོས། ॥३४॥³

मूषको रक्षयेदन्नं मार्जारी नवनीतकम् ।
काकश्चालयेत् पाकं वस्तूनां तत्र का कथा ॥३५॥⁴

जहाँ चूहें अन्नपालक हो, बिल्लियाँ मक्खन की रखवाली करें एवं कौवे पाकशाला का संचालन करें, वहाँ की वस्तुओं का क्या कहना ? (३५)

1 དཔར་མས་ བྱིས་པས།

2 དཔར་མས་ བསྤྱང་།

3 ལྷག་སྒྱི་བཞུག་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བྱ། ལྷ་ཆོག་སྒྱུ་ རོ་ཤོག་གྲངས། १०५ ན ५
 གང་དུ་བྱི་བས་མཛོད་པ་བྱེད། བྱི་ལས་མར་ནི་སྤྱང་བ་དང་། ।
 བྱ་ཡིས་ལྷག་ཆང་བྱེད་པ་ཡིས། དངོས་དེ་ལ་ནི་སྒྲོས་ཅི་དགོས། ।

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

A granary run by rats
Butter guarded by cats
A hearth tended by crows--
What is the point of discussing these?[35]

ཀུན་དགའ་རྩ་བའི་སྤེང་རྒྱུད་བཞིན། །
མེ་དྲོག་རྒྱས་པ་བདུ་བྱ་ཡི། །
ཇི་ལྷར་སོ་བ་མཁན་བཞིན་དུ། །
ཙ་ནས་བཅད་པར་མི་བྱའོ། །༣༥།¹

मालाकार इवारा मे न यथाङ्गारकारकः ।
पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलोच्छेदं न कारयेत् ॥३६॥²

माली की भाँति विकसित फूलों को चुनना चाहिए, कोयना जनाने वाले की तरह नहीं। समूल नाश नहीं करना चाहिए । (३६)

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བུ། བསྐྱན། རྩ་བའི་སྤེང་རྒྱུད་ས། ༡༠༣ བ ༥

ཀུན་དགའ་རྩ་བའི་སྤེང་རྒྱུད་ས། མེ་དྲོག་རྒྱས་པ་བདུ་བྱ་ཡི།

ཇི་ལྷར་སོ་བ་མཁན་བཞིན་དུ། ཙ་ནས་བཅད་པར་མི་བྱའོ།

ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས། ལྷ་ཆོག་ས། རྩ་བའི་སྤེང་རྒྱུད་ས། ༡༣༩ བ ༧

ཀུན་དགའ་རྩ་བའི་སྤེང་རྒྱུད་ས། མེ་དྲོག་མེ་དྲོག་ཙ་ན་བདུ་བྱ་ཡི།

སོ་བ་མཁན་ནི་ཇི་བཞིན་དུ། ཙ་ནས་བཅད་པར་མི་བྱའོ།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८८

पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत् ।

मालाकार इवारा मे न यथाङ्गारकारकः । १४४९ ॥

In a flower garden,
One should pluck the fully blossomed flowers,
And not sever from the root
As would a charcoal maker. [36]

श्रीरा'भार'न'द'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

वल्मीकं मधुजातं च शुक्लपक्षे च चन्द्रमाः ।
भिक्षाद्रव्यं नृपद्रव्यं स्तोकं स्तोकेन वर्धते ॥३७॥²

वल्मीक (दीमक टीला), मधु, शुक्लपक्षीय चन्द्र, राजसम्पत्ति एवं
भिखारी की पूंजी थोड़े-थोड़े बढ़ती है । (३७)

Ant hill, honey,
Crescent moon, full moon
King's riches and wealth of the poor
By accumulating bit by bit, these increase. [37]

1 लुण्ठन'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

श्रीरा'भार'न'द'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

न'न'न'न'न'न'न'न'न' । ।

2 चाणक्यराजनीति पृ० ३६

वल्मीकं मधुजातं च शुक्लपक्षे च चन्द्रमाः ।

भिक्षाद्रव्यं नृपद्रव्यं स्तोकं स्तोकेन वर्धते ॥३७॥

ति० ति० ति० ति० ति० ति०
 विवर्षस्य वसन्तस्य विवर्षस्य वसन्तस्य
 वसन्तस्य वसन्तस्य वसन्तस्य वसन्तस्य
 वसन्तस्य वसन्तस्य वसन्तस्य वसन्तस्य

हीनता याचने यत्र स्यात्तत्र न च याच्यताम् ।
 कामं हि न भवेदिन्द्रो हिमाज्जीवति तित्तरिः ॥३८॥³

मांगने में जहाँ हीनता महसूस हो, वहाँ नहीं मांगना चाहिए भले ही इन्द्र
 क्यों न हो। तीतर ओसकण से ही अपना जीवन जी लेता है, किन्तु
 जमीन के जल को ग्रहण नहीं करता । (३८)

The *Titiri* [partridge] can sustain its life
 Mere drops of dew
 If one is not successful of begging,
 Then don't beg even from Indra. [38]

1 वसन्तस्य वसन्तस्य

2 विवर्षस्य वसन्तस्य विवर्षस्य वसन्तस्य
 ति० ति० ति० ति० ति० ति०
 वसन्तस्य वसन्तस्य वसन्तस्य वसन्तस्य

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् व्योमचरान्योक्तयः पृ० २२६
 अवश्यकारणैः प्राणान्धारयत्येव चातकः ।
 प्रार्थनाभङ्गभीतोऽपि शक्रादपि न याचते ॥१५१॥
 Louis Ligeti edition has a slight different Sanskrit version:
 शत्रोर्विक्रममज्ञात्वा वज्रमारभते हि यः ।
 स पराभवमाप्नोति समुद्रष्टिद्विभाद्यथा ॥

མ་བྱ་སོ་གའི་ཚ་བས་གདུངས་ཀྱང་ནི།
 མཁའ་དཀྱིལ་ཆར་གྱི་རྒྱན་ལ་རེ་སྤྲོ་ཡི།
 རྗེང་བྱ་རྩྭ་མ་ཅན་གྱི་ཚུ་དམན་ལ།
 དྲེགས་པས་བསྐྱོད་པའི་མགྲིན་པ་མ་འདུད་²ཅིག ||³

मयूर ! ग्रीष्मस्य तु तापयुक्त आशायुतः खस्य जले भवेस्त्वम् ।
 कण्ठन्तु नो नामय गौरवेण नीरे तडागस्य तु दूषितस्य ॥३९॥⁴

हे मोर ! ग्रीष्म के ताप से सन्तप्त होकर भी अन्तरिक्ष के जल के प्रति
 आशावान बने रहो, लेकिन मलयुक्त तालाब के जल के प्रति गौरवपूर्वक
 स्तुतिभाव से अपने कण्ठ को मत झुकाओ । (३९)

Oh peacock, tormented by the heat of summer
 Longing for showers from heaven
 Do not bow down your proud neck
 To the stagnant waters of the muddy pond. [39]

1 དཔར་མར། སྤྲོ།

2 དཔར་མར། གདུང།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱོད་བཅོས་ཤེས་རབ་རྗེང་བྱ་ རྩྭ་མཆན་ལ། རྗེང་བྱ་གདུངས་ཀྱང་ནི། མཁའ་དཀྱིལ་ཆར་གྱི་རྒྱན་ལ་རེ་སྤྲོ་ཡི།
 རྗེང་བྱ་རྩྭ་མ་ཅན་གྱི་ཚུ་དམན་ལ། དྲེགས་པས་བསྐྱོད་པའི་མགྲིན་པ་མ་འདུད་ཅིག།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

སྒྲོབས་ལྡན་སང་གེ་རི་དྲགས་ཤ་བྲག་ཟ་འཐུང་'ཡང་॥
 ལོ་གཅིག་ཁྱད་ཀོར་ལ་ནི་འབྲིག་པ་ལན་གཅིག་སྒྲོད། །
 བོང་བྱ་དུལ་ཙམ་ཟ་བའང་འདོད་པ་དྲག་ཏུ་སྒྲོད། །
 དེ་གཉིས་གང་གིས་རྒྱས་བསྐྱེད་ཁྱེད་ཀྱིས་'ང་ལ་སྒྲོས། ॥༮॥

सिंहो बली हरिणरक्तपामांसभोजी
 संवत्सरेण कुरुते रतिमेकवारम् ।
 यो गर्दभः खलु रजःकणमात्रभोजी
 कामी भवेदनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः ॥४०॥³

सिंह बलवान होकर भी वर्ष में सिर्फ एक बार मैथुन करता है, जबकि
 रंज मात्र धूल पर अपना पेट पालने वाला गधा प्रतिदिन मैथुन करता है ।
 इसकी वजह क्या है ? (४०)

The mighty lion, though feasting on the flesh
 and blood of animals
 Mates but once in a year

1 དཔར་མཇུག་གི་ཟུག་འཐུང་།

2 དཔར་མཇུག་གི་

3 पद्ममिदमनूदितमनुपलब्धतया ।
 सुभाषितरहारावली पृ० १९६

सिंहो बली द्विरदशूकरमांसभोजी
 संवत्सरेण कुरुते रतिमेकवारम् ।
 पारापतः खलु शिलाकणमात्रभोजी
 कामी भवेदनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः ॥१३९७॥
 अन्यसंस्करणे— सिंहो बली द्विरदशूकरमांसभोजी
 संवत्सरेण कुरुते रतिमेकवारम् ।
 पारावतः खलु शिलाकणमात्रभोजी
 कामी भवेदनुदिनं वद कोऽत्र हेतुः ॥

The donkey, feeding on mere crumbs, is always lusting
Please tell me the cause of these births? [40]

ནགས་ཀྱི་སྒྲང་པོ་ཙ་ལ་ལ་སྒྲོབས་དང་ལྷན། ।
 སྒྲུལ་ནི་ཟས་སྒྲུང་ཟར་གྱུར་གྱང་སྒྲེགས་¹པ་མེད། ।
 དང་སྒྲོང་ཙ་བ་འབྲས་བྱ་ཙམ་གྱིས་དུས་འདས་བྱེད། ।
 དེ་བས་སྒྲེལ་འཛམ་ཆོག་ཤེས་ཁོ་ནར་²འབྱོར་པའི་མཆོག།ལྟ།³

सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते
 शुष्कैस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
 कन्दैः फलैर्मुनिवरा गमयन्ति कालम्
 संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥४१॥⁴

1 དཔར་མར། མེད།

2 དཔར་མར། ན།

3 ལུགས་ཀྱི་བརྩན་བཙམ་ཤེས་པ་སྒྲོང་གྱུ་སྒྲོབས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༧ བ ར
 ནགས་ཀྱི་སྒྲང་པོ་ཙ་ལ་ལ་སྒྲོབས་དང་ལྷན། ।

སྒྲུལ་ནི་ཟས་སྒྲུང་ཟར་གྱུར་གྱང་སྒྲེགས་པ་མེད།

དང་སྒྲོང་ཙ་བ་འབྲས་བྱ་ཙམ་གྱིས་དུས་འདས་བྱེད།

དེ་བས་སྒྲེལ་འཛམ་ཆོག་ཤེས་ཁོ་ནར་འབྱོར་པའི་མཆོག།

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संतोषप्रशंसा पृ० ७५
 सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते
 शुष्कैस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
 कन्दैः फलैर्मुनिवरा क्षपयन्ति कालम्
 संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥४१॥

सुभाषितहारावली—पृ० १५६

सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते

शुष्कैस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।

कन्दैः फलैर्मुनिवरा क्षपयन्ति कालम्

संतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥१०२८॥

བོད་ཕྱ་སྐད་ལ་ནོར་ཕྱ་སྐད་ཉིག་ཅི། །
 དུང་འགྲོ་པག་ལ་ཁ་ཟས་ཞིས་པོ་ཅི། །
 ཡོད་ལ་སྒྲུང་དང་འོན་པ་དག་ལ་སྒྲུ་། །
 རྩོན་པ་དག་ལ་ཆོས་ཀྱིས་ཅི་ཞིག་བྲ། །༥༣།

गधा के लिए मणि एवं मुक्ताहार, सूअर के लिए स्वादिष्ट भोजन, अन्धे को आलोक, बहरे के लिए गीत एवं मूर्ख के लिए धर्म से क्या प्रयोजन ? (४३)

[illegible]

Of light for the blind and song for the deaf,
Or of Dharma, for the fool. [43]

ཀློན་ཆུ་ཞེས་པ་སྤྱི་མཁན་དང་། །
གཅེས་བྲུབ་ཤེས་པའི་སྤྲོན་པ་དང་། །
དབྱུག་པ་ཐོག་པའི་རལ་ཀ་བས་པ། །
འདི་གསུམ་འདི་ག་རྟེན་བཞད་གད་ཡིན།།³

कातन्त्रशाब्दवेत्ता हि वैद्यश्च सिद्धसारवित् ।
काष्ठखड्गधरश्चोपहासं यान्ति त्रयोऽपि ते ॥४४॥⁴

कातन्त्र वैयाकरण, सिद्धसारविद् वैद्य एवं लकड़ी से निर्मित तलवारधारी
ये तीनों संसार में हंसी के पात्र बनते हैं । (४४)

The grammarian knowing Kātantra [a Sanskrit grammar]
The physician knowing Siddhasāra [an Aryurvedic-treatise]
The person holding a stick in place of a sword
These three are the causes of laughter in the world. [44]

བདག་ལ་སྤྲོན་ཟེར་དམན་པའི་ཆོག།
མི་སྤྲོན་ཟེར་བ་དམན་པས་དམན། །

-
- 1 དཔར་མས། ཤེས།
 - 2 དཔར་མས། བ།
 - 3 དཔར་མས། གཞད་གད་པའོ།
 - 4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।
 - 5 དཔར་མས། སྤྲོན་ཟེར།

འདི་སྐྱེར་¹ཟེར་བ་མཆོག་གི་ཆོག །

མི་སྐྱེར་²ཟེར་བ་དེ་བས་མཆོག ། ༥༥ ॥

देहीदं वचनं निम्नं न दास्याम्यतिनिम्नकम् ।
गृहाणेत्युत्तमं वाक्यं न गृह्णाम्यतिशोभनम् ॥४५॥³

‘यह दो’ ऐसा वचन हीन है। ‘नहीं दूंगा’ ऐसा कहना उससे भी हीन है ‘यह लो’ उत्तम वचन है, किन्तु ‘नहीं लूंगा’ यह कहना उससे भी उत्तम है। (४५)

To demand, “Give me!” is rude speech
[But] to answer, “No” is worse
To offer, “Take it” is a supreme utterance
To respond “No” is even more exalted. [45]

གཞོན་སྐྱེར་ས་མན་བ་བསྐྱེན་⁴བ་ཡི། །

སྐྱེར་བ་གང་ཡང་རུང་བ་ཡིས། །

ལུས་ནི་ཐེན་ཏུ་བསྐྱེར་བྱ་ཡི། །

ནོར་ལ་སྐྱེད་བས་ཅི་ཞིག་བྱ། ། ༥༦ ॥

-
1	དཔར་མར།	འཕྱིར།
2	དཔར་མར།	འཕྱིར།
3	पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।	
4	དཔར་མར།	བསྐྱེན།
5	དཔར་མར།	ཡིས།

क्षतिं विहाय येनापि प्रयोगेण हितस्य किम् ।
स्वकायरक्षणेनापि किञ्चैव धनतृष्णया ॥४६॥¹

हानि को छोडकर हितसेवन के प्रयोग से अपने शरीर की रक्षा तथा धनतृष्णा से क्या लाभ ? (४६)

Abandon harmfulness and manifest benefits
By whatever means.
Guard your body very well,
What is the point of craving after riches? [46]

འབྱོར་པ་²ཡོད་ཀྱང་གཏོང་མེད་ན། །
ཉི་བར་འཆོ་བས་ཅི་ཞིག་བྱ། །
ཀྱིསྱ་³ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །
ཆགས་ཀྱང་ཁ་བས་ཅི་བྱར་ཡོད། །༥༥༥

किंशुकस्य फलप्राप्तियथा व्यर्था बुभुक्षवे ।
धनिनश्च तथाऽदातुर्जीवनं निष्प्रयोजनम् ॥४७॥⁵

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

2 དཔར་མས། བ།

3 དཔར་མས། ཀྱི་གྲ།

4 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་ཞོང་བྱ། ལྷ་ཆོགས། རྩོ་ཤོག་གྲངས། ༡༡༡ ན་ ༣
འབྱོར་པ་ཡོད་ཀྱང་གཏོང་མེད་ན། ཉི་བར་འཆོ་བས་ཅི་བྱར་ཡོད།
ཀྱིས་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། ཆགས་ཀྱང་ཁོགས་ལ་ཅི་བྱར་ཡོད།

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

जिस प्रकार किंशुक (पलास) का फल की प्राप्ति भूखे के लिए व्यर्थ है, उसी प्रकार दान न करने वाले धनवान का भी जीवन भूखे के लिए निष्प्रयोजन है । (४७)

Having wealth yet no generosity-
What is the use of such a life?
If the *Kimshuka* could bear fruit,
[Just think] what the snow could do! [47]

ॠदं पस 'गदुस' ल'स्रैल' खेद' द' ङ' खेद ।
वग्रेस' पस' गदुस' ङ' स्रैल' खेद' खदस' गृद' खेद॥
ङद' ग्रेस' गदुस' ङ' गङ्गिद' खेद' वदे' व' खेद ।
लख' ग्रेस' दुव' ङ' ॠद' गस' दद' वङ्ग' व' खेद । ॥८५॥²

कामातुराणां न भयं न लज्जा क्षुधातुराणां न बलं न तेजः ।
रोगातुराणां न सुखं न निद्रा मार्गातुराणां न भयं न वीर्यम् ॥४८॥³

1 द' प' स' ल' स' ५॥

2 ङ' ङ' ग' ल' ल' ग' ग' व' स्रैल' खेद' खदस' गृद' खेद॥ १३७ ङ' ८

ङ' र' ग्रेस' गदुस' ल' ग' गङ्गिद' खेद' वदे' व' खेद॥

ॠदं पस' गदुस' ल' ॠद' गस' दद' वङ्ग' व' खेद॥

वग्रेस' पस' गदुस' ल' स्रैल' खेद' खदस' गृद' खेद॥

ङद' ग्रेस' गदुस' ल' ग' गङ्गिद' खेद' वदे' व' खेद॥

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १७२-३

अर्थातुराणां न गुरुर्न बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा ।

विद्यातुराणां न सुखं न निद्रा क्षुधातुराणां न रुचिर्न वेला ॥४४५॥

सुभाषितहारावली पृ० २०२

चिन्तातुराणां न सुखं न निद्रा कामातुराणां न भयं न लज्जा ।

क्षुधातुराणां न बलं न तेजो अर्थातुराणां स्वजनो न बन्धुः ॥१४३६॥

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६०

कामातुर को न भय है, न लज्जा, क्षुधा से व्याकुल होने पर न बल होता है, न तेज । रोगग्रसित को न नींद आती है, न सुख एवं मार्ग में थके हुए को न भय होता है और न ही बल । (४८)

If tormented by desire, there is no consideration or shame.
If suffering from hunger, one is neither strong or vibrant.
If tormented by disease, there is neither sleep nor peace.
If tired on the path, there is no fear and no effort. [48]

सुवर्षसुवर्षसुवर्षसु ।

कुवर्षसुवर्षसुवर्षसु ।

सुवर्षसुवर्षसुवर्षसु ।

सुवर्षसुवर्षसुवर्षसु । ॥७॥

धनलिप्सुः सुहृत् त्याज्या भार्या च व्यभिचारिणी ।
अधर्मी च नृपः क्रूरो मन्त्री पिशुन एव च ॥४९॥^१

धनलोभी सुहृत्, व्यभिचारिणी भार्या, अधर्मी राजा एवं चुगुलखोर तथा क्रूर मन्त्री का (सर्वथा) परित्याग करना चाहिए । (४९)

Abandon the friend who craves after wealth.
Abandon the highly adultrious wife.

अर्थात्तुराणां न सुहृन् बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा ।
क्षुधातुराणां न बलं न तेजः रोगातुराणां न सुखं न निद्रा ॥४५॥

1 सुवर्षसुवर्षसुवर्षसुवर्षसु सुवर्षसुवर्षसुवर्षसु सुवर्षसुवर्षसुवर्षसु १०३ व ३

सुवर्षसुवर्षसुवर्षसुवर्षसु । कुवर्षसुवर्षसुवर्षसुवर्षसु ।

सुवर्षसुवर्षसुवर्षसुवर्षसु । सुवर्षसुवर्षसुवर्षसुवर्षसु ।

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

Abandon the non-virtuous king.
Abandon the wrathful and slanderous minister.[49]

ཡུལ་ངན་འཛོ་བ་ངན་པ་སྤང་། །

བསེས་¹གཉེན་ངན་པ་སྤང་བར་བྱ། །

བཀུར་དཀར་གསོ་²དབྱུང་མི་མཁས་པ། །

དེ་ལྟ་བུ་ཡི་སྤྲོན་པ་སྤང་། །³

कुप्रदेशो हि दुर्व्यवसायो दुष्टोऽथ वै सुहृत् ।
वैद्योऽदक्षोऽपि दुःसेव्यं वस्तु हेया इमेऽपि च ॥५०॥⁴

कुप्रदेश, दुर्व्यवसाय, दुष्टमित्र, अदक्ष चिकित्सक एवं दुःसेव्य वस्तुएं
परित्याज्य है । (५०)

Leave an evil region and bad way of life.
Forsake a bad spiritual friend.
And abandon a physician who is difficult to
please and
Unskilled in [the arts of] healing and diagnosis.[50]

1 དཔར་མར། རྟེན།

2 དཔར་མར། རྟེན།

3 ཙ་ཀ་ཁི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། ལྷ་ཚོགས། ངོ་ཤོག་བྱངས། ༡༢༤ བ ༦
ཡུལ་ནི་འཛོ་བ་མེད་པ་དང་། །འཛོ་ཡང་འཛོ་བ་ཡོད་པ་དོས།
རྒྱལ་པོ་བཞེན་པ་སྤང་བྱ་ཞིང་། །མཛེས་པོ་གཞོན་ཙན་སྤང་བར་བྱ།

4 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ८
त्यजेद्देशमसद्वृत्तं वासं सोपद्रवं त्यजेत् ।
त्यजेत् कृपणभूपालं मित्रं मायामयं त्यजेत् ॥ ५ ॥

ཕན་དང་མི་ཕན་དཔྱད་པའི་སྒོ་མེད་ཅིང་། །
 ཐོས་དང་བསམ་དང་བསྒྲུལ་པ་རྣམས་སྤངས་ཏེ། །
 ལྷོ་བ་འགོངས་ཙམ་ཞིག་གཙོར་འཛིན་པ། །
 སྤྱེས་བྱ་དེ་སྒོ་ལུགས་དང་བྱད་ཅི་ཡོད། །༡༣༡།²

अहितं हितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्वहिष्कृतस्य ।
 उदरभरणमात्रे केवलेच्छोर्मनुजपशोश्च पशोश्च को विशेषः ॥५१॥³

हित-अहित तथा विचारशून्य बुद्धि वाले एवं श्रवण, मनन तथा चिन्तन रहित और उदरपोषण में ही संलग्न केवल इच्छा करने वाले मनुष्यरूपी पशु तथा जानवर में क्या अन्तर हैं । (५१)

One who has no wisdom to discern good and bad,
 And forsakes learning, contemplation and meditation,
 Merely subsisting for the sake of filling his belly-
 How is that person's wisdom different from an animal's?
 [51]

1 དཔལ་མ་པ། ཐོ།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྒྲུལ་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བྱ། ལྷོ་ཆོགས། རྩོ་ཤོག་བྱངས། ༡༠༣ ན ༦
 ཐོས་དང་མི་ཕན་དཔྱད་པའི་སྒོ་མེད་ཅིང་། །ཐོས་དང་སྒྲུལ་པ་མང་པོ་རྣམས་སྤངས་ཏེ།
 ལྷོ་བ་འགོངས་ཙམ་ཞིག་འབའ་ཞིག་འདོད། །སྤྱེས་བྱ་ལུགས་དང་ལུགས་ལ་བྱད་ཅི་ཡོད།

3 सुभाषितरत्नभाण्डगारम् उदरपूरणदूषणम् पृ० ९६
 अहितहितविचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिस्तिरस्कृतस्य ।
 उदरभरणमात्रे केवलेच्छोः पुरुषपशोश्च पशोश्च को विशेषः ॥५१॥
 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ५४
 अहितं हितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्वहिष्कृतस्य ।
 उदरभरणमात्रे केवलेच्छोर्मनुजपशोश्च पशोश्च को विशेषः ॥१७॥

कु'यि'सुख'स'सुदे'वगद'वा ।
 रव'हु'रवद'सस'सुद'सुख'हे ।
 सु'सो'दग'गीस'रुद'स'सुख' ।
 सु'सो'दग'स'सुद'स'सुख' ॥२॥^१

अर्धजलभरः कुम्भो मूर्ध्नि यत्नेन धार्यते ।
 क्रुध्यन्ति दुर्जना नूनं सत्कारेणातिसेवया ॥५२॥^२

आधे पानी वाले घड़े को प्रयत्नपूर्वक सिर पर लेकर ढोया जाता है ।
 (जैसे कि) दुष्ट जन सत्कार करने पर और क्रुद्ध होते हैं । (५२)

A half-filled pot of water
 Carefully held on one's head,
 Is like a bad man, who when-upheld,
 Becomes angry. [52]

१ दस'स'सुख'स'सुदे'वगद'वा ।

२ सु'सो'दग'गीस'रुद'स'सुख'हे । सु'सो'दग'स'सुद'स'सुख' ॥२॥^१
 रव'हु'रवद'सस'सुद'सुख'हे । सु'सो'दग'गीस'रुद'स'सुख' ।
 सु'सो'दग'स'सुद'स'सुख' ॥२॥^२

३ पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

सुभाषितरत्नभाण्डगारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३९३

जलरेखा खलप्रीतिरर्धवारिघटस्तथा ।

शिरसा धार्यमाणोऽपि खलः खलखलायते ॥ ६६६ ॥

सुभाषितरत्नभाण्डगारम् सामान्यनीतिः पृ० १७३

सम्पूर्णकुम्भो न करोति शब्दमर्थो घटो घोषमुपैति नूनम् ।

विद्वान्कुलीनो न करोति गर्वं जल्पन्ति मूढास्तु गुणैर्विहीनाः ॥ ८७० ॥

རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་རྣམས་དང་།
 སྤང་གི་མཚན་ཉིད་ཤིན་ཏུ་མཚུངས།
 ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་མཐོ་གྱུར་ལ། །
 ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་དམའ་བར་གྱུར།།¹

स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनाऽयात्यधोगतिम् ।
 अहो ! सुसदृशी चेष्टा तुलायष्टेः खलस्य च ॥५३॥²

आश्चर्य है तराजू की डण्डी तथा दुष्ट की चेष्टा में बड़ी समानता है जो थोड़े
 अन्तर से ऊंची हो जाती है तथा थोड़े अन्तर से ही नीचे आ जाती है । (५३)

Ill-natured people
 Are like scales,
 The slightest thing
 Makes them rise or fall. [53]

ཅན་དན་སྤྱོད་ཅི་ག་སྤྱོད་གྱིས་སྤྱོད་གྱུར་གྱུར་། །
 སྤྱོད་སྤྱོད་ཀྱི་ཉིད་རང་བཞིན་མི་འདོར་ལྟར། །

1 ལྷགས་གྱི་བཞུགས་པའི་མི་རྣམས་དང་། སྤང་གི་མཚན་ཉིད་ཤིན་ཏུ་མཚུངས།
 ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་མཐོ་གྱུར་ལ། ཅུང་ཟད་ཙམ་གྱིས་དམའ་བར་གྱུར།།

2 सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५४
 स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनायात्यधोगतिम् ।
 अहो नु सदृशी वृत्तिस्तुलाकोटेः खलस्य च ॥ २३० ॥

३

ལེགས་པའི་གཞུང་ལམ་བཟང་པོ་རབ་བསྐྱབས་ཀྱང་॥

རང་བཞིན་ངན་པའི་མཚན་ཉིད་འདྲོར་མི་སྲིད། ॥४८॥^२

यथा वार्यो न लशुनस्य गन्धः कस्तूरिकाचन्दनचन्द्रसंज्ञैः ।
तथा न वार्या वरशास्त्रशिक्षाऽभ्यासेन दुष्टस्य च दुष्टताऽपि ॥५४॥^३

जिस प्रकार लहसुन की नैसर्गिक गन्ध को चन्दन, कस्तूरी एवं कर्पूरलेपन से नहीं हटाया जा सकता, उसी प्रकार उत्तम शास्त्रों के शिक्षण से दुष्टों की दुष्टता को नहीं हटाया जा सकता । (५४)

Even if one applies mothballs, musk and sandal,
The natural stench of garlic doesn't disappear.
Similarly, even if excellent ethical precepts are given,
One's naturally negative characteristics are not eliminated.
[54]

1 དཔར་མལ་ བསྐྱབས་

2 ལེགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅས་ཤིང་རབ་ཅོང་གྱི་སྒྲ་ཚོགས་ཀྱི་ཤོག་གྲངས་ ११० ན ३
ཙན་དན་སྒྲ་ཚོགས་ཀྱི་ཤོག་གྲངས་ ११० ན ३

སྒྲ་ཚོགས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཉིད་འདྲོར་མི་སྲིད།

ལེགས་པའི་གཞུང་ལམ་བཟང་པོ་རབ་བསྐྱབས་ཀྱང་॥

རང་བཞིན་ངན་པའི་མཚན་ཉིད་འདྲོར་མི་སྲིད།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५५

न यत्नकोटिशतकैरपि दुष्टः सुधीर्भवेत् ।

किं मर्दितोऽपि कस्तूर्या लशुनो याति सौरभम् ॥ ४४ ॥

सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५४

दुर्जनः कृतशिक्षोऽपि सज्जनो नैव जायते ।

अपि गङ्गाजलस्नानात्तदः केशः कुशायते ॥ ४४ ॥

ཇི་ལྟར་རིགས་པས་བརྒྱན་གྱུར་གྱང་། །
 གླེ་བོ་ངན་པ་ཡོངས་སུ་སྤང་། །
 སྤྱལ་གདུག་མོར་བྱས་བརྒྱན་གྱུར་གྱང་། །
 ཅི་སྟེ་འཇིགས་²པ་མི་བསྐྱེད་དམ། །³

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालङ्कृतोऽपि सन् ।
 मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥५५॥⁴

जिस प्रकार मणि से विभूषित होने पर सर्प भयंकर होता है, उसी प्रकार
 विद्या से अलंकृत होते हुए भी दुष्ट का परित्याग कर देना चाहिए ।
 (५५)

Completely forsake a bad person,
 Even if he is adorned with intelligence.

1 དཔར་མ་པ། གདུགས།

2 དཔར་མ་པ། འཇིག།

3 ཅ་ན་ཀའི་ཁྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱར་བཅོས། སྤྲོ་ཆོགས། ངོ་སྤོ་བྱངས། ༡༢༣ ན ལ
 གལ་ཏེ་རིག་པས་བརྒྱན་གྱུར་ནའང་། གླེ་བོ་ངན་པ་སྤང་བྱ་སྟེ།
 སྤྱལ་ནི་མོར་བྱ་བརྒྱན་པ་ཡང་། འདི་ནི་འཇིགས་པ་མི་སྐྱེད་དམ།

4 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ३२
 दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालङ्कृतो यदि ।
 मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥१६॥

सुभाषितहारावली—पृ० ११२
 दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालङ्कृतो यदि ।
 मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥१६॥

सुभाषितरत्नभाण्डगारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५५
 दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालङ्कृतो यदि ।
 मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥५॥

ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ཚུལ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཡིས། |
 སྤྱོད་པོ་ངན་པ་བཅོས་སུ་གཤམ་རུང་། |
 ཚ་ཡི་བྱོད་ཆེ་ཙུབ་པས་བསྐྱབས་པ་ཡིས་། |
 བད་ཀན་ནད་བཞིན་རབ་དུ་འཕེལ་བར་འགྱུར། || ༡༧ ||²

ज्वरादत्युष्णता रौक्षात् कफश्च वर्धते यथा ।
 गुणाचारस्वभावैः स्युर्दुष्टा न परिवर्तिताः ॥५७ ॥³

जिस प्रकार ज्वर से अत्यधिक उष्णता एवं रुक्ष से कफरोग बढ़ते हैं, उसी प्रकार गुण, सदाचार एवं स्वच्छ स्वभाव के द्वारा दुष्टजन नहीं बदले जा सकते (अर्थात् उनकी दुष्टता बढ़ती जाती है) । (५७)

Even clear qualities, manner, behaviour, and nature
 Cannot transform a bad person,
 Just as through hot [substances], extreme heat
 and roughness,
 Phlegm-ailments are greatly increased. [57]

མི་སྤྱོད་སྤྱོད་པོ་མ་གཤམ་བྲན། |
 མ་དུལ་ན་དང་ཆུང་མ་ངན། |

1 དཔར་མས། དག

2 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱར་བཅོས་ཤེས་རབ་རྒྱུད་བྱ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༣
 ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ཚུལ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཡིས། སྤྱོད་པོ་ངན་པ་བཅོས་སུ་གཤམ་རུང་། |
 ཚ་ཡི་བྱོད་ཆེ་ཙུབ་པས་བསྐྱབས་པ་ཡིས། |བད་ཀན་ནད་བཞིན་རབ་དུ་འཕེལ་བར་འགྱུར།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

བདུངས་ན་མཉེན་པར་འགྱུར་བ་སྟེ།

འདི་དག་ལེགས་བྱའི་སྒོར་མ་ཡིན། ॥१८॥²

दुष्टा नरा भृत्यगणोऽवमानी प्रशिक्षिता नैव हयाः कुभार्या ।
प्रताडनेनैव भवन्ति नम्राः सुकर्मयोग्या न कदापि चैते ॥५८॥³

दुष्टपुरुष, अनादर करने वाले भृत्य, अप्रशिक्षित अश्व एवं दुष्टा भार्या
प्रताडित करने पर ही नम्र होते हैं । ये सब कभी भी सुकर्मयोग्य नहीं
होते । (५८)

An evil person, a disobedient servant,
A wild horse, and a bad wife-
Through beating will become tame
They are not vessels of goodness. [58]

ལྷ་མཆོར་ཆར་པ་བ་དོན་མེད་དོ། །

འགྲངས་ལ་ཟས་སྒྱུན་དོན་མེད་དོ། །

1 དཔར་མ་ལ། བཞེན།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་སྒྲོང་གྲུ་སྒྲོལ་གས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ११३ བ ३
སྒྱེ་བོང་ན་དང་གསེར་དང་ང། །མི་སྒྱུན་དྲ་དང་བྱང་མེད་རྟེགས།
བདུངས་ན་དུལ་བར་ཉིད་འགྱུར་གྱི། །དེ་དག་ལེགས་བྱས་སྒོར་མ་ཡིན།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

सुभाषितहारावली पु० १७६

गर्दभः पटहो दासी ग्रामीणः पशवः स्त्रियः ।

दण्डेनाक्रम्य युज्जीयान्न ते सम्मानभाजनम् ॥१२१८॥

4 དཔར་མ་ལ། བཞེན།

5 དཔར་མ་ལ། བྱིན།

ཐུག་ལ་མོར་སྒྲིན་དོན་མེད་དོ། །

དམན་ལ་ལེགས་བྱས་དོན་མེད་དོ། །༡༩༥།

वृथा वृष्टिः समुद्रस्य वृथा तृप्तस्य भोजनम् ।

वृथा दानं समर्थस्य² वृथा हीनस्य सत्कृतिः³ ॥५९॥⁴

समुद्र में जलवृष्टि का होना व्यर्थ है, तृप्त को भोजन कराना बेकार है ।
समृद्ध को धन देना एवं नीच की भलाई करना व्यर्थ है । (५९)

There is no point in showering rain on the ocean
Or feeding one who is full,
Or giving wealth to the rich
Or doing good to the lowly. [59]

དམ་པའི་བྱ་ཡི་གདོང་ལ་བསྒྲུ་ཡོད། །

སྒྲིན་འཆོང་བྱ་ཡི་སྒྲིན་དོན་མེད་དུ་གསུམས། །

1 དཔར་མཐུ། བྱིན།

2 समृद्धस्य-पाठभेदः।

3 हीनस्य सत्कृतिः-ति० अनु० पाठभेदः।

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५३
वृथा वृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम्।
वृथा दानं समर्थस्य वृथा दीपो दिवापि च ॥१२६॥

सुभाषितहारावली पृ० १७१
वृथा वृष्टिः समुद्रस्य वृथा तृप्तस्य भोजनम्।
वृथा दानं समर्थस्य वृथा दीपो दिवापि च ॥११६५॥

5 དཔར་མཐུ། སྒྲིན།

ཇི་ལྷ་རྩི་ལྷ་རྩི་ལོག་པར་སྤྱོད་པར་བྱེད། ।

དེ་ལྷ་དེ་ལྷ་རྩི་ལོག་པར་འདྲ་བར་འགྱུར། । ७॥'

पद्मानि सत्पुत्रमुखे लसन्ति रोहन्ति नूनं कुलटासुतस्य ।
विषस्य पत्राणि यथा करोति दुष्कर्म यो वै लभते फलन्तत् ॥६०

सज्जन-पुत्र के मुख में कमल खिलते हैं एवं व्यभिचारिणी स्त्री- पुत्र के
सिर पर विष के पत्रे उगते हैं । अतः जो जैसा दुष्कर्म करता है, वैसा
फल भोगता है । (६०)

There is a lotus on a noble son's face,
But poisonous leaves grow from the head of prostitutes son
Just as if one engages in wrong behaviours,
The associated stage will be achieved. [60]

སྤྱིན་གྱི་གྱིབ་མ་སྤྱོད་པོ་དན་དང་མཛེས། ।

ཇི་པོ་དན་དང་བདག་པོ་དན་ལ་བརྟེན། ।

ཟིལ་པའི་ཁུ་དང་ཚུ་ལས་འབར་བའི་མེ། ।

དྲུག་པོ་དེ་དག་ཁུ་ཡི་ཁུ་བྱར་མཚུངས། । ७१॥

अभ्रच्छाया खले प्रीतिः सिद्धमन्नं च योषितः ।
तृणाग्निर्हिमबिन्दुश्च षडेते बुद्धदोषमाः ॥६१ ॥'

। ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤྱོད་བྱ། ལྷ་ཚོགས། ཇི་ལོག་གྲངས། ११० ན ३
དམ་པའི་བྱ་ལ་གདོང་ན་པ་མཛེས། ལྷ་དང་ཚོང་བྱ་ལ་ཁྲུང་ནས་རྩི་ལྷ་སྤྱོད།
ཇི་ལྷ་རྩི་ལྷ་རྩི་ལོག་པར་བྱེད་གྱུར་པ། དེ་ལྷ་དེ་ལྷ་རྩི་ལོག་པར་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཡིན།

मेघ की छाया, दुर्जन से प्रेम, दुष्टस्वामी का आश्रय, नीचपति का आश्रय, ओसकण और तृण-अग्नि, ये छः जल के बुलबुले के समान हैं । (६१)

A cloud's shadow, the companionship of a mean person,
A bad leader, relying on a lowly husband,
Dew drops, and a fire of straw-
These six are as water bubbles. [61]

ཤ་སྐྱེལ་དང་ནི་བྱད་མེད་གན།

ཆང་གསར་ཞི་ནི་འཆག་མ་བཤ

ཉིན་སྟེང་གཉིད་དང་ནམ་སྟེང་ཟས།

འདི་རྒྱལ་འཕུལ་དུ་སྤྱོད་འསྤྱོད་²པའོ། །༥༡།³

- [illegible]

शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा मद्यं च तरुणं दधि ।
नक्ते भोजो दिवा स्वापः षडेते प्राणहारिणः ॥६२॥¹

सूखा मांस, बूढी स्त्रियाँ, नया मद्य, ताजा दही, दिवा-शयन एवं रात्रि-
भोजन, ये छः शीघ्र प्राण हर लेते हैं । (६२)

A skinny or elderly woman,
Wine which has not aged, yogurt which has just set,
Sleeping in the after-noon or a midnight meal--
These six immediately claim one's life. [62]

མར་གསར་²འབྲས་ཆན་འོ་མ་³བཅས། |
ཤ་གསར་བྱད་མེད་གཞོན་ལུ་དང་། |
ཤིང་གི་གྲིབ་མ་ཆུ་དོན་བྱས། |
འདི་བྱུག་ཤིན་ཏུ་⁴སྒྲོབས་སྒྲིབ་དོ། | ༤༣༥⁵

ནང་པར་འཁྲིལ་སྒྲིབ་ཉིན་གཉིད་ལོག། །བྱུག་པོ་འཕྲལ་བྱ་སྒྲོབ་འཕྲོག་ཡིན།།

- 1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६२
शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा बालार्कस्तरुणं दधि ।
प्रभाते मैथुनं निद्रा सद्यः प्राणहराणि षट् ॥३९५॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४६
शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा मद्यं च तरुणं दधि ।
प्रभाते मैथुनं निद्रा सद्यः प्राणहराणि षट् ॥१७॥

2 དཔར་མར། མར།

3 དཔར་མར། མར།

4 དཔར་མར། འཕྲལ་བྱ།

5 ཅན་གཉི་ལྷུ་པོ་ལྷུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་བྱངས། ༡༣༥ ॥

सद्यो मासं नवं सर्पिर्बालास्त्री पयसौदनम् ।
उष्णोदकं तरुच्छया षडेते प्राणकारिणः ॥६३॥^१

ताजा सांस, नया घी, कन्या-स्त्री, दग्ध से भात, पेड़ की छाया और गर्म जल ये छः शक्ति संवर्द्धक होते हैं । (६३)

Fresh butter, rice cooked with milk,
A woman smooth and young,
A tree's shade, and a warm bath-
These six increases one's strength. [63]

ལྷུག་པ་དང་གུལ་རང་མིས་བརྟན་པ་དང་། །
 བྱ་ལོན་མང་ཞིང་ངན་པ་དག་ལ་བརྟེན། །
 དབུལ་པོར་གྱུར་ནས་མཛའ་བོས་རིང་རྒྱུང་། །
 འདི་ལྷ་མེ་མེད་པར་ནི་སྤྲེག་པའོ། །༩༥༥།²

ཆང་ཉིང་ག་དང་མར་གསར་དང་། །བྱང་མེད་གཞིན་དང་འོ་མ་འཕྱང་། །
ཆུ་ཆན་དང་ནི་བསེལ་གྱིས་དག །འཕྲུལ་དུ་སྤྲོག་ནི་སྤྲོད་ཡིན། །

- 1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६२
सद्यो मांसं नवात्रं च बालास्त्री क्षीरभोजनम् ।
घृतमुष्णोदकं चैव सद्यः प्राणकराणि षट् ।।३९५।।
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४६
सद्यो मांसं घृतं मद्यं बालास्त्री क्षीरभोजनम् ।
उष्णोदकं तरुच्छाया सद्यः प्राणकराणि षट् ।।१८।।
- 2 लुप्तसंग्रहिवर्तमानस्य वस्तुस्थितिः १०५ व १
लुप्तसंग्रहिवर्तमानस्य वस्तुस्थितिः १०५ व १
लुप्तसंग्रहिवर्तमानस्य वस्तुस्थितिः १०५ व १

कान्तावियोगः स्वजनापमानो ऋणस्य शेषः कुनरस्य सेवा ।
दारिद्र्यभावात् प्रविमुक्त मित्रं विनाऽग्निनैते प्रदहन्ति पञ्च ॥६४॥'

प्रिय-वियोग, स्वजन-अपमान, ऋण की अधिकता, दुष्टाश्रय एवं दारिद्र्यवश मित्रजनों का परित्यक्त, ये पांच अग्नि के बिना भी जला डालते हैं । (६४)

Whether separated from loved ones or bullied by one's
people,
Deeply in debt, dependent upon bad people,
Or bankrupt and deserted by one's companions—
These five burn without fire. [64]

བོགས་མེད་ཚོང་དང་སྟོབས་ལྡན་དག་ལ་འཆོ།

སྒྲོང་ཁིང་འགྲིང་ལ་ནོར་མེད་འདོད་ལ་དགའ།

ན་ཆུང་ལྷག་ལ་ཆོག་ཅུབ་སྒྲུབ་ཤེད་པ།

འདི་ལྟ་ལོག་པར་སྟོང་པའི་སྒྲེས་བུའོ། |ཤ།|²

རྒྱུད་མ་དང་བྲལ་རང་མིས་བརྒྱས་པ་དང་། །བུལྟོན་ལྷག་མ་སྐྱེ་བྱེད་ལ་བརྟེན།།

དབུལ་པོར་གྱུར་ནས་སྒྲེ་བོས་བྱལ་གྱིས་ཕྱོགས། །ལྔ་པོ་མེ་མེད་པར་ཡང་གིན་དུ་སྒྲིག།

¹ चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ५२

कान्तावियोगः स्वजनापमानः कन्या विशीला स्वजनस्य सेवा ॥

दरिद्रभावात् प्रविमुक्तमित्रं विनाग्निं पञ्च दहन्ति तीव्रम् ॥९॥

सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८९

कान्तावियोगः स्वजनापमानं ऋणस्य शेषः कृजनस्य सेवा ॥

दारिद्र्यभावाद्विमुखाश्च मित्रा विनाग्निं पञ्च दहन्ति तीव्राः । १४७९ ॥

2 ལྷགས་ཀྱི་བཟུང་བཅོས་ཤིས་རབ་མྱོང་བུ་རྩ་ཆོགས། རོ་ཤོག་ཡུངས། ༡༠༥ ན ༣

བོགས་མེད་ཚོང་དང་འཁོར་ལྷན་དག་ལ་འཆི།

कर्मि ह्यलाभी बलिनोऽपकर्ता दर्पी च भिक्षुर्ह्यधनः सुखार्थी ।
कटूक्तिभाषी प्रियसुन्दरीणामेते मृषाचारिजनाश्च पञ्च ॥६५॥¹

लाभ के विना व्यापार करना, बलवान् को हानि पहुंचाना, भिखारी का घमण्डी बनना, धनरहित होकर सुख की अभिलाषा करना एवं प्रिय युवती को कठोर कहना, ये पांच मिथ्याचारी पुरुष हैं । (६५)

Doing business without profit, harming the powerful,
Begging in a puffed-up manner, desiring pleasure without
wealth,
Slandering a youth who is beloved-
These five are faulty ways of a person. [65]

གང་ཞིག་ཆོས་ནི་སྤྱིན་བྱེད་དང་། |
མི་འཇིགས་སྤྱིན་དང་ཁ་ཟས་སྤྱིན། |
ལུས་སྤྱིད་པ་དང་གདམས་ངག་སྤྱིན།།
འདི་ལྟ་པན་འདོགས་བྱེད་པ་ལོ། | ༦༥||²

སྤྱོད་ཞིང་འགྱུར་ལ་ནོར་མེད་འདོད་ལ་དགའ།

བྱད་མེད་གཞོན་ལ་ཆོག་ཅུབ་སྤྱོད་པ་སྤྱི། |
སྤྱིས་བྱ་ལོག་པ་སྤྱིད་པ་དེ་ལོ། |

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤྱོད་བྱ། སྤྱོད་ཆོགས། རོ་ཤོག་བྱངས། ༡༡༩ ན པ

སྤྱིད་པར་བྱེད་དང་ལེགས་སྤྱོད་དང་། གང་ཞིག་རིག་པ་སྤྱིར་བ་དང་།

ཟས་སྤྱིར་བ་དང་མི་འཇིགས་སྤྱིན། ལྟ་པོ་འདི་དག་པ་ཅུ་བཤད།

धर्मदाताऽन्नदाता च भयत्रातोपदेशकः।
शरीरोत्पादकश्चेति पञ्चैते हितकारिणः ॥६६॥¹

जो धर्म का दान करते हैं, भोजन देते हैं, अभय दान देते हैं, शरीर को उत्पन्न करते हैं और जो उपदेश देते हैं, ये पांच हितकारी पुरुष हैं ।
(६६)

Those who gives dharma teachings,
Fearlessness, food,
Birth or precepts-
These five impart benefits. [66]

रव'हु'सुद'बस'क्षर'वैग'द' ।
सुद'बेद'सु'वासु'ब'बेद'व'द' ।
उ'सुद'क्षि'२'वस'सु'व'बेद' ।
व'व'वासु'व'व'उ'व'व'व'व' ।

परावृतो हि सन्यासात् स्त्री पतित्रयदर्शिका।
जम्बूको जालमुक्तश्च त्रयोऽमी वञ्चका मताः ॥६७॥³

प्रव्रजित जीवन से निवृत्त, तीन पतियों को देखने वाली स्त्री एवं जाल से भगा सियार, इन तीनों को वञ्चक समझें । (६७)

1 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।
सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६५
जनिता चोपनेता च यश्च विद्यां प्रयच्छति ।
अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते पितरः स्मृताः । १५४२ ॥

2 व'व'व'व' ।

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

A man who has turned back from the monastic life,
A woman who has seen three husbands,
And a jackal who has escaped from a trap-
These three should be understood as cunning. [67]

སྤྱོད་པ་ཁ་ཟས་མ་ཁྱ་དང་། །
ཀྱུ་ལ་པོ་རྩུན་དུ་སྤྱོད་པ་དང་། །
རིགས་ལྷན་སྤྱོད་པ་སྤྱོད་པ་སྤྱོད། །
འདི་གསུམ་ཤིན་དུ་མི་རིགས་པའོ། །༦༧།²

भोजनापाचका वैद्या नृपाश्चासत्यवादिनः ।
पापिन उच्चवंशीया अयोग्याः स्युस्त्रयो जनाः ॥६८॥³

भोजन न पचा पाने वाले वैद्य, झूठ बोलने वाले राजा एवं पाप करने वाले कुलीन पुरुष, ये तीन अत्यन्त अयोग्य होते हैं । (६८)

A physician who cannot digest his food,
A king who tells lies,
A nobleman who commits sin-
These three are extremely improper. [68]

1 དཔ་ར་མ་སྤྱོད་པ་དང་།

2 ལུགས་ཀྱི་བརྒྱན་བཅོས་ཤིས་རབ་རྩོད་བྱུ་སྤྱོད་པ་སྤྱོད་པ་སྤྱོད། འདི་གསུམ་ཤིན་དུ་མི་རིགས་པའོ། །༦༧།
སྤྱོད་པ་ཁ་ཟས་མ་ཁྱ་དང་། ཀྱུ་ལ་པོ་རྩུན་དུ་སྤྱོད་པ་དང་།
རིགས་ལྷན་སྤྱོད་པ་སྤྱོད་པ་སྤྱོད། འདི་གསུམ་ཤིན་དུ་མི་རིགས་པའོ། །

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

ग॒र्भ॒ण॒ं॒ ल॒भ॒न् अ॒हो॒ ल॒ब्ध॒व॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् ।
 श्र॒द्ध॒ं॒ श्र॒द्ध॒न् अ॒हो॒ ल॒ब्ध॒व॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् ।
 व॒श॒स्व॒न् च॒ उ॒च॒र॒न् श्र॒द्ध॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् ।
 अ॒र्ह॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् । ॥७७॥²

याचकः स्वादुभोजी च दर्पी भिक्षापरो भवेत् ।
 शास्त्रार्थी भवतादज्ञस्त्रयो हासं भजन्ति च ॥६९॥³

दूसरों से मांगकर (बहलाकर) स्वादिष्ट भोजन करने वाले, भीख
 मांगकर जीने वाले अति घमण्डी हो पेट पालने वाले घमण्डी हों और
 शास्त्र को न जानने वाले शास्त्रार्थ करना चाहें, ये तीन संसार में हंसी
 का पात्र हैं । (६९)

Desiring delicious food but seeking it from others,
 Being haughty though subsisting by begging,
 Wanting to debate without understanding the treatise-
 These three are causes of laughter in the world. [69]

1 द॒य॒न् अ॒र्ह॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् ।

2 ल॒भ॒न् अ॒हो॒ ल॒ब्ध॒व॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् । श्र॒द्ध॒ं॒ श्र॒द्ध॒न् अ॒हो॒ ल॒ब्ध॒व॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् ।
 व॒श॒स्व॒न् च॒ उ॒च॒र॒न् श्र॒द्ध॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् । अ॒र्ह॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् च॒ स॒ वि॒भ॒न् अ॒र्ह॒न् ।

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।
 Louis Ligeti edition has an incomplete Sanskrit version:
 पल्लवग्राहि पाण्डित्यं च मैथुनम् ।
 भोजनं च परधीनं तिस्रः पुंसां विडम्बनाः ॥

གྲུ་ལ་པོ་སྤྱོད་པ་ལན་གཅིག་དང་། །
 བྱ་མོ་གཏོང་པ་ལན་གཅིག་དང་། །
 འཕགས་པ་མཐོང་པ་ལན་གཅིག་སྟེ།
 འདི་གསུམ་འདི་ག་རྟེན་ལན་རེ་ག། ༡༧།

सकृज्जल्पन्ति राजानः आर्यो हि दृश्यते सकृत् ।
 सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥७०॥¹

राजा एक बार बोलते हैं, आर्य का दर्शन एक बार तथा कन्याओं का दान एक बार होता है। ये तीनों एक बार वाले हैं । (७०)

The king commands [just] once,
 The daughter is given away [just] once,
 The Ārya sees [emptiness just] once-
 These three are the “ones” in the world. [70]

དཀའ་ཐུབ་ལུས་ནི་འཆོ་བ་²དང་། །
 མཛེས་མ་གཅིག་སྤར་ནལ་བ་དང་། །

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३७७
 सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः ।
 सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥१८॥
 2 དཔར་མ་པ། ཆོ་བ་

དབང་པོ་མ་མཚན་མེད་པ་སྟེ། ।

འདི་གསུམ་ཡིད་མི་ཆེས་བའི་སྒྱུ། ॥७१॥

स्थूलवपुस्तपस्वी च शूरश्चाप्यकृतव्रणः ।

शयानैकाकिनी च स्त्री त्रयमेतन्न विशवसेत् ॥७१॥¹

स्थूल शरीर धारी तपस्वी, विना चोट के निशान वाले वीर तथा अकेली शयन करने वाली स्त्री। ये तीन अविश्वसनीय हैं । (७१)

A hermit with a plump body,

A beauty sleeping alone,

A hero without war wounds-

These three are causes of disbelief. [71]

ཁྱེ་པོ་བྱི་གཡེམ་བྱེད་པ་དང་། ।

བྲམ་ཟེ་གཞན་ལ་འཆེ་བ་དང་། ।

དག་སྟོང་ཆེད་འཛོ་བྱེད་པ་སྟེ། ।

འདི་གསུམ་འདི་ག་རྟེན་སྤྲད་བའི་གནས།॥७२॥

¹ पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

सुभाषितहारावली पृ० १७४

बठरश्च तपस्वी स्याच्छूरश्चाप्यकृतव्रणः ।

मद्यपा स्त्री सती राजन्निति न श्रद्धाम्यहम् ॥११९०॥

सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पृ० १५४

बर्बरश्च तपस्वी स्याच्छूरश्चाप्यकृतव्रणः ।

मद्यपा स्त्री सती राजन्निति न श्रद्धामहे ॥१५९॥

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४४

स्थूलवपुस्तपस्वी च शूरश्चाप्यकृतव्रणः ।

मद्यपा स्त्री सती चेति राजन्न श्रद्धाम्यहम् ॥११॥

A scholar without pride,
A warrior completely at peace,
A wealthy wide open doors of generosity-
These three deserve praise in the world. [73]

བཅེར་¹ལྷན་པན་འདྲིགས་ངོམས་པ་མེད། |
གདུག་ཅན་འཆེ་བས་ངོམས་པ་མེད། |
བྱིས་པ་འདྲོད་པས་མི་ངོམས་ཏེ། |
འདི་གསུམ་འཇིག་རྟེན་ངོམས་མེད་པའོ། །ཡ།

दयी परहिते लीनो दुष्टश्च परनाशकः।
इच्छाभिर्बालक नूनं त्रयोऽतृप्ता इमे भुवि ॥७४॥²

दूसरों की भलाई करने वाले कृपालुजन, दूसरों को हिंसा करने वाले
दुष्टजन एवं इच्छाओं से बालजन, ये तीन लोक में अतृप्त रहते हैं ।
(७४)

One with compassion is never satisfied with helping others,
One with cruelty is never satisfied with harming,
An infant never stops wanting more-
These three are never satisfied in this world. [74]

1 དཔར་མ་ས། བཅེ།

2 पद्ममिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

ནོར་ཕྱིར་ཡིད་ནི་གདུངས་པ་དང་། །

བྱིས་ན་ཆུང་མ་ལོག་པར་སྤྱོད། །

བསྐྱུས་དང་བརྟུས་པར་བྱས་པ་དང་རྟུམས། །

སྤྱོད་པ་ལྟར་པས་སྤྱོད་མི་བྱ། །ཨ་།²

अर्थनाशान्मनस्तापं दुश्चरितां गृहे स्त्रियम् ।
वञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥७५॥³

आर्थिक क्षति, मन की व्यथा, घर में व्यभिचारिणी स्त्री, वञ्चना और
अपमान के विषय में बुद्धिमानों को कुछ नहीं कहना चाहिए । (७५)

A man who torments his mind for money,
A wife who commits adultery in the home,
A man deceived or bullied,
Shall not talk about by the wise. [75]

1 དཔར་མས། མི

2 ཅ་ན་ཀའི་ཆུལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གུངས། ༡༢༩ ན་ ༤
ནོར་བརྟུག་ཡིད་ནི་གདུང་བ་དང་། །བྱིས་ན་ཆུང་པ་སྤྱོད་པ་དང་། །
བསྐྱུས་དང་བརྟུས་པར་བྱས་པ་དང་། །སྤྱོད་པ་ལྟར་པས་སྤྱོད་པར་བྱ། །

3 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १५३
अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चारितानि च ।
वञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥२८॥

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० १२
अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चारितानि च ।
वञ्चनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥१५॥

खमर'ल'स्रर'खमर'दग'गी'उैस'गुस'डा ।
 ल'व'द'के'स्रर'खरि'ल'र'क'स'सेस ।
 प्रि'र'क'कु'र'ख'ले'ग'ग'ले'स'गु'द'प'द' ।
 स्र'कै'ग'स'द'र'स्र'द'दे'के'ख'द'ख'गु'र । ॥७५॥¹

विज्ञायतेऽध्वा शशितारकाणां ज्योतिर्विदाऽध्वा गणितेन खस्य ।
 न दृश्यते तेन गृहे तु पत्न्याः कामादिमिथ्याचरणं कुकृत्यम् ॥७६॥²

यद्यपि ज्योतिषी आकाशीय गणना से चन्द्र एवं तारों के मार्ग को जान
 लेता है, किन्तु घर में पत्नी के काममिथ्याचार एवं विभिन्न दुर्व्यसन को
 वह नहीं देख पाता । (७६)

If astronomers can measure the space,
 Will know the paths of moon and stars,
 But a wife committing sexual misconduct
 And various other immoral acts will not be seen. [76]

¹ लु'ग'स'गु'व'स्र'र'उै'स'से'र'व'द'गु' स्र'कै'ग'स' र' स्र'ग'द'स' १०७ क १
 खमर'ल'स्रर'खमर'दग'गी'उै'स'गुस'डा । ल'व'द'के'स्रर'खरि'ल'र'क'स'सेस॥
 प्रि'र'क'कु'द'प्रि'र'व'ले'ग'प'द'ग'स्र'कै'ग'स'स्र'द'प'दे'के'ख'द'ख'गु'र॥

² पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।
 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पण्डितप्रशंसा पृ० ४४
 गणयति गगने गणकश्चन्द्रेण समागमं विशाखायाः ।
 विविधभुजंगक्रीडासक्तां गृहिणीं न जानाति ॥२८॥१॥

དེ་ཉིད་ཤེས་ན་སློབ་དཔོན་ཅི། |
 ནད་དང་བྲལ་ལ་སླན་པ་ཅི། |
 རྒྱ་བོ་ཆལ་ལ་བྱུ་པས་²ཅི། |
 ཆགས་བྲལ་མཛེས་མས་ཅི་ཞིག་བྱ། |ཡམ།³

गुरुणा तत्त्ववेत्तुः किं वैद्येनारोगिणश्च किम् ।
 पारे गतस्य किं नावा कान्तया किं विरागिणः ॥७७॥⁴

तत्त्वज्ञानी के लिए आचार्य, नीरोगी के लिए वैद्य, नदी पार किए हुए के लिए नाव एवं वैरागी के लिए सुन्दर स्त्री से क्या प्रयोजन । (७७)

Having realized Thatness, what is the point of a teacher?
 Freed from ailments, why a doctor?
 Having crossed the river, who needs a ferryman?
 Freed from desire, what is the point of a beautiful belle? [77]

ལྷ་དང་བྲམ་ཟེ་དམ་པ་ལ། |
 བདེན་པ་ཡིས་ནི་དགའ་བར་བྱུ། |

1 དཔར་མར། པས།

2 དཔར་མར། བས།

3 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤྲོད་བྱ། ལྷ་ཆོགས། རྒྱ་བོ་ཆལ་ལ་བྱུ་པས་ ༡༠༥ ན ུ
 དེ་ཉིད་ཤེས་ན་སློབ་དཔོན་ཅི། |ནད་སློབ་སླན་པ་གལ་དགོས།
 རྒྱ་བོ་ཆལ་ན་བྱུ་པས་ཅི། |ཆགས་བྲལ་བྱང་མས་ཅི་ཞིག་བྱ།

4 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

མཁས་པ་ཚོས་ཟ་སྦྱ་བས་དགའ། ।

མཁས་པ་ཟས་དང་སྦྱོམ་གྱིས་དགའ། । ༡༥༥¹

देवसुजनविप्राणां सत्ये विद्वद्गणस्य हि ।

गूढे वचसि भोज्येऽस्ति प्रीतिः पृथग्जनस्य च ॥७८॥²

देवता, ब्राह्मण एवं सज्जन को सत्य से, विद्वान् को गम्भीर (शास्त्रीय) वचन से एवं पृथग्जन को भोजन पान से प्रीति होती है । (७८)

God, Brahmins and saints,

Are pleased with truth.

Scholars are pleased conversing with profound words,

[While] commoners are pleased with food and drink. [78]

རི་བོ་ཀུན་ལ་རིན་ཆེན་མེད། ।

ནགས་ཚལ་ཀུན་ན་ཅན་དན་མེད། ।

ཉ་ན་མས་ཀུན་ལ་མུ་ཉིག་མེད། ।

དམ་པ་ཀུན་ལ་ཡོད་མ་ཡིན། । ༡༥༦³

1 ཅན་ཀུན་ལ་གསུངས་པ་ལྟར་ན་སྦྱ་སྦྱོམ་གྱིས་དགའ་བའི་མཁས་པ་ཚོས་ཟ་སྦྱ་བས་དགའ། ༡༥༥ ན ༥

ལྟར་དང་བམ་ཟེ་སྦྱོང་གྱིས་དགའ། ।བདེན་པ་གཉིས་ཀྱིས་མཁུ་བར་འགྱུར།

ཐ་མཁས་པ་ཡི་ཟས་སྦྱོམ་གྱིས་ཀྱིས་རེད་སྦྱོང་པས་མཁས་པ་དགའ།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० १०

सत्यद्वयेन तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः ।

इतरे खाद्यपानेन वाक्प्रदानेन पण्डिताः ॥११॥

3 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལྟར་ན་ཤེས་རབ་སྤྲོད་བྱ། སྦྱ་ཚོས་ཟ་ ན ༡

རི་བོ་ཀུན་ལ་ཅན་དན་མེད། རྒྱང་པོ་ཀུན་ལ་མུ་ཉིག་མེད།

सभी पर्वतों पर रत्न नहीं होते, सभी वनों में चन्दन नहीं मिलते, सभी मछलियों में मौक्तिक नहीं होते और सर्वत्र सज्जन नहीं मिलते । (७९)

མཁས་པ་བླན་པོའི་ཚོགས་ནང་⁵མངོས་མ་ཡིན། |༥༠||⁶

ཡང་དག་དོན་གྱི་གདམ་སྒྲ་བའི། །མཁས་པའང་ཀུན་ལ་ཡོད་མའི་ན།།
 ཅ་ན་ཀའི་བྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས། ལྷ་ཆོག་ས། རོ་ཤོག་གུང་ས། ༡༣༤ ན ུ
 རྩ་མེད་ཀྱི་འཕྲུག་ཀུན་མེད། །མུ་དྲིལ་ཉ་རྩ་མས་ཡལ་མེད།།
 རྣལ་ཆལ་ཀུན་ལ་ཅན་དན་མེད། །དམ་པ་ཀུན་ལ་ཡོད་པ་མི་ན།།

- 1 मीने मीने न मौक्तिकम्:-ति० अनु० पाठभेदः ।
2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पृ० १५७
शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे ।
साधवो न हि सर्वत्र चन्दनं न वने वने ॥१८३॥
चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६०
शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे ।
सर्वे न गुणिनः सन्ति चन्दनं न वने वने ॥३९॥
3 ५५२'अ२ अ
4 ५५२'अ२ अ

བྱད་མེད་ཚུལ་ནི་བྲེལ་ཡོད་ཡིན། །

དཀར་ཐུབ་ཚུལ་ནི་བཟོད་པ་ཡིན། །༥༡༥¹

कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपमपत्रपा च ।

विद्यारूपं विदग्धानां क्षमारूपं तपस्विनाम् ॥८१॥²

कोयल का रूप ही स्वर है, स्त्री का शील अपत्रपा (लज्जा) है विद्वान् की शोभा विद्या है, और तपस्वी का शील क्षान्ति (धैर्य) है । (८१)

The mode of a cuckoo is a sweet voice,
The method of a scholar is intellect,
The way of a woman is to be considerate,
The mode of an ascetic is patience. [81]

མཐུ་ཆེན་བཅོས་སུ་མི་རུང་བ། །

བཟོད་པར་བྱར་ཡང་ཅི་ཞིག་ཡོད། །

ཞི་བ་དུལ་བ་སྦྱོད་པ་ཡང་། །

བཟོད་པ་བྱ་བ་ཅི་ཞིག་དགོས། །༥༡༦³

1 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བྱུ་སྣ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་བྲངས། ༡༠༩ བ ༡

མཁས་པའི་ཚུལ་ནི་རིགས་པ་ཡིན། །ཁ་ཀྱུ་ཚུལ་ནི་སྣ་སྟན་ཡིན། །

དཀར་ཐུབ་ཚུལ་ནི་བཟོད་པ་ཡིན། །བྱད་མེད་ཚུལ་ནི་ཉེན་མོངས་ཡིན། །

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सामान्यनीतिः पृ० १६१

कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपं पतिव्रताम् ।

विद्यारूपं कुरूपाणां क्षमारूपं तपस्विनाम् ॥३८०॥

सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३८५

कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपं पतिव्रता ।

विद्यारूपं कुरूपाणां क्षमारूपं तपस्विनाम् ॥३१३॥

परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिः हितमारण्यमौषधम् ॥८३॥¹

अहितकारी बन्धु पराया होता है । पराया होने पर भी जो हितकारी है, वही बन्धु है । यथा— शरीर का रोग अहितकर एवं जंगल में विद्यमान औषधि हितकर होती है । (८३)

An unsupportive relative is “other,”
An outsider who is helpful is a “relation,”
It is like, disease, which is self-generated,
And medicine, which comes from the [distant] snow-
mountain. [83]

མ་སྐྱ་ཆེ་བ་དང་འགྲོགས་གྱུར་ན། །
མ་ཐོན་པོ་ནི་ད་དུ་སུ་མི་འགྱུར། །

ཅ་ན་ཀའི་ལུགས་ཀྱི་བཞུན་བཅོས། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ११५ ན ུ
ཕན་ཕྱིར་གཞན་ཡིན་ན་ཡང་གཉེན། །གཉེན་ཡང་ཕན་མེད་གཞན་ཡིན་ཏེ།
ཕན་ཕྱིར་དགོན་པའི་སྒྲན་དང་ནི། །ཕན་མེད་ལུས་སྦྱིར་ནད་དང་མཆུངས།
རྒྱལ་ཆའི་རྟོགས་བཞིན། ཤོག་གྲངས། १११
ཕན་དང་ལྷན་ན་གཞན་ཡང་གཉེན། །ཕན་མེད་གཉེན་ནི་གཞན་ཡིན་ཏེ།
མི་ཕན་པ་ནི་ལུས་ཀྱི་ནད་དང་། །ཕན་པ་དགོན་པའི་སྒྲན་ཡིན་མོ།

- 1 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ४
परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ॥११॥
सुभाषितहारावली—पृ० १६३
परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ॥१०८२॥

མེ་རྟོག་སྤེང་དང་འབྲེལ་བ་ཡིས། ।

སྤྲད་བྱ་མགོ་ལ་འཆིང་བར་བྱེད། ॥८७॥¹

महाजनस्य संसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।

पुष्पमालानुषङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥८४॥²

श्रेष्ठजन के संसर्ग में कौन उन्नति नहीं करता है ? जैसे फूलों को आबद्ध करने वाला धागा भी सिर में धारण किया जाता है (क्योंकि उसे भी अच्छा संसर्ग मिला है) । (८४)

If befriended by the very powerful [an influential person],
Who will not become elevated?

A thread, [connected to] a garland of flowers,
Is tied on the head. [83]

རང་བཞིན་³བདེན་པར་སྤྲ་བ་ལ། ।

སྤྲ་བྱེད་མཁས་པ་ཡིན་ནམ་ཅི། ।

པར་པར་བརྟེན་ཏེ་ཉལ་བའི་མི། ।

གསོད་པ་དེ་ཅི་དཔའ་བོ་འཇམ་། ॥८४॥⁵

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྫོང་གྲུ ལྷ་ཆོག་སྤྱི་ལོ་ རྟོག་གྲངས། ༡༠༧ བ ༦

མཐུ་ཆེ་བ་དང་འབྲེལ་བ་བྱུར་ན། །མཐོན་པོ་ཉིད་དུ་སྤྲ་མི་འགྱུར།

མེ་རྟོག་སྤེང་དང་འབྲེལ་བ་ཡི། །སྤྲ་བ་མགོ་ལ་འཆིང་བར་བྱེད།

2 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् सत्संगतिप्रशंसा पृ० ८६

महाजनस्य संसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।

पद्मपत्रस्थितं वारि धत्ते मुक्ताफलश्रियम् ॥२॥

सुभाषितरत्नभाण्डागारम् गुणप्रशंसा पृ० ८१

गुणवज्जनसंपर्काद्याति स्वल्पोऽपि गौरवम् ।

पुष्पाणामनुषङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥२॥

3 དཔར་པར་ བརྟེན་

विश्वासप्रतिपन्नानां वञ्चने का विदग्धता ।
अङ्गमारुह्य सुप्तस्य हन्तुः किं नाम पौरुषम् ॥८५॥¹

विश्वास दिलाकर ठगने में कौन सी चतुराई ? गोद में लिए सोये हुए को
मारने वाले की कौन सी शूर वीरता? (८५)

Is it clever to deceive
A strightforward [honest] person?
Is it couraageous to murder
Someone reclining on your lap? [85]

वा॒र्षे॒क॒कु॒दि॒दु॒स॒क॒स॒स॒दि॒द॒व॒द॒गु॒र॒उ॒द॒²॥
॒वा॒र॒के॒दि॒दु॒स॒क॒सु॒द॒मे॒द॒व॒द॒गु॒र॒ने॒ ।
॒क॒क॒से॒दि॒दु॒स॒क॒सु॒यि॒स॒³द॒व॒द॒गु॒र॒प॒सा॒ ।
॒सु॒क॒सि॒⁴क॒स॒वा॒र॒द॒व॒द॒यि॒द॒स॒यि॒क॒ ॥८६॥⁵

4 द॒प॒र॒स॒स॒ द॒प॒र॒सि॒द॒सा॒

5 लु॒ग॒स॒गु॒ि॒व॒सु॒क॒प॒उ॒स॒मे॒स॒र॒प॒सु॒द॒गु॒ सु॒क॒के॒ग॒सा॒ द॒ स॒मे॒ग॒सु॒द॒सा॒ १०७ प ८
प॒दे॒क॒प॒लु॒ग॒स॒प॒र॒गु॒र॒प॒वा॒ । सु॒पु॒दे॒स॒प॒स॒यि॒क॒क॒स॒उ॒ ।
प॒द॒प॒र॒प॒दे॒क॒ने॒क॒प॒दि॒यि॒ । प॒स॒द॒प॒दे॒उ॒द॒प॒र॒सि॒द॒सा॒ ।

1 सुभाषितहारावली पृ० १६९
विश्वासप्रतिपन्नानां वञ्चने का विदग्धता ।
अङ्गमारुह्य सुप्तस्य हन्तुः किं नाम पौरुषम् ॥११४०॥

2 द॒प॒र॒स॒स॒ वि॒द॒।

3 द॒प॒र॒स॒स॒ यि॒

4 द॒प॒र॒स॒स॒ सु॒कु॒दि॒के॒स॒सु॒ सु॒द॒मे॒उ॒स॒यि॒द॒स॒सु॒क॒सि॒द॒क॒सु॒द॒गु॒सु॒द॒द॒॥

5 उ॒क॒ग॒दि॒लु॒ग॒स॒गु॒ि॒व॒सु॒क॒प॒उ॒स॒ सु॒क॒के॒ग॒सा॒ द॒ स॒मे॒ग॒सु॒द॒सा॒ १३७ क ३
वा॒र्षे॒क॒कु॒दि॒के॒क॒स॒स॒व॒सु॒द॒वा॒ । ॒वा॒र॒के॒दि॒के॒क॒सु॒स॒व॒सु॒द॒वि॒द॒॥

འདྲོད་ཆེན་འདི་ལ་ཞུགས་གུར་ན། །

ཡོན་ཏན་བཙུན་པ་ག་ལ་འགྱུར། །༥༧༥¹

आसक्तिर्न भवेद्यावत् तावत्तु गुण एव सः।
प्रविष्टेऽस्यां महासक्तौ गुणादानं कुतो भवेत् ॥८७॥²

जब तक आसक्ति न हो, तब तक वह गुण है । इस बड़ी आसक्ति में प्रवेश होने पर गुणग्रहिता कहाँ ? (८७)

As long as you don't have desire,
[For that long] this itself is a quality.
If one enters into [this] great desire,
How can one become righteous? [87]

སྐྱེ་བོ་པ་ལ་ཆེར་རང་གི་ནི། །

ཆོད་མས་གཞན་དག་འཇལ་བར་བྱེད། །

དང་སྤོང་གིས་ནི་ཡི་དྲགས་མཐོང་། །

འདི་ནི་དཀའ་ཐུབ་པ་ཞེས་ཟེར། །༥༧༥

निजरीत्या जनाः प्रायोऽपरानाकलयन्ति हि ।
ऋषयः प्रेतमालोक्य ब्रुवन्ति तं तपस्विनम् ॥८८॥³

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བུ་སྣ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གུངས། ༡༡༡ བ ༥
ངེ་སྤོང་འདྲོད་ཆེན་མ་གུར་བས། ངེ་སྤོང་ཡོན་ཏན་དེ་ཉིད་ཡིན། །
འདྲོད་ཆེན་འདི་ལ་ཞུགས་གུར་ན། ཡོན་ཏན་བཙུན་པ་ག་ལ་འགྱུར།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

प्रायः सभी लोग अपने ढंग से दूसरों का आंकलन करते हैं । यहाँ तक कि ऋषि प्रेत को देखकर उसे 'तपस्वी' से अभिहित करते हैं । (८८)

Most people measure others
By their own yardstick,
A sage who has seen a hungry ghost
Is called an ascetic.[88]

श्रेष्ठोऽपि स्यात्सुखं दुःखं ।
दस्य स्यात्सुखं दुःखं ।
दुःखं स्यात्सुखं दुःखं ।
दुःखं स्यात्सुखं दुःखं । ॥८९॥³

दुर्जनदूषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वासः ।
बालः पयसा दग्धो दध्यपि फूत्कृत्य भक्षयति ॥८९॥⁴

दुष्टों के दूषित मन वाले पुरुषों का सज्जन में भी विश्वास नहीं होता है ।
जैसे दूध से जला शिशु भी दही को फूंक-फूंक कर पीता है । (८९)

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

1 दस्य स्यात्सुखं ।

2 दस्य स्यात्सुखं ।

3 लुण्ठनं च स्यात्सुखं दुःखं । सुखं स्यात्सुखं दुःखं । सुखं स्यात्सुखं दुःखं । ॥८९॥
श्रेष्ठोऽपि स्यात्सुखं दुःखं । दस्य स्यात्सुखं दुःखं ।
दुःखं स्यात्सुखं दुःखं । दुःखं स्यात्सुखं दुःखं । ॥८९॥

4 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् दुर्जननिन्दा पृ० ५७
दुर्जनदूषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वासः ।
बालः पयसा दग्धो दध्यपि फूत्कृत्य भक्षयति ॥१२४॥

3 पद्यमिदमनुदितमनुपलब्धतया ।

གང་ཞིག་ཆེན་པོའི་སྤྱིར་བཀུར་བ། །

དེ་ཉིད་དམན་པས་རྩ་སྒྲམ་སེམས། །

མཁས་པས་ཕྱག་བྱས་མཆོད་རྟེན་ནི།

ཁྱ་ཡིས་སྒྲན་དུ་བྱེད་པ་ཡིན། །ཁྱ།¹

सत्कृतो महतां योऽस्ति वेत्ति तमधमस्तृणम् ।

पण्डितैः पूजितस्तूपे काकः करोति चासनम् ॥९१॥²

जो महान् के द्वारा सत्कृत होता हैं, उसे ही नीच तृणवत् समझता हैं ।
यथा— विद्वानों द्वारा पूजित स्तूप पर कौआ आसन बनाता है । (९१)

Whatever is generally honored by the great
Is thought, in the mind of the lowly, [to be mere] straw
The crow makes his seat on the
Stupa, which is revered by the wise. [91]

གེ་ཏ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །

ཁྱ་རྒྱམས་དྲང་བར་བྱེད་མོད་ཀྱི། །

དེ་ཡི་མིང་ཙམ་བཟོད་པ་ཡིས། །

ཁྱ་རྩལ་དྲང་བར་མི་བྱེད་དོ། །ཁྱ།³

¹ ལྷགས་ཀྱི་བསྒྲན་བཅོས་ཤིས་རབ་མྱེད་བྱ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གངས། ༡༠༩ ན ར
གང་ཞིག་ཆེན་པོས་སྤྱིར་བོས་བཀུར། དེ་ཉིད་དམན་པས་རྩ་སྒྲམ་སེམས།
མཁས་པས་ཕྱག་བྱས་མཆོད་རྟེན་ནི། ཁྱ་དག་སྒྲན་དུ་བྱེད་པ་ཡིན།

² पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

फलं केतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बु प्रसादकम् ।
न नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति ॥९२॥¹

यद्यपि केतक वृक्ष का फल जल को शुद्ध करता है, फिर भी उसके नामोच्चारण मात्र से जल शुद्ध नहीं होता । (९२)

Although the fruit of the *ketaka*
Does not [indeed] purify water,
Merely uttering its name
Doe not clear away the sediment. [92]

དམ་པ་དང་པོ་ལྟམ་ཆེས་མི་བྱེད་ལ། |
གལ་ཏེ་དཀར་བས་ཁས་ནི་སྒྲངས་གྱུར་ན། |
རྩི་ལ་རི་མོ་བྲིས་པ་ཇི་ལྟར་བ²། |
ཁས་སྒྲངས་དེ་ནི་ངས་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད། | ༩༣༥³

3 ལུགས་ཀྱི་བཞུན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྩོད་བྱ། ལྷ་ཆོགས། རྩོད་ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༥

གེ་ཏ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི། །ཆུ་ནྟམས་དྲང་བར་བྱེད་མོད་ཀྱི།

དེ་ཡི་མིང་ཙམ་སྒྲིས་པ་ཡིས། །ཆུ་དྲུལ་དྲང་བར་མི་བྱེད་དོ།

1 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् संकीर्णप्रकरणम् पृ० ३९०

फलं केतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बुप्रसादकम् ।

न नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति । १५२५ ॥

2 དཔར་མ་པ། ཇི་ལྟར་བ་པ།

3 ལུགས་ཀྱི་བཞུན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྩོད་བྱ། ལྷ་ཆོགས། རྩོད་ཤོག་གྲངས། ༡༠༩ བ ༦

དམ་པ་མང་པོར་ཁས་འཆེས་མི་བྱེད་ལ། །གལ་ཏེ་དཀར་བས་ཁས་ནི་སྒྲངས་གྱུར་ན།

རྩི་ལ་རི་མོ་བྲིས་པ་ལྟར་བུར་ནི། །ཤི་ཡང་གཞན་དུ་བྱེད་པར་མི་འགྱུར་རོ།

When mean persons come across a little wealth,
They arrogantly bully other people [migrators].
[Yet] even if a noble person attains a wealthy,
As matured salu [rice], s/he is extremely
humble. [94]

འཆི་བདག་དང་མཉམ་འཛིགས་པ་མེད། །ཡེ།།¹

नास्ति प्रज्ञासमं चक्षुर्नास्ति मोहसमं तमः ।
नास्ति रोगसमः शत्रुर्नास्ति मृत्युसमं भयम् ॥९५॥^१

सुभाषितहारावली—पृ० १०७
नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति विद्यसमं तपः।
नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं सुखम् ॥६७५॥

प्रज्ञा के समान चक्षु नहीं है, मोह के समान कोई अन्धकार नहीं है, रोग
जैसा कोई शत्रु नहीं है और मृत्यु सदृश कोई भय नहीं है । (९५)

There is no eye like wisdom,
There is no darkness like ignorance.
There is no enemy like disease,
There is fear equivalent to [that of] the lord of death. [95]

दे'वस'प्रेक्ष'दु'खी'वच'द'पति ।
अकि'व'देस'प'र'असु'द'असु'र'ग्री' । ।
अर्द्ध'प'क्ष'स'ल'स'स'क्ष'प'ल' ।
द'स'प'र'कि'स'ल'द'प'र'व'र'ग्री' । ॥९५॥⁴

अत एव कठोरातिमृत्युः सम्भाव्यते ध्रुवम् ।
कामाच्चित्तमपावृत्य सद्धर्मेऽपेक्ष्यते स्पृहा ॥९६॥¹

1 द'प'र'स'ल' ग्री

2 द'प'र'स'ल' ल'स'

3 द'प'र'स'ल' स'क्ष'प'

4 लु'प'स'ग्री'व'प्रेक्ष'दु'खी'वच'द'पति । अकि'व'देस'प'र'असु'द'असु'र'ग्री' । ॥९५॥

दे'व'स'प्रेक्ष'दु'खी'वच'द'पति । अकि'व'देस'प'र'असु'द'असु'र'ग्री' ।

अर्द्ध'प'क्ष'स'ल'स'स'क्ष'प'ल' । द'स'प'र'कि'स'ल'द'प'र'व'र'ग्री' ।

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

अत एव अत्यन्त कठोर मृत्यु अवश्य सम्भव है। काम से चित्त हटाकर
सद्धर्म में स्पृह अपेक्षित है । (९६)

Since the extremely unbearable
Death will certainly come,
Let your mind abstain from the desire
[And] rejoice in the holy Dharma. [96]

ཡོན་ཏན་ཅན་ལ་རིག་པ་ཡོན་ཏན་འགྱུར། |
ཡོན་ཏན་མེད་ལ་དེ་ཉིད་སྦྱོན་དུ་འགྱུར། |
ཁུ་བོ་ཁུ་ནི་ཤིན་དུ་རྩི་མེད་པ་འང་། |
ཁྱ་མཆོར་ཕྱིན་ན་བདུང་དུ་མི་རུང་འགྱུར། |༡༧༥|¹

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
सुखादु तोयाः प्रभवन्ति नद्यः समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ॥९७॥²

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་པའི་ཤེས་རབས་སྤྱི་བུ་སྤྱོད་ཆོགས་ཀྱི་ཤོག་གྲངས་ ༡༠༩ ན་ ༣
ཡོན་ཏན་ཤེས་པ་དེ་ཉིད་ཡོན་ཏན་འགྱུར། ཡོན་ཏན་མེད་ན་དེ་ཉིད་སྦྱོན་དུ་འགྱུར།
ཁུ་བོ་ཁུ་ནི་ཤིན་དུ་སྦྱོན་མེད་པ་འང་། ཁྱ་མཆོར་ཕྱིན་ན་བདུང་དུ་མི་རུང་འགྱུར།
ཅ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་པའི་ཤེས་རབས་སྤྱི་བུ་སྤྱོད་ཆོགས་ཀྱི་ཤོག་གྲངས་ ༡༣༧ ན་ ༥
ཡོན་ཏན་ཤེས་པའི་རྒྱུ་དུ་ཡོན་ཏན་འགྱུར། ཡོན་ཏན་མེད་པ་དེ་ཉིད་སྦྱོན་དུ་འགྱུར།
ཁུ་བོ་ཁུ་ནི་ཤིན་དུ་ཞིམ་པ་འང་། ཁྱ་མཆོར་ཕྱིན་ན་བདུང་དུ་མི་རུང་འགྱུར།

2 चाणक्यराजनीतिशास्त्रम् पृ० ६८
गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
सुखादु तोयाः प्रभवा हि नद्यः समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ।।६४।।

Discerning intelligent persons,
Should accomplish a work through consensus.
In that [way], no error arises,
Even if one occurs, they again dispell it [98]

བརྟན་ཞིང་འཇམ་ལ་ཆོག་ཉུང་གང་ཡིན་པ།
དེ་ལ་མི་ཡིས་ཤིན་དུ་བག་བྱ་སྟེ། |
ཉི་མ་སྟོན་སྟག་²མ་ནས་³བྱུང་བ་ཡི། |
འོད་ཟེར་ཤིན་དུ་ཆ་བར་འགྱུར་བ་བཞིན། |༢༡༥⁴

अल्पा दृढा ये मृदुभाषिणश्च तेभ्योऽवधानं करणीयमेव ।
निर्याति सूर्यः सघनाद्धि मेघात् स्यात् तत्प्रकाशस्तु तदाऽतितीक्ष्णः
॥९९॥⁵

1 དཔར་མ་པ། བརྟན།

2 དཔར་མ་པ། སྟག།

3 དཔར་མ་པ། ནང་ནས།

4 ལྷགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་རབ་རྫོང་གྲུ་སྟོན་ཆོགས། ངོ་ཤོག་གྲངས། ༡༠༣ བ་ ༣
བརྟན་ཞིང་འཇམ་ལ་ཆོག་ཉུང་གང་ཡིན་པ། |

དེ་ལ་ཤིན་དུ་ཤིན་དུ་བག་བྱ་སྟེ། |

ཉི་མ་སྟོན་སྟག་ནང་ནས་བྱུང་བ་ཡི།

འོད་ཟེར་ཤིན་དུ་ཆ་བར་གྱུར་བ་བཞིན།

5 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

जो दृढ़, अल्प एवं मृदुभाषी हों उनसे सावधान रहना चाहिए, क्योंकि जब सूर्य घने बादल से छटता है तो उसका प्रकाश अत्यन्त तीक्ष्ण होता है । (९९)

People should be very cautious with
Whoever is of few words, stable and gentle,
Just as when the sun emerges from thick clouds,
Its rays are scorching. [99]

ན་ཚོད་གཞོན་ཡང་ཉེ་བར་ཞི་ལ་དགའ། ।
མཁས་པར་གྱུར་ཀྱང་ཤེས་པའི་ང་རྒྱལ་མེད།
གཟི་བྀུད་ཆེ་ཡང་བཟོད་ཅིང་དེས་པ་ཡི། ।
དབྱ་ལས་རྒྱལ་བྱེད་དེ་ནི་རྟེན་པར་དགའ། ॥१००॥²

शान्तिप्रियाः स्युः खलु यौवनेऽपि वैदुष्य एवं विनता भवेयुः ।
सहिष्णवस्तेजसि चातिनम्राः सुदुर्लभा एवमरिन्दमाः स्युः ॥१००³

1 ५५२-५५३ ཡིས།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཤེས་པ་རྒྱུར་གྱི་སྤྱོད་ཀྱིས། རྒྱ་ཚོགས། རྒྱ་ཚོགས། १०७ བ ५

གཞོན་ཡང་ཉེ་བར་ཞི་ལ་དགའ།

མཁས་པར་གྱུར་ཀྱང་ཤེས་པའི་ང་རྒྱལ་མེད། ।

གཟི་བྀུད་ཆེ་ཡང་བཟོད་ཅིང་དེས་པའི་ང་།

ཇི་མཐོར་ཕྱིན་ཡང་ང་རྒྱལ་བྱེད་པ་མེད།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

Yearning for Liberation through a youth,
Having no arrogance [of one's] knowledge,
through a scholar,
Patient and humble though of great brilliance-
These enemy-conquering [qualities] are difficult to obtain.
[100]

དམ་པ་དག་ནི་མེན་ཏུ་དགོན།

म्लेच्छेष्वपि समृद्धाः स्युर्वीरा एवं पशुष्वपि ।
वक्तारः सार्थकोक्तीनां सज्जनाः स्युः सुदुर्लभाः ॥१०१॥^२

2 पद्यमिदमनूदितमनूपलब्धतया ।

धनी म्लेच्छों में भी मिलते हैं एवं वीर पशुओं में भी पाये जाते हैं,
किन्तु अनेक प्रकार के अर्थवत् वचन बोलने वाले सज्जन अत्यन्त दुर्लभ
होते हैं । (१०१)

There are rich amongst barbarians,
There are brave ones even amongst animals,
[Yet] wise ones, who speak on diverse meaningful topics,
Are extremely rare. [101]

འབྱོར་པ་གཡོ་ཁིང་ལང་ཚོ་མུར་དུ་འཇིག།
སློག་ནི་གཤིན་ཇིའི་སོ་ཡི་བར་ན་གནས།
འདིར་བདེ་དོན་གཉེར་མ་རྩལ་ཡལ་བར་འདོད།
དེ་ནི་གཡང་སའི་མཐར་གནས་ལོང་བ་བཞིན།॥१०१॥²

सम्पच्चलं नश्वरयौवनं च प्राणा भवेयुर्यमदन्तमध्ये ।
उपेक्षते तत्र सुखं न चेह जनः प्रपातस्थ इवास्ति चान्धः ॥१०२॥³

1 दपར་མར། ཡིས།

2 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་སྤང་བུ། ལྷ་ཚོགས། འོ་ཤོག་གུངས། १११ བ་ १
འབྱོར་པ་གཡོ་ཁིང་ལང་ཚོ་ཡུད་ཀྱིས་འཇིག།
སློག་ནི་གཤིན་ཇིའི་སོ་གཅིག་གནས་དང་མཚུངས།
འོན་ཀྱང་འཇིག་དོན་མ་རྩལ་སྐབ་ལ་ལྷོད།
ཀྱི་མ་མེ་སྤྱད་པ་འོ་མཚར་ཆེ།

3 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

वैभव अस्थिर है और यौवन द्रुत नश्वर। प्राण भी यमराज के दांतों के मध्य में रहता है । (फिर भी) यहाँ लौकिक सुख चाहने वाला तथा पारलौकिक सुख की अवहेलना करने वाला व्यक्ति प्रपात पर खड़े अन्धे के समान है । (१०२)

Wealth is unstable, youth soon perishes,
Life rests between the jaws of the lord of Death
[Who] strives for happiness here [in this life] and wishes
to ignore [that] beyond [the next lives]
Is like blind man standing on the edge of
precipice. [102]

གང་ཞིག་ཉོན་མོངས་ནད་བཅས་པ།
དེ་སྤྲོད་དམ་ཆོས་མི་བསྐྱེད་པར། །
ཡུལ་ལ་བག་ཡངས་སྤྱོད་པ་ནི། །
སྤྱིད་པའི་ལམ་ནས་འབྱུང་མི་འགྱུར།॥१०३॥

ये क्लेशरोगिणो भुक्त्वा न च सद्धर्मभेषजम् ।
प्रमत्ता विषयासक्ता भवाब्धिं न तरन्ति ते ॥१०३॥²

जो क्लेशरूपी रोग से ग्रस्त सद्धर्मरूपी औषधि का सेवन न कर प्रमत्त रूप से विषयासक्त हों, वे भवसागर से कभी पार नहीं उतर पायेंगे । (१०३)

1 དཔར་མར། ཀུང་།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

Whoever is sick with afflictions,
Not relying on the medicine of the Holy Dharma
[But] recklessly enjoying [sensual] objects,
Will not come out from the cyclic existence. [103]

གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་དག་གིས། ।
འཆི་བདག་སྤྱི་པོར་གནས་མཐོང་ན།
ཟས་ཀྱང་ཡིད་དུ་མི་འོང་ན། ।
བྱ་བ་གཞན་ལྟ་ཅི་ཞིག་སྒྲོས། ॥१०८॥¹

जगता गतिशीलेन शिरःस्थो दृश्यतेऽन्तकः ।
तदाऽप्रियं भवेदन्नं क्रियान्तरस्य का कथा ॥१०४॥²

यदि गमनशील जगत् के द्वारा मृत्यु को सिर पर स्थित देखा जाता है तब
अन्न भी अप्रिय लगने लगता है तो दूसरी क्रियाओं का क्या कहना ।
(१०४)

If these migrators
See the lord of Death resting on [their] head,
Even food will not please their mind
What then to say of other works? [104]

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་མྱོང་བུ་སྣ་ཚོ་གསལ་ངོ་ཤོག་གྲངས། १११ བ ३
གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་ཀུན་གྱིས། འཆི་བདག་སྤྱི་པོར་གནས་མཐོང་ན།
ཟས་ཀྱང་ཡིད་གར་མི་འོང་ན། བྱ་བ་གཞན་དག་སྒྲོས་ཅི་དགོས། ।

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

བྱ་བ་ཟེན་ནས་མ་ཟེན་ཞེས། ༡
 འཆི་བདག་སྡོད་པར་¹མི་འགྱུར་བས་²༥
 སང་གི་བྱ་བ་དེ་རིང་ནི་³༥ ༡
 བྱི་དྲི་བྱ་བ་སྡོད་པོ་⁴༥ ༥

प्रतीक्षते क्रियाणां न पूर्तिं चापूर्तिमन्तकः ।
 श्वस्तनं चाद्य कुर्याच्च पूर्व मध्याह्निकं वरम् ॥१०५॥⁶

क्रियाओं की पूर्णता व अपूर्णता की प्रतीक्षा मृत्यु नहीं करती, अतः कल
 के कार्य आज ही, अपराह्न के कार्य पूर्वाह्न में करना चाहिए । (१०५)

-
- 1 དཔར་མར། བསྐྱོད་པར།
 2 དཔར་མར། བས།
 3 དཔར་མར། ཞེ།
 4 དཔར་མར། རྡོ་ལོ།
 5 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱོད་པོས་མེས་རབ་སྡོད་ཀྱི། སྡོད་ཆོགས། རྡོ་ལོ་གྲངས། ༡༡༡ བ ༣
 འདུས་བྱས་ཟེན་ནས་མ་ཟེན་ཞེས། འཆི་བདག་སྡོད་པར་མི་འགྱུར་བས།
 སང་གི་བྱ་བ་དེ་རིང་གྱི། བྱི་དྲི་བྱ་བ་སྡོད་པོ།
 6 सुभाषितहारावली—पृ० १०३
 न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्वो भविष्यति ।
 अतः श्वः करणीयानि कुर्यादद्यैव बुद्धिमान् ॥६४०॥
 सुभाषितरत्नभाण्डागारम् पृ० १५४
 न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्वो भविष्यति ।
 अतः श्वः करणीयानि कुर्यादद्यैव बुद्धिमान् ॥४०॥

The lord of Death won't wait to ask
Whether the work is finished or not
Do tomorrow's work today;
This evening's task, this morning. [105]

འཇིག་རྟེན་འཆོ་བ་བདུན་མ་ཡིན། །

ནོར་དང་ལང་ཆོ་བདུན་མ་ཡིན། །

བྱ་དང་རྒྱང་མ་བདུན་མ་ཡིན། །

ཆོས་དང་བདེན་དང་ཕན་པ་བདུན། ॥१०५॥¹

अस्थिरं जीवनं लोके यौवनं धनमस्थिरं ।
अस्थिरे पुत्रपत्न्यौ च धर्मसत्यहिताः स्थिराः ॥१०६॥²

¹ ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས་ཤེས་རབ་ཐོང་བྱ། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་བྲངས། १०८ བ १
འཇིག་རྟེན་འཆོ་བ་བདུན་མ་ཡིན། །ནོར་དང་ལང་ཆོ་བདུན་མ་ཡིན།།
བྱ་དང་རྒྱང་མ་བདུན་མིན་གྱི། །ཆོས་དང་གཤགས་པ་སྐྱན་པ་བདུན།།
ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོ་ལུགས་ཀྱི་བསྐྱན་བཅོས། ལྷ་ཆོགས། ངོ་ཤོག་བྲངས། ११३५ ན ལ
འཇིག་རྟེན་ན་ནི་སྤྲོག་མི་བདུན། །ནོར་དང་ལང་ཆོ་བདུན་མ་ཡིན།།
མཇེའ་བར་རྩེ་མ་པ་མི་བདུན་ཏེ། །ཆོས་དང་གཤགས་པ་སྐྱན་པ་བདུན།།

² चाणक्यनीतिशास्त्रम् पृ० ५४
अस्थिरं जीवितं लोके यौवनं धनमस्थिरम् ।
अस्थिरं पुत्रदारादि धर्मः कीर्तिर्यशः स्थिरम् ॥१४॥
सुभाषितरत्नभाण्डगारम् सामान्यनीतिः पृ० १६०
अस्थिरं जीवितं लोके अस्थिरे धनयौवने ।
अस्थिरा पुत्रदाराश्च धर्मः कीर्तिर्द्वयं स्थिरम् ॥३०७॥

लौकिक जीवन स्थिर नहीं होता । धन और यौवन भी स्थिर नहीं रहता तथा पुत्र और पत्नी भी स्थिर नहीं होती, किन्तु धर्म, सत्य और हित (सदैव) स्थिर रहता है । (१०६)

Worldly life is unstable,
Wealth and youth are inconstant,
Son and wife are not steadfast
Dharma, truth and benevolence are
everlasting. [106]

ཐུལ་པོ་ཡུན་རིང་གསོན་ན་རུང་། །

དང་སྲོང་མུར་དུ་ཤི་ནའང་རུང་། །

ངོན་པ་ཤིའང་གསོན་མི་རུང་། །

དམ་པ་ཤིའང་གསོན་ཡང་རུང་། ॥१०७॥¹

राज्ञोऽतिजीवितं युक्तं द्रुतमृत्युर्वरं ऋषेः।
सतो जीवनमन्तो वा वरं त्वाखेटकस्य न ॥१०७॥²

राजा का दीर्घजीवी होना उचित है, ऋषि का जल्द देहावसान भी उचित है। सज्जन की मृत्यु अथवा उसका जीवित रहना उचित है, किन्तु शिकारी की मृत्यु तथा उसका जीवित रहना सर्वथा अनुचित है । (१०७)

1 ལུགས་ཀྱི་བསྐྱེད་བཅོས་ཤེས་རབ་སྒྲོང་གྲུ་ལྷ་ཆོག་སྤྱི་ལྟོ་ཤོག་གྲངས། १११ བ ༥

དང་སྲོང་གུ་མུར་དུ་ཤི་ཡང་རུང་། ཐུལ་པོ་ལུན་རིང་གསོན་ཡང་རུང་།

ངོན་པ་ལུན་ཤིའང་གསོན་མི་རུང་། དམ་པ་ལུན་ཤིའང་གསོན་ཡང་རུང་།

2 पद्यमिदमनूदितमनुपलब्धतया ।

It's appropriate for a king to live long,
 It's also appropriate for a sage to die quickly.
 It's not appropriate for a hunter to live or die,
 Its also appropriate for a noble person to live ot die. [107]

ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ་ཞེས་བུ་བ་སྟོབ་དཔོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་དང་
 གྱིས་མཛད་པ་ཚྲོགས་སོ། །རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་སྐུ་ཙཱ་དང་། བོད་ཀྱི་ལོ་ལྔ་བ་
 དགེ་སྟོང་ཆོས་ཀྱི་ཤེས་རབ་གྱིས་བསྟུར་ཅིང་ཞུས་པའོ། ॥

आचार्यवररुचिकृता शतगाथा समाप्ता । गाथेयं भारतीयोपाध्याय-
 विनयचन्द्रेण भोटदेशीय-लोकचक्षु-भिक्षुणा धर्मप्रज्ञेनानूदिता निर्णीता
 चेति ।¹

आचार्य वररुचि कृत शतगाथा यहीं समाप्त हुई । यह गाथा भारतीय
 उपाध्याय विनयचन्द्र एवं भोटदेशीय लोकचक्षु भिक्षु धर्मप्रज्ञ द्वारा अनूदित एवं
 निर्णीत है ।

“Hundred verse” composed by Ācārya Vararuci ends here.
 This text was edited and translated by the Indian Upadyāya Vinaya
 Candra and the Tibetan Lotsawa Bikṣu Chos kyi Serab [Dharma
 Prajñā].

• • •

¹ सेयं शतगाथा भोटदेशीय भिक्षुणा सुमतिमणिशास्त्रिणा भारतीयोपध्याय पण्डित चतुर्वेदेन
 पुनरुद्धताऽनूदिता परिपूरिता चेति २५४४ बुद्धाब्दे ।

परिशष्टि १

गाथाशतकस्य संस्कृतश्लोकानामकाराद्यनुक्रमः

अ	पृष्ठ संख्या
अत एव कठोरातिमृत्युः सम्भाव्यते ध्रुवम् ।	१४५
अनन्तपारं किल शाब्दशास्त्रं स्वल्पं तथायुर्बहवश्च विघ्नः ।	६६
अनेके सन्ति भूभागा रत्नवन्तस्तु दुर्लभाः ।	६३
अन्येषां हिंसको विप्रो मिथ्याचारिनृपोऽपि च ।	१२४
अबला यत्र प्रबला बालो राजा निरक्षरो मन्त्री ।	८८
अबला यत्र प्रबला शिशुरवनीतो निरक्षरो मन्त्री ।	८९
अबला यत्र प्रबला शिशुरवनितो निरक्षरो मन्त्री ।	८८
अभ्रच्छाया खलप्रीतिर्नवसस्यानि योषितः ।	११४
अभ्रच्छाया खले प्रीतिः सिद्धमन्नं च योषितः ।	११४
अभ्रच्छाया तृणाग्रिश्च खले प्रीतिः स्थले जलम् ।	११४
अभ्रच्छाया तृणादग्निर्नीचसेवा पथि जलम् ।	५२

अवश्यकारणैः प्राणान्धारयत्येव चातकः ।	१३
अरघट्टघटीयुक्ता वशीभवति योषितः ।	१४०
अर्धजलभरः कुम्भः मूर्ध्नि यत्नेन धार्यते ।	१०६
अर्थनाशान्मनस्तापं दुश्चरितां गृहे स्त्रियम् ।	१२६
अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चारितानि च ।	१२६
अर्थातुराणं न भयं न लज्जा क्षुधातुराणां न बलं न तेजः ।	१०२
अर्थातुराणं न गुरुर्न बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा ।	१०२
अर्थातुराणां न सुहृत्तत्र बन्धुः कामातुराणां न भयं न लज्जा ।	१०२
अर्थेन किं कृपणहस्तगतेन तेन रूपेण किं गुणपराक्रमवर्जितेन ।	८३
अल्पस्तु कालो विविधाश्च विद्याः	६६
अल्पा दृढा ये मृदुभाषिणश्च तेभ्योऽवधानं करणीयमेव ।	१४८
अस्थिरं जीवितं लोके अस्थिरे धनयौवने ।	१५५
अस्थिरं जीवनं लोके न स्थिरं धनयौवने ।	१५५
अस्थिरं जीवितं लोके यौवनं धनमस्थिरम् ।	१५५
अहितहितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्वहिष्कृतस्य ।	१०५

अहितं हितमाचारशून्यबुद्धेः श्रुतिसमयैर्बहुभिर्विहिष्कृतस्य । १०५

आसक्तिर्न भवेद्यावत् तावत्तु गुण एव सः । १३८

उ

उद्यन्त्वमूनि सुबहूनि महामहांसि चन्द्रतोऽप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय । ७१

उदयन्तु नाम सुबहूनि महामहांसि ७१

ए

एकस्थाननिवासिनोऽतिसमयात् स्युस्ते वियुक्ताः किल । ६७

क

कर्मी ह्यलाभी बलिनोऽपकर्ता दर्पी च भिक्षुर्हृदयः सुखार्थी । ११८

कातन्त्रशाब्दवेत्ता हि वैद्यश्च सिद्धसारवित् । ९९

कान्तावियोगः स्वजनापमानो कन्या विशीला स्वजस्य सेवा । ११७

कान्तावियोगः स्वजनापमानो ऋणस्य शेषः कुनरस्य सेवा । ११७

कामातुराणां न भयं न लज्जा क्षुधातुराणां न बलं न तेजः । १०२

कार्यमालोचितापायं मतिमद्भिर्विचेष्टितम् । १४७

किंशुकस्य फलप्राप्तिर्यथा व्यर्था बुभुक्षवे ।	१०१
कुलीनोऽपि भवेद् गर्वी कार्पाण्यसहितो धनी ।	७८
कुप्रदेशो हि दुर्व्यवसायो दुष्टोऽथ वै सुहृत् ।	१०४
कुसुमस्तबकस्येव द्वयीवृत्तिर्मनस्विनः ।	७३
कुसुमस्तबकस्येव द्वे गती तु महात्मनाम् ।	७३
कोकिलानां स्वरो रूपं नारीरूपमपत्रपा च ।	१३२
कोकिलानां स्वरो रूपं नारी रूपं पतिव्रतम् ।	१३२
कौमारे पितरौ पातः भर्त्री रक्षति यौवने ।	१३७
कौमार्ये पठ्यतां विद्या शैत्ये संपाल्यतां च गौः ।	५९
क्षतिं विहाय येनापि प्रयोगेण हितस्य किम् ।	१००
क्षुधासमा नास्ति शरीरवेदना चिन्तासमा नास्ति शरीरशोषणा ।	८२

ग

गणयति गगने गणकश्चन्द्रेण समागमं विशाखायाः ।	१२७
गर्दभः पटहो दासी ग्रामीणः पशवः स्त्रियः ।	१११
गुणवज्जनसंपर्काद्याति स्वल्पोऽपि गौरवम् ।	१३५

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेऽपि वसतां सताम् ।	६४
गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।	१४६
गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि परितोषः ।	६२
गुणिनि गुणज्ञो रमते नो गुणहीनस्य गुणिनि परितोषः ।	६२
गुणिषु दुर्लभा आढ्या आढ्येषु गुणिनस्तथा ।	६३
गुणेषु क्रियतां यत्नः किमाटोपैः प्रयोजनम् ।	६१
गुरुणा तत्त्ववेत्तुः किं वैद्येनारोगिणश्च किम् ।	१२८
गतेऽपि वयसि ग्राह्या विद्या सर्वात्मना बुधैः ।	६०

च

चिन्तातुराणां न सुखं न निद्रा कामातुराणां न भयं न लज्जा ।	१०२
---	-----

ज

जगता गतिशीलेन शिरःस्थो दृश्यतेऽन्तकः ।	१५३
जनिता चोपनेता च यश्च विद्यां प्रयच्छति ।	११९
जलरेखा खलप्रीतिरर्धवारिघटस्तथा ।	१०६
ज्वरादत्युष्माता रौक्षात् कफश्च वर्धते यथा ।	११०

त

त्यजेद्देशमसद्वृत्तं वासं सोपद्रवं त्यजेत् । १०४

द

दयी परहिते लीनो दुष्टश्च परनाशकः । १२५

दानं प्रियवाक्सहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम् । १२५

दुष्टा नरा भृत्यगणोऽवमानी प्रीतिशिक्षिता नैव हयाः कुभार्या । १११

दुर्जनः कृतशिक्षोऽपि सज्जनो नैव जायते । १०८

दुर्जनदुषितमनसां पुंसां सुजनेऽपि नास्ति विश्वासः । १३९

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतोऽपि सन् । १०८

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालङ्कृतोऽपि यदि । १०९

दुर्जना दुर्बला यावत् तावत् साधुस्वभावकाः । १०९

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो वै मनसि वर्तते । ७९

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य मनसि स्थितः । ७९

दूरस्थोऽपि समीपस्थो यो यस्य हृदि वर्तते । ८०

देवसुजनविप्राणां सत्ये विद्वद्गणस्य हि । १२९

देहीदं वचनं निम्नं न दास्याम्यतिनिम्नकम्।

९९

ધ

धनलिप्सुः सुहृत् त्याज्या भार्या च व्यभिचारिणी ।

१०३

धनेन किं क्षुद्रजनस्य मित्रैः किं वञ्चकस्यापि च मत्सरस्य ।

८३

धर्मदाताऽन्नदाता च भयदातोपदेशकः ।

१११

धीराः कष्टमनुप्राप्ता न भवन्ति विषादिनः ।

194

न

न कश्चिदपि जानाति किं कस्य श्वो भविष्यति ।

१५४

न द्विषन्तः क्षयं यान्ति यावज्जीवमपि घतः ।

٤٧

न यत्नकोटिशतकैरपि दुष्टः सुधीर्भवेत् ।

१०७

नास्ति प्रज्ञासमं चक्षुर्नास्ति मोहसमं तपः ।

१४४

नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति विद्यसमं तपः ।

१४४

नास्ति विद्यासमं चक्षुर्नास्ति सत्यसमं तपः ।

62

निजरीत्या जनाः प्रायोऽपरानाकलयन्ति हि ।

१३८

प

पद्मानि सत्पुत्रमुखे लसन्ति नूनं कुलटासुतस्य ।	११३
परप्रोक्तगुणो यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।	७८
परस्तुतगुणैर्यस्तु निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।	७७
परावृतो हि सन्यासात् स्त्री पतित्रयदर्शिका ।	१२०
परेषां वैभवं दृष्ट्वा मनो यस्य प्रकुप्यति ।	८०
परैः प्रोक्ता गुणा यस्य निर्गुणोऽपि गुणी भवेत् ।	७८
परोऽपि हितवान् बन्धुः बन्धुरप्यहितः परः ।	१३४
परोऽपि हितवान् बन्धुर्बन्धुरप्यहितः परः ।	१३४
पल्लवग्राहि पाण्डित्यं च मैथुनम् ।	१२१
पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत् ।	९१
पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने ।	१३७
प्रतीक्षते क्रियाणां न पूर्तिं चापूर्तिमन्तकः ।	१५४
प्रपञ्चा यत्नतो हेयाः संसर्गः क्रियतां सताम् ।	६९
प्राप्नोति वित्तं ह्यधमो हि किञ्चिद् गर्वी परेषामवमाननायाम् ।	१४३

प्रभावशालिने पुंसे का क्षमाऽप्रतिकारिणे ।

१३३

प्रसङ्गस्यानुकूलो यः प्रज्ञः एव स पालयेत् ।

८५

फ

फलं केतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बु प्रसादकम् ।

१४२

ब

बठरश्च तपस्वी स्याच्छूरश्चाप्यकृतव्रणः ।

१२३

भ

भोजनापाचका वैद्या नृपाश्चासत्यवादिनः ।

१२०

म

मयूर! मस्य तु तापयुक्त आशायुतः खस्य जले भवेस्त्वम् ।

९४

महाजनस्य संसर्गः कस्य नोन्नतिकारकः ।

१३५

मालाकार इवारामे न यथाङ्गारकारकः ।

९१

मुक्तामणिभ्यां च हि गर्दभस्य किं शूकरस्य प्रियभोजनेन ।

९८

मूषको रक्षयेदन्नं मार्जारी नवनीतकम् ।

९०

म्लेच्छेष्वपि समृद्धाः स्युर्वीरा एवं पशुष्वपि।

१५०

य

यथा वार्यो न लसुनस्य गन्धः कस्तूरिकाचन्दनचन्द्रसंज्ञैः।

१०७

यत्कुपिताः खलभुजगाः परमर्मघ्नं क्षरन्ति वाक्यषिम्।

७४

यदुदेति विना सूर्यं तेजस्वि तत्र जायते।

७२

यस्य चित्तं द्रवीभूतं कृपया सर्वजन्तुषु।

७५

याचकः स्वादुभोजी च दर्पी भिक्षापरो भवेत्।

१२१

यावन्मार्गो भवेत् दृष्टो यावच्चरणपुष्टता।

८८

ये क्लेशरोगिणो भुक्त्वा न च सद्धर्मभेषजम्।

१५२

व

वनानि दहतो वह्नेः सखा भवति मारुतः।

७६

वल्मीकं मधुजातं च शुक्लपक्षे च चन्द्रमाः।

९२

वृथा वृष्टिः समुद्रस्य वृथा तृप्तस्य भोजनम्।

११२

वृथा वृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम्।

११२

शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा मद्यं च तरुणं दधि । ११५

शुष्कं मांसं स्त्रियो वृद्धा बालार्कस्तरुणं दण्ध । ११५

शिष्टा न गृह्णन्ति पुरा प्रतिज्ञां गृह्णन्ति चेत् ते कठिनप्रतिज्ञाम् । १४३

शैले शैले न माणिक्यं मीने मीने न मौक्तिकम् १३०

शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे । १३०

स

सकृज्जल्पन्ति राजानः आर्यो हि दृश्यते सकृत् । १२२

सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः । १२२

सत्कृतो महतां योऽस्ति वेत्ति तमधमस्तृणम् । १४१

सत्कारो गुणिनां श्रेयान् दुर्जनस्य विनीतता । ८७

सत्पुत्रमुखे पद्मं पुंश्चललीसुतमूर्ध्नि च । ५१

सत्यद्वयेन तुष्यन्ति देवाः सत्पुरुषा द्विजाः । १२९

सद्यो मांसं नवं सर्पिबालास्त्री पयसीदनम् । ११६

सद्यो मांसं नवात्रं च बालास्त्री क्षीरभोजनम् । ११६

सद्यो मांसं घृतं मद्यं बालास्त्री क्षीरभोजनम् । ११६

सम्पच्चलं नश्वरयौनं च प्राणा भवेयुर्यमदन्तमध्ये ।	१५१
सम्पूर्णकुम्भो न करोति शब्दमर्थो घटो घोषमुपैति नूनम् ।	१०६
स शोभते पुष्पितपुष्पवच्च सुमण्डितं यस्य मुखं सुवर्णैः ।	९७
सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते	९६
सह वसतामप्यसतां जलरुहजलवदसंश्लेषः ।	६८
सर्वथा स्वहितमाचरणीयं किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।	८४
सर्वथेहाः परित्याज्याश्चेदशक्यं तदा पुनः ।	७०
सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितमानिनः ।	८९
सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितवादिनः ।	८९
सिंहो बली द्विरदशूकरमांसभोजी	९५
सिंहो बली हरिणरक्तपामांसभोजी	९५
स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनायात्यधोगतिम् ।	१०७
स्तोकेनोन्नतिमायाति स्तोकेनाऽयात्यधोगतिम् ।	१०७
स्थूलवपुस्तपस्वी च शूरश्चाप्यकृतव्रणः ।	१२३

ह

हंसो न भाति चतुरो बकयूथमध्ये	१३१
हंसो न भाति बलिभोजनवृन्दमध्ये	१३१
हीनता याचने यत्र स्यात्तत्र न च याच्यताम्।	१३

...

ལྷན་ཐབས་གཉིས་པ། ཆིགས་བཅད་ཀ་མད་ལྟར་བསྒྲིགས་པ།

ཀ	ཤོག་གྲངས།
ཀླད་རྩ་ཞེས་སྒྲ་མཁན་དང་།	༩༥
ཀུན་དགའ་རྩ་བའི་ཤིང་རྒྱད་ལྟར་།	༩༡
ཀུན་དགའ་རྩ་བའི་ཤིང་རྒྱད་བཞིན།	༩༡
ཀུན་དགའ་རྩ་བའི་ཤིང་བརྒྱད་ལྟར་།	༩༡
ཀེ་ཏ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་ནི།	༡༤༡༡༢༣
དཀའ་ཐུབ་ལུས་ནི་འཆོ་བ་དང་།	༡༣༣
བཞེས་པ་དང་འདྲའི་ལུས་ཀྱི་ཟུག་གཟེར་མེད།	༥༣
སྐར་མ་ཆེན་པོ་མང་དུ་ཤར་གུར་ཅིང་།	༧༠
སྐྱེ་བོ་ངན་དང་གསེར་དང་༥།	༡༡༡

སྐྱེ་བོ་ངན་པས་སུན་ཕྱང་ན།	༡༣༩
སྐྱེ་བོ་ངན་པས་སུན་ཕྱང་ན།	༡༣༩
སྐྱེ་བོ་ཕལ་ཆེར་རང་གི་ནི།	༡༣༩
སྐྱེ་བོ་སེར་སྒྲ་ཅན་ལ་ནོར་ཡོད་ཅི་ཞིག་བྱ།	༩༩
སྐྱེད་པར་བྱེད་དང་ལེགས་སློབ་དང་།	༡༡༩

ཁ

ཁ་བྱག་ཚུལ་ནི་སྒྲ་སྒྲན་ཡིན།	༡༣༡
མཁའ་ལ་སྐར་མཁན་དག་གི་ཕྱིས་བྱས་ན།	༡༣༧
མཁས་པ་ང་རྒྱལ་མེད་པ་དང་།	༡༣༦
མཁས་པའི་ཚུལ་ནི་རིགས་པ་ཡིན།	༡༣༩
མཁས་པས་རིག་པ་རྒྱུ་ཀུན་དུ།	༦༠

ག

གང་དུ་བྱི་བས་མཛོད་པ་བྱེད།། ༩༠

གང་ན་བྱི་བས་མཛོད་པ་བྱེད།། ༩༠

གང་ན་ཞལ་ཏ་བྱེད་པ་མང་།། ༥༩

གང་ཞིག་ཆེན་པོའི་སྤྱིར་བཏུར་བ།། ༡༥༡

གང་ཞིག་ཆེན་པོས་སྤྱིར་བོས་བཏུར།། ༡༥༡

གང་ཞིག་ཚོས་ནི་སྤྱིན་བྱེད་དང་།། ༡༡༩

གང་ཞིག་ཉོན་མོངས་ནད་བཅས་པ།། ༡༥༣

གང་ཞིག་རིག་ལུན་ཁངས་པ་དང་།། ༧༥

གང་ཞིག་ཡི་གེ་མཚོག་གིས་བརྒྱན་པའི་ཁ་ནི་གང་ཡིན་པ།། ༩༧

གང་ཞིག་ཡིད་དང་རྗེས་མཐུན་པ།། ༧༩

གང་ཞིག་ཡིད་དང་མཐུན་གྱུར་པ།། ༧༩

གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ནི།། ༧༣

གང་ཞིག་ཤར་བར་གྱུར་ན་ཡང་།། ༧༡

གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་ཀྱན་གྱིས།	༡༥༣
གལ་ཏེ་འགྲོ་བ་འདི་དག་གིས།	༡༥༣
གལ་ཏེ་རིག་པས་བརྒྱན་གྱུར་ཀྱང་།	༡༠༥
གལ་ཏེ་རིག་པས་བརྒྱན་གྱུར་ནའང་།	༡༠༥
འགྲོ་བ་གིན་ཏུ་གང་ས་མེད་ཀྱང་།	༤༣
སྐྱ་མཚོར་ཆར་ཕབ་དོན་མེད་དོ།	༡༡༣
སྐྱལ་པོ་བྱི་བོ་བྱེད་པ་དང་།	༥༥
སྐྱལ་པོ་བྱི་གཡིམ་བྱེད་པ་དང་།	༡༣༥
སྐྱལ་པོ་སྤྲོ་བ་ལན་གཅིག་དང་།	༡༣༣
སྐྱལ་པོ་ཡུན་རིང་གསོན་ན་རུང་།	༡༥༤
སྐྱལ་པོ་ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་གཉིས།	༤༥
གྲོག་མཁར་དང་ནི་སྤང་ཅི་དང་།	༧༣
གྲོག་མཁར་ས་དང་སྤང་ཅི་དང་།	༧༣

གྲོགས་པོ་ནོར་དང་ཆེ་བ་སྤང་།

༡༠༩

གྲོགས་པོ་ནོར་ལ་བཀམ་པ་སྤང་།

༡༠༩

ང

ངང་པ་ཁྲ་ཡི་ཆོགས་ན་མངེས་མ་ཡིན།

༡༡༡

ངང་པ་ཁྲ་སྐྱར་ཆོགས་ནང་མངེས་མ་ཡིན།

༡༡༠

ངན་པ་ཇི་ལྟར་ཉམ་རྒྱུང་བ།

༡༠༩

ངན་པ་ཇི་སྤྱད་ཉམ་རྒྱུང་བ།

༡༠༩

ཆ

ཆགས་པ་དང་འདྲའི་དྲི་མ་འགྲོ་ན་མེད།

༥༡

ཆང་རྩིང་ག་དང་མར་གསར་དང་།

༡༡༥

ཆུ་ཡི་བུམ་པ་ཕྱེད་བཀང་བ།

༡༠༥

ཆུང་མ་དང་བྲལ་རང་མིས་བརྟམས་པ་དང་།

༡༡༧

६

ཇི་ལྟར་འདྲོད་ཆགས་མ་གུར་པ། ༡༣༧

ཇི་ལྟར་རིགས་པས་བརྒྱན་གུར་ཀྱང་། ༡༣༨

ཇི་སྲིད་འདྲོད་ཆེན་མ་གུར་བར། ༡༣༩

ཇི་སྲིད་འཆེ་བ་གསལ་ཀྱང་ནི། ༡༤༠

ཇི་སྲིད་འཆེ་བ་བསལ་ཀྱང་ནི། ༡༤༡

ཇི་སྲིད་ལམ་ནི་མཐོང་བ་དང་། ༡༤༢

འཇིག་རྟེན་ན་ནི་སྲོག་མི་བརྟན། ༡༤༣

འཇིག་རྟེན་འཆོ་བ་བརྟན་མ་ཡིན། ༡༤༤

༧

ཉིན་པར་འབྲིག་དང་ཉིན་ཉལ་དང་། ༡༤༥

༨

དྲི་དྲི་རི་ནི་ཟིལ་པ་ཡི།

༩༩

དྲི་དྲི་རི་ནི་ཟིལ་བུ་ཡི།

༩༩

བརྟན་ནམས་སྤྱག་བཟུལ་ཕྱིང་གྱུར་ཀྱང་།

༡༠༠

བརྟན་ནམས་འཕྲོངས་པ་ཐོབ་གྱུར་ཀྱང་།

༡༠༠

བརྟན་ཞིང་འཇམ་ལ་ཆིག་ཉུང་གང་ཡིན་པ།

༡༠༡

སྒྲིབས་ལྷན་སེང་གེ་རི་དྲགས་གཤམ་ཟ་འཁྱུང་ཡང་།

༩༩

ཐ

མཐུ་ཆེ་བ་དང་འགྲོགས་གྱུར་ན།

༡༡༠

མཐུ་ཆེན་བཅོས་སུ་མི་རུང་བ།

༡༡༡

མཐུ་ཆེན་བཅོས་སུ་མི་རུང་ལ།

༡༡༢

ད

དང་པོ་བརྟམས་པ་གང་ཡིན་པ།

༡༠༠

དམ་པ་དང་པོ་ལམས་ཆེས་མི་བྱེད་ལ།	༡༥༣
དམ་པ་མང་པོར་ཁས་འཆིས་མི་བྱེད་ལ།	༡༥༣
དམ་པ་མིན་དང་ལྷན་ཅིག་གནས་གྱུར་གྱང་།	༤༥
དམ་པ་རིང་ན་གནས་གྱུར་གྱང་།	༤༥
དམ་པའི་འགྲོ་བ་གཉིས་ཡིན་ཏེ།	༧༣
དམ་པའི་བྱ་ལ་གདོང་ན་པསྒྲེལ་མེད།	༡༡༣
དམ་པའི་བྱ་ཡི་གདོང་ལ་པསྒྲེལ་ཡོད།	༡༡༣
བྲང་སྟོང་བྱ་ནི་མྱུར་དུ་གི་ཡང་རུང་།	༡༥༤
དུས་ནི་ཡུན་གྲང་རིག་པའི་རྣམ་གྲངས་མང་།	༤༥
དུས་ལ་བབ་པར་སྒྲོན་པ་དང་།	༡༣༥
དེ་ཉིད་ཤེས་ན་སྟོབ་དཔོན་ཅི།	༧༠
དེ་བས་ཤིན་དུ་མི་བཟད་པའི་།	༡༥༥
བྲང་སྟོང་བྱ་ནི་མྱུར་དུ་གི་ཡང་རུང་།	༡༥༤

བདག་ལ་སྤྱིན་ཟེར་དམན་པའི་ཆེག།

༩༩

བདེན་པ་ཞུགས་པར་གྱུར་པ་ལ།

༡༣༥

འདྲ་འཛི་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་བྱ།

༤༩

འདྲ་ས་བྱས་ཟིན་ཏམ་མི་ཟིན་ཞེས།

༡༥༥

འདྲོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་གྱིས།

༧༠

འདྲོད་པ་ཀུན་ཏུ་སྤང་བར་བྱ།

༧༠

འདྲོད་པས་གདུངས་ལ་བྲེལ་མེད་ངོ་ཆ་མེད།

༡༠༣

སྤྱག་པ་དང་བྲལ་རང་མིས་བརྟམ་པ་དང་།

༡༡༧

ན

ན་ཚོད་གཞིན་ཡང་ཉི་བར་ནི་ལ་དགའ།

༡༥༩

ནད་ཀྱིས་འཛིགས་པ་མ་བྱང་ཞིང་།

༤༩

ནགས་ཀྱི་སྤང་པོ་རྩ་ལོ་བྲ་ཡང་སྟོབས་དང་ལྡན།

༩༥༩༤

པ

ཕན་དང་ལུན་ན་གཞན་ཡང་གཉིན།	༡༣༥
ཕན་དང་མི་ཕན་དཔྱད་པའི་སློ་མེད་ཅིང་།	༡༠༥
ཕན་བྱིད་གཞན་ཡིན་ན་ཡང་གཉིན།	༡༣༥
ཕན་མེད་གཉིན་ཡང་གཞན་ཡིན་ཏེ།	༡༣༣
ཕན་མེད་གཉིན་ཡང་གཞན་ཡིན་ཏེ།	༡༣༣
ཕྱག་པོ་ལྷ་སྟོན་མཆོད་པ་ལྟར་ཡོད།	༡༥༠

བ

འབད་པ་ཡིས་ནི་བཟུང་བ་ཡི།	༡༠༥
བོགས་མེད་ཆོང་དང་འཁོར་ལུན་དག་ལ་འཆེ།	༡༡༥
བོགས་མེད་ཆོང་དང་སྟོབས་ལུན་དག་ལ་འཆེ།	༡༡༥
བོང་བྱ་ཕྱགས་ལ་ཞོར་བྱ་མུ་ཉིག་ཅི།	༩༥

ཐོང་བུ་ཕུགས་ལ་མེ་ཏོག་སྒེང་བ་ཅི།	༩༥
བྱེ་བྲག་ཕྱིད་པའི་སྒོ་ལྷན་ཡང་།	༡༥༧
བྱ་བ་ཟིན་ནམ་མ་ཟིན་ཞེས།	༡༥༩
འབྱོར་པ་གཡོ་ཞིང་ལང་ཚོ་མྱར་དུ་འཇིག།	༡༥༡
འབྱོར་པ་གཡོ་ཞིང་ལང་ཚོ་ཡུད་ཀྱིས་འཇིག།	༡༥༡
འབྱོར་པ་ཡོད་ཀྱང་གཏོང་མེད་ན།	༡༠༡

མ

མར་གསར་འབྲས་ཆན་འོ་མ་བཅས།	༡༡༥
དམན་པས་གང་ཆེ་ནོར་ནི་ཅུང་ཟད་ཆེད།	༡༥༩
མི་སྤྲན་སྒྱེ་བོ་བྲངས་ནས་བྱང་བ་ཡི།	༧༩
མི་སྤྲན་སྒྱེ་བོས་བྲངས་ལ་བྱང་བ་ཡིས།	༧༥
མི་སྤྲན་སྒྱེ་བོ་གདུལ་བར་བྱ།	༥༥

མི་སྤྲོད་སྤྱི་བོ་མ་གུས་བཅ། ༡༡༡

མེ་དོག་གི་ནི་མགོ་ལྷོགས་བཞིན། ༡༡༢

མེ་དོག་དྲི་དང་ཁ་དོག་ལྷ་པ། ༡༡༣

མ་བྱ་སོ་གའི་ཆ་བས་གདུངས་ཀྱང་ནི། ༡༡༤

མ་བྱ་སོ་གའི་ཆ་བས་གདུངས་ཀྱར་ཀྱང་། ༡༡༥

སྤྲོད་པ་ཁ་ཟས་མ་ཞུ་དང་། ༡༡༦

སྤྲོད་པ་ཟས་ནི་མ་ཞུ་དང་། ༡༡༧

ཅ

ཅན་དན་སྤྱི་ཅི་ག་ཕུར་གྱིས་བྱགས་ཀྱང་། ༡༡༨

བཅུ་ར་ལྷན་པན་འདོགས་ངོ་མས་པ་མེད། ༡༡༩

ཉ

གཞན་གྱི་འཁྱོར་པ་དམ་པ་མཐོང་ནས་ནི། ༡༢༠

གཞན་གྱི་ཟས་དང་གཞན་གྱི་གོས།	༧༧
གཞན་གྱིས་གཞན་དུ་བསྐྲུགས་ནས་ནི།	༧༧
གཞན་ལས་འཆོལ་ཞིང་ཟས་ཞིམ་འདྲོད།	༡༣༡
གཞོན་ནུའི་དུས་ན་ཕ་མའི་དབང་གུར་ཅིང་།	༡༣༤
གཞོན་ནུའི་ཆེན་པས་བསྐྱང་ལ།	༡༣༤
གཞོན་པའི་དུས་སུ་རིག་པ་བསྐྱབ།	༥༩
གཞོན་ཡང་གན་པའི་ཉི་བར་ཞི་ལ་དགའ།	༡༤༩

ཟ

ཟོ་ཆུན་བཟོར་ནི་སྐྱར་གུར་ན།	༤༩
ཟོ་ཆུན་བཟོ་སྐྱར་གུར་བཞི།	༡༠༩

ཨ

ཨུལ་ཁྲོངས་དཔག་དུ་མེད་མོད་གྱི།	༤༩
-------------------------------	----

ཡུལ་ངན་འཚོ་བ་ངན་པ་སྤང་།

༡༠༩

ཡུལ་ནི་འཚོ་བ་མེད་པ་དང་།

༡༠༥

ཡུལ་ནི་གིན་དུ་དུས་རིང་གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཁོ་ནར་འགྲོ་བར་འགྱུར།

༤༤

ཡུལ་ནི་གིན་དུ་ཡུན་རིང་གནས་ཀྱང་ངེས་པར་ཁོ་ནར་འགྲོ་བར་འགྱུར།

༤༧

ཡོན་ཏན་དག་ལ་འབད་བྱ་ཡི།

༤༡

ཡོན་ཏན་ཅན་ལ་རིག་པ་ཡོན་ཏན་འགྱུར།

༡༥༤

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཞིང་།

༤༩

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཡོན་ཏན་ལ་དགའ་ཡི།

༤༩

ཡོན་ཏན་ལྡན་ལ་ཕྱག་པོ་དཀོན།

༤༩

ཡོན་ཏན་སྤྱོད་ཚུལ་རང་བཞིན་གསལ་བ་ཡིས།

༡༡༠

ཡོན་ཏན་གེས་པའི་ནང་དུ་ཡོན་ཏན་འགྱུར།

༡༥༤

ཡོན་ཏན་གེས་ལ་དེ་ཉིད་ཡོན་ཏན་འགྱུར།

༡༥༤

२

རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་དག་དང་།	༡༠༦
རང་བཞིན་ངན་པའི་མི་རྣམས་དང་།	༡༠༦
རང་བཞིན་བདེན་པར་སྒྲུབ་ལ།	༡༣༥
རབ་དྲུག་ནས་སྒྲར་ལོག་དང་།	༡༡༩
ཟི་བོ་ཀུན་ལ་ཙན་དན་མེད།	༡༣༩
ཟི་བོ་ཀུན་ལ་རིན་ཆེན་མེད།	༡༣༩
ཟིག་པ་གཞོན་པའི་དུས་སུ་སློབ།	༥༩
ཟིག་པར་ལྷན་དང་རྒྱལ་པོ་ཡི།	༤༥
ཟིགས་དང་མི་ཟིགས་དཔྱད་པའི་སློ་མེད་ཅིང་།	༡༠༥
ཟིང་དུ་གནས་ནའང་ཟིང་གནས་མིན།	༡༧

ག

ག་སྐམ་དང་ནི་བྱད་མེད་ཅན།

༡༡༥།༡༡༥

ཤེས་རབ་དང་མཉམ་མིག་མེད་དེ།

༡༥༥

ཤེས་རབ་དང་འདྲའི་མིག་མེད་དེ།

༡༥༥

མ

མེམས་ཅན་རྣམས་ལ་གང་གི་མེམས།

༡༥༥

མེར་སྣ་ཅན་གྱི་ལག་ནས་མོར་ཅིར་རུང་།

༡༥༥

ཉ

ཉ་དང་བུམ་ཟེ་སྒྲི་དགུ་མཚོག།

༡༥༥

ཉ་དང་བུམ་ཟེ་དམ་པ་ལ།

༡༥༥

Appendix- 3

Ācārya Vararuci's works according to different sources:

1. In Theoder Aufrecht's *Catalogus Catalogorum*, Vararuci's works are found in three places: in a long list in the Vol I, and at two places of Vol II respectively. It seems that all works in the name of this celebrated author are collected together.

Vararuci is an ancient writer, to whom, as in the case of other celebrated authors, a number of most modern and contemptible pieces are attributed. He is quoted in *Tribhāṣyaratna* 1, 18. 2, 14. 19. 4, 40 etc. As a grammarian he is sometimes identified with Kātyāyana, the author of *Vārttika* to Pāṇini. The following works are attributed:

- a. Aṣṭādyāyivṛtti अष्टाध्यायीवृत्ति འཇཱ་པ་ལྷ་པོ་པའི་འཇཱ་པོ་པ།
- b. Ekākṣaranighaṇṭu एकाक्षरनिघण्टु ཡི་གེ་གཅིག་པའི་ངེས་ཆིག
- c. Ekākṣaranāmamālā एकाक्षरनाममाला ཡི་གེ་གཅིག་པའི་ཕྱིང་བ་ཞེས་ཀྱི་བ།
བ།
- d. Ekākṣarābhidhāna एकाक्षराभिधान ཡི་གེ་གཅིག་པའི་མཛོན་བརྗོད།
- e. Aindranighaṇṭu ऐन्द्रनिघण्टु དབང་པོའི་ངེས་ཆིག
- f. Kārakacakra कारकचक्र ཕྱིང་ཕྱན་གྱི་འཁོར་ལོ།
- g. Kārikā कारिका (व्याकरण) ལྷ་འི་ཆིགས་སུ་བཅད་པ།
- h. Caitrakuṭī चैत्रकुटी (व्याकरण) ལྷ་འི་ནག་པ་བཅིགས་པ།

- ५१

- x. Vādataranginī वादतरङ्गिणी རྩོད་པའི་ཐ་ནལས།
- y. Vārttika वार्तिक འགྲེལ་པ།
- z. Vivekaśaṃgraha विवेकसंग्रह རྣམ་པར་དཔྱད་པའི་བསྐྱུས་པ།
- aa. Prayogavivekaśaṃgraha प्रयोगविवेकसंग्रह རྒྱུ་རྩེ་
སྒྲུབ་པ་དཔྱད་པའི་བསྐྱུས་པ།
- bb. Śabdalaṅkāra शब्दलक्षण རྒྱུ་རྩེ་མཚན་ཉིད།
- cc. Śrutabodha श्रुतबोध ཐོས་པས་རྒྱུ་པ།
- dd. Samāsapāṭala समासपटल རྩིས་སྤྱད་ཀྱི་ལེའུ།
- ee. Prākṛtaprakāśa प्राकृतप्रकाश རང་བཞིན་གྱི་རབ་གསལ།
- ff. Vararucikoṣa वररुचिकोश མཚན་སྤྱད་ཀྱི་མཛོད།
- gg. Vararucivākya वररुचिवाक्य མཚན་སྤྱད་ཀྱི་ངག

Amongst all these works, only the Prākṛtaprakāśa has any claim to belong to the old Vararuci. P. Cordier does not put forth any argument. In the II Vol. under the Vararuci heading two texts are mentioned: Kātantravṛtti and Śabdacakra.

2. P. Cordier's Catalogue Du Fonds Tibetain contains 21 titles in Tome Tanyur attributed to mChog-sred alias Vararuci:

- a. XXV, 78 Śrīmahākālasādhana nāma श्रीमहाकालसाधन नाम
དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྐུ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

b. 88 Śrīmahākālastotra

श्रीमहाकालस्तोत्र

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་བསྟོན་པ།

c. 91 Śrīmahākālīdevīstotrāṣṭaka nāma

श्रीमहाकालीदेवीस्तोत्राष्टक

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལྷ་མོའི་བསྟོན་པ་

ཞེས་བྱ་བ།

d. XXVI, 80 Śrīmahākālābhiṣekavidhi

श्रीमहाकालाभिषेकविधि

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་དབང་གི་ཚེ་ག

e. LXXI, 81 Śrīmahākālasādhana

श्रीमहाकालसाधन

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྐྱབ་ཐབས།

f. LXXXII, 69 Śrīmahākālasādhana nāma

श्रीमहाकालसाधन नाम

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྐྱབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

g. 71 Mahākālakarmaguhysādhana

श्रीमहाकालकर्मगुह्यसाधन

ནག་པོ་ཆེན་པོ་འཕྲིན་ལས་གསང་བའི་སྐྱབ་ཐབས།

h. 74 Śrīmahākālasādhana nāma

श्रीमहाकालसाधन नाम

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྐྱབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

i. 75 Śrīmahākālasādhana nāma

श्रीमहाकालसाधन नाम

དཔལ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྐྱབ་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ།

j. 76 Mahākālabalividhi

श्रीमहाकालबलिविधि

ནག་པོ་ཆེན་པོ་གཏོར་མའི་ཚེ་ག།

k. 77 Mahākālastotra

श्रीमहाकालस्तोत्र

ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོན་པ།

- l. 78 Mahākālastotramālā nāma श्रीमहाकालस्तोत्रमाला
नाम
ནག་པོ་ཆེན་པོའི་བསྟོན་པའི་ཕྱང་བ་ཞེས་བྱ་བ།
- m. 82 Śrīmahākālastotra श्रीमहाकालस्तोत्र
ནག་པོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྟོན་པ།
- n. 84 Devīkālīstotra देवीकालीस्तोत्र
ལྷ་མོ་ནག་མོའི་བསྟོན་པ།
- o. 85 Śrīdevīkālīstotra nāma श्रीदेवीकालीस्तोत्र नाम
དཔལ་ལྷ་མོ་ནག་མོ་ལ་བསྟོན་པ་ཞེས་བྱ་བ།
- p. 91 Karmakarastotra कर्मकरस्तोत्र
ལས་མཁན་གྱི་བསྟོན་པ།
- q. 92 Yakṣakālastotra यक्षकालस्तोत्र
གཞོན་སྤྱིན་ནག་པོའི་བསྟོན་པ།
- r. 103 Mahākālakīlasādhana nāma महाकालकीलसाधन नाम
ནག་པོ་ཆེན་པོ་ཡུར་པ་རྒྱབ་པ་ཞེས་བྱ་བ།
- s. LXXXIII, 3 Mahākālastotrākṣepa nāma महाकालस्तोत्र आक्षेप
नाम
ནག་པོ་ཆེན་པོ་ཡུར་པ་རྒྱབ་པ་ཞེས་བྱ་བ།
- t. CXVII, Amarakoṣakamadhenutīkā अमरकोषकामधेनुटीका
འཆི་བ་མེད་པ་མཛོད་གྱི་རྒྱ་ཆེར་འབྲེལ་པ་འདོད་འཛོའི་བ་མོ་ཞེས་བྱ་བ།
(Trikāṇḍabhīdhānaśāstra—Utpali (alias-Utpali), Vyādi,
mmCog-sred (Vararuci) and Chandragomin; and
- u. CXXIII, 30 Śatagāthā शतगाथा
ཆོགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ།

3. Tibetan Tangyur sDe-dGe edition has the following works attributed to Vararuci:

- a. Śrīmahākālasādhana གླིམ་མཁའ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་ཐབས། [3386]
translated into Tibetan by Amoghavajra and Bari;
- b. Śrīmānmaḥābodhibhaṭṭārakastotra གླིམ་མཁའ་འཕོའི་མཁའ་འཇུག་པ་འི་བསྟོན་པ། [1153] translated into
Tibetan by Lotsawa Chos-kyong Sangpo;
- c. Śrīmahākālasādhana གླིམ་མཁའ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་ཐབས་ཞེས་བྱ་བ། [1761];
- d. Śrīmahākālābhiṣekavidhi གླིམ་མཁའ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་དབང་བསྐྱར་བའི་ཚེ་ག། [1763]
translated into Tibetan by Nagpo-ro ḥzin and Gyi ljañ Dbu-
dkar;
- e. Śrīmahākālāstotra གླིམ་མཁའ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་བསྟོན་པ། [1774]
- f. Buddhābhiṣeka nāma stotra ཐུགས་འཕེལ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་བསྟོན་པ། [1161]
- g. Śrīmahākālīdevīstotrāṣṭaka nāma གླིམ་མཁའ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་བསྟོན་པ་བརྒྱུད་པ་ཞེས་བྱ་བ། [1777]
- h. Śatagāthā ཤའ་གཤམ་ཀཤ་སྐྱུ་པ་འི་བསྟོན་པ། [4332]

Appendix- 4

Bibliography of Sanskrit works translated into Tibetan by Lotsawa Chos-kyi Śesrab :

1. Āryamaitreyapratijnā-nāma-dhārīṇi [643]
आर्यमैत्रेयप्रतिज्ञा-नाम-धारिणि
འཕགས་པ་བྱམས་པས་དམ་བཅས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས།
translated with Indian Paṇḍit Vajrapāṇi;
2. Bhūtaḍāmaramahātantrārāja-nāma [747]
भूतडामरमहातन्त्रराज-नाम
འབྲུང་པོ་འདུལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཆུད་ཀྱི་ཆུལ་པོ།
translated with Indian Paṇḍit Buddhākaravarma;
3. Āryāmoghapaśāpārāmitā śaḍparipūrīkā-nāma dhārīṇi [643]
आर्यामोघपाशपारतिषड्परिपूरिका-नाम-धारिणि
འཕགས་པ་དོན་ཡོད་ཞགས་པའི་པ་རྩལ་དུ་ཕྱིན་པ་དུག་ཡོངས་སུ་
ཚོགས་པར་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས།
translated with Indian Paṇḍit ManjuŚrīverman and Blo-ldan-
Śesrab;
4. Śrīhevajrapadoddharāṇa-nāma pañjikā [1192]
श्रीहेवज्रपदोद्धरण-नाम-पञ्जिका
དཔལ་དགེས་པ་དོན་རྒྱུ་འབྲེལ་དོན་རྒྱུ་འབྲེལ་བའི་ཆོག་བདུ་བ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
5. Rahasyānandatilaka-nāma [1345]
रहस्यानन्दतिलक-नाम
གསང་ཆེན་དགའ་བའི་ཐོག་ལེ་ཞེས་བྱ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Dulopa;
6. Śrīcakrasaṁvaraseka-prakriyopadeśa-nāma [1431]
श्रीचक्रसंवरसेकप्रक्रियोपदेश-नाम

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇapa;

7. Caryāgīti [1496]
चर्यागीति
ཨྲྱྩ་པརི་སྒྲ།
translated with Indian Paṇḍit Vajrapaṇi;
8. Bhāṭṭakāryajarībhalajalendra-sādhana [1861]
भाट्टकार्यजम्भलजलेन्द्रसाधन
ཧྥོ་བཙུན་འཕགས་པ་གཞོན་འདྲིམ་ཆུང་དབང་གི་སྐྱེལ་པའི་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Śraddhākaraśābhadrā;
9. Śrīkṛṣṇayamāri-mahātāntrarāja pañjikā ratnapradīpa-nāma [1919]
श्रीकृष्णयमारिमहातन्त्रराज पञ्जिकारत्नप्रदीप-नाम
དཔལ་གཤེན་ཧྥོ་དག་ནས་པོའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་དཀའ་འབྲེལ་རིན་པོ་
ཆེའི་སྦྱོན་མ་ཞེས་བྲུ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
10. Śrīkṛṣṇayamāri sādhanā sacakrārthavistaravyakhyā [1931]
श्रीकृष्णयमारि-साधन-सचक्रार्थविस्तरव्याख्या
དཔལ་གཤེན་ཧྥོ་དག་ནས་པོའི་སྐྱེལ་ཐབས་འཁོར་ལོའི་དོན་རྒྱས་པར་
བཤད་པ་དང་བཅས་པ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
11. Śrīkṛṣṇayamāri sādhanā praphullakumudā-nāma [1935]
श्रीकृष्णयमारि-साधन-प्रफुल्लकुमुदा-नाम
དཔལ་གཤེན་ཧྥོ་དག་ནས་པོའི་སྐྱེལ་པའི་ཐབས་ཀྱི་རྒྱུད་ཁ་བྱེ་བ་ཞེས་བྲུ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
12. Kṣīra sādhanā [1963]
क्षीरसाधन
འོ་མའི་སྐྱེལ་ཐབས།

translated with Indian Paṇḍit Vajrapaṇi;

13. Śrīvajrabhairatantraṭīkā [1970]

श्रीवज्रभैरवतन्त्रटीका

དཔལ་རྩི་མེ་འཛིན་གྱི་ཐུང་གི་དཀར་འགྲེལ།

translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

14. Śrīsarvaguhyavidhigarbhāṇkara-nāma [2490]

श्रीसर्वगुह्यविधिगर्भालङ्कार-नाम

དཔལ་གསང་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྤྱི་ཚེ་གའི་སྤྱི་པོ་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Kanakaśrī;

15. Vajradhātumahāmaṇḍalavidhisarvavajrodaya-
nāma-piṇḍārtha [2529]

वज्रधातुमहामण्डलविधिसर्ववज्रोदय-नाम-पिण्डार्थ

རྩི་མེ་དབྱིངས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོའི་ཚེ་ག་རྩི་ཐམས་ཅད་

འབྲུང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་བསྐྱེས་པ།

translated with Indian Paṇḍit Munīndrabhadra;

16. Nāmasaṅgitimaṇḍalavidhyākāśavimala-nāma [2543]

नामसंगीतिमण्डलविध्याकाशविमल-नाम

མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ་མ་མཐའ་

དྲི་མེད་ཅེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

17. Ārya mañjuśrīnāmasādhana [2544]

आर्यमञ्जुश्रीनाम साधन

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ཞེས་བྱ་བའི་སྐུ་པའི་ཐབས།

18. Ārya Mañjuśrīnāmasaṅgitividhimāṇḍala-nāma [2544A]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་ག་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

19. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti vidhimāṇḍala-nāma [2544A]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དགྲིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Pandit Suvajra-pa;

20. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti vidhimāṇḍala-nāma [2544B]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དགྲིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Pandit Suvajra-pa;

21. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti vidhimāṇḍala-nāma [2545]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དགྲིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Pandit Suvajra-pa;

22. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti vidhimāṇḍala-nāma [2545A]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དགྲིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Pandit Suvajra-pa;

23. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti vidhimāṇḍala-nāma [2546]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དགྲིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Pandit Suvajra-pa;

24. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti vidhimāṇḍala-nāma [2547]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिमण्डल-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་དགྲིལ་འཁོར་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

25. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgītyābhiṣekavidhi [2548]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीत्याभिषेकविधि

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཅོད་པའི་ཁྲུས་

གྱི་ཚེ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

26. Nāmasaṃgītitarpaṇa [2549]

नामसंगीतितर्पण

མཚན་ཡང་དག་པར་བཅོད་པའི་ཁྲུ་ཐྱིན།།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

27. Nāmasaṃgītyaśanayoga [2550]

नामसंगीत्यशनयोग

མཚན་ཡང་དག་པར་བཅོད་པའི་ཟས་གྱི་རྒྱལ་འབྱེས།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

28. Nāmasaṃgīti-bhūtabali [2551]

नामसंगीतिभूतबलि

མཚན་ཡང་དག་པར་བཅོད་པའི་འབྲུང་པོའི་གཏོར་མ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

29. Nāmasaṃgīti-maṇḍalavidhikrama [2552]

नामसंगीतिमण्डलविधिक्रम

མཚན་ཡང་དག་པར་བཅོད་པའི་མཇུལ་གྱི་ཚེ་གའི་རིམ་པ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

30. Nāmasaṃgīti-pradakṣiṇa-kriyopāya [2553]

नामसंगीतिप्रदक्षिणक्रियोपाय

མཚན་ཡང་དག་པར་བཅོད་པའི་བསྐོར་བ་བྱ་བའི་ཐབས།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

31. Mañjuśrīnāmasaṃgīti-saptāṅgasambhāropāya [2554]

मञ्जुश्रीनामसंगीतिसप्ताङ्गसम्भारोपाय

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཛྲ་པའི་
ཡན་ལག་བདུན་པའི་ཆོགས་བསགས་པའི་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

32. Mañjuśrīnāmasaṅgīti-paṭhanopadeśa [2555]
मञ्जुश्रीनामसंगीतिपठनोपदेश
འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་གདོན་པའི་མན་ངག་
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

33. Mañjuśrīnāmasaṅgīti-kuśalamūlapariṇāma [2556]
मञ्जुश्रीनामसंगीतिकुशलमूलपरिणाम
འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཛྲ་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་བཞུ་བ་
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

34. Nāmasaṅgīti-anityatā-bhavanā [2557]
नामसंगीति-अनित्यता-भवना
མཚན་ཡང་དག་པར་བཛྲ་པའི་མི་རྟག་པ་བསྐྱེམ་པ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

35. Nāmasaṅgīti-anityatāsaṁsārodvegopadeśa [2558]
नामसंगीति-अनित्यतासंसारोद्वेगोपदेश
མཚན་ཡང་དག་པར་བཛྲ་པའི་མི་རྟག་པ་འཁོར་བ་ལས་ཡིད་བྱུང་བ།
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

36. Nāmasaṅgīti-jnānaviṣatrayanivāraṇopadeśa [2559]
नामसंगीतिज्ञानविषत्रयनिवारणोपदेश
མཚན་ཡང་དག་པར་བཛྲ་པའི་རྣལ་འབྱོར་པས་ཤེས་པ་དུག་གསུམ་
ལས་བསྐྱེལ་པའི་མན་ངག་
translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

37. Śaraṇagamana-vidhi [2560]
शरणगमनविधि
སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་ཆོ་ག་

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

38. Cittotpāda-vidhi [2561]

चित्तोत्पादविधि

མེམས་བསྐྱེད་པའི་ཚེ་ག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

39. Bodhicitta-bhāvanopadeśa [2562]

बोधिचित्तभावनोपदेश

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པའི་ཚེ་ག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

40. Caturpramāṇa-bhāvanopadeśa [2563]

चतुर्प्रमाण- भावनोपदेश

ཚད་མེད་བཞི་བསྐྱེད་པའི་མན་ངག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

41. Trikālabuddha-drṣṭi [2564]

त्रिकालबुद्धदृष्टि

དུས་གསུམ་གྱི་སངས་རྒྱས་ལ་བཞུགས་པ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

42. Nāmasaṅgīti-ṣaḍanusmṛti-bhāvanopadeśa [2565]

नामसंगीतिषडनुस्मृतिभावनोपदेश

མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་ཇེས་སུ་བྱས་པ་བྱུག་

བསྐྱེད་པའི་མན་ངག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

43. Nāmasaṅgīti-anusārenamadhyamendriyā-
dvādaśapratītyasamutpāda-bhāvanā [2566]

नामसंगीति- अनुसारेणमध्यमेन्द्रियाद्वादशप्रतीत्यसमुत्पाद- भावना

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བརྗོད་པའི་སྒྲིན་མ་རྟེན་

ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས་བསྐྱེད་པའི་མན་ངག

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

44. Śreṣṭhendriya-tattva-bhāvanā [2567]

श्रेष्ठेन्द्रियतत्त्व- भावना

དབང་པོ་རབ་ཀྱིས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྒྲུབ་པ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

45. Mañjuśrīnāmasaṃgīti-mahābodhiśarīravidhi-nāma [2568]

मञ्जुश्रीनामसंगीतिमहाबोधिशरीरविधि-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་

སྐྱབས་དང་གི་ཚོ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

46. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti-homavidhi saṃgraha-nāma [2569]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिहोमविधिसंग्रह-नाम

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་སྦྱིན་སྲིག་

གི་ཚོ་གཞིས་བསྐྱུས་པ་གཞིས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

47. Samāhita-kramopadeśa [2570]

समाहितक्रमोपदेश

འཇམ་དཔལ་དཔལ་པོ་གཅིག་པའི་སྐྱབས་ཐབས།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

48. Ekavīramañjuśrī-sādhana [2571]

एकवीरमञ्जुश्रीसाधन

འཇམ་དཔལ་དཔལ་པོ་གཅིག་པའི་སྐྱབས་ཐབས།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

49. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti-vidhisūtra-piṇḍita [2572]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिविधिसूत्रपिण्डित

འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་

ཚོ་གཞིས་མདོ་དང་བསྐྱུས་པ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

50. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti-cakṣur-vidhi-nāma [2573]

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिचक्षुर्विधि-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་

སྤྱན་དབྱེ་བའི་ཚེ་ག་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

51. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti-māra-mantra- [2574]

maracakra

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिमारमन्त्रमरचक्र
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་

རན་སྤྱགས་བྱད་གྱི་འཁོར་ལོས་བསད་པ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

52. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti-sarvapāpa-viśodhana [2575]

mandala-vidhi-nāma

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिलर्वपापविशोधनमण्डलविधि-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་

སྤྱིག་པ་སྤྱོད་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཚེ་ག་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

53. Ārya Mañjuśrīnāmasaṃgīti-sarvapāpa-viśodhana [2576]

homavidhi-nāma

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिसर्वपापविशोधनहोमविधि-नाम
འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱི་མཚན་ཡང་དག་པར་བཞེད་པའི་སྤྱིག་པ་

སྤྱོད་བའི་སྤྱིན་སྤྱིག་གི་ཚེ་ག་ཞེས་བྱ་བ།

54. Śaḍvidhajagaddurgati-pariśodhana-homavidhi-nāma [2577]

षड्विधजगदुर्गतिपरिशोधनहोमविधि-नाम

རན་སོང་སྤྱོད་བའི་འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་གི་ཚེ་ག་

translated with Indian Paṇḍit Suvajra-pa;

55. Ārya-sarvadurgatipariśodhanatejorāja-nāma-
kalparājatikā [2625]

आर्यसर्वदुर्गतिशोधनतेजोराज-नाम-कल्परजटीका
འཕགས་པ་ངན་སོང་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་བ་གཟི་བཞིན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཞེས་བྲ་
བ་ཚ་ག་ཞིབ་མཐི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་རྒྱ་ཆེར་འབྲེལ།

translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

56. Nīlambaradharavajrapāṇikrodharāja-sādhana [2904]

नीलम्बरधरवज्रपाणिक्रोधराज-साधन
ཁྲི་བོའི་རྒྱལ་པོ་ཡུག་ན་དོ་ཇི་གོས་སྤྲོན་པོ་ཅན་སྐྱབ་པའི་ཐབས།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

57. Pratiśṭhāvidhi-nāma [3113]

प्रतिष्ठाविधि-नाम
རབ་དྲུ་གནས་པའི་ཚ་ག་ཞེས་བྲ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

58. Āryatārādevībhāvanāvistaravidhi [3686]

आर्यतारादेवीभावनाविस्तरविधि
འཕགས་མ་ལྷ་མོ་སྤྲོལ་མ་བསྐྱེམ་པའི་ཚ་ག་རྒྱས་པ།
translated with Indian Paṇḍit Vinītadeva;

59. Triyānavyavasthāna-nāma [3712]

त्रियानव्यवस्थान-नाम
ཐེག་པ་གསུམ་རྣམ་པར་གཞག་པ་ཞེས་བྲ་བ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

60. Mahāyānamelāyanapradīpa [3720]

महायानमेलायनप्रदीप
ཐེག་པ་ཆེན་པོ་བསྐྱེམ་པའི་སྤྲོན་མ།
translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

61. Maṇḍalvidhi [3763]

मण्डलविधि
मह्य'पु'ळ'प

translated with Indian Paṇḍit Adulo-pa;

62. Abhisamayālamkāraprajñāpāramitopadeśaśāstratīkā [3796]
prasphuṭapadā-nāma

अभिसमयाङ्कारप्रज्ञापारामितोपदेशशास्त्रटीकाप्रस्फुटपदा-नाम

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་དུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་བྱ་

ཕྱི་ཆིག་ལེན་རྩ་ལྷན་པའི་འགྲེལ་བཤད་ཆིག་རབ་དུ་གསལ་བ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Abhiyuktaka Taraśrīmitra;

63. Jñānasārasamuccaya-nāma [3851]
ज्ञानसारसमुच्चय-नाम

ཡེ་ཤེས་སྣང་པོ་ཀུན་ལས་བདུས་པ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

64. Jñānasārasamuccaya-nāma-nibandhana [3852]
ज्ञानसारसमुच्चय-नाम-निबन्धन

ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ་ཀུན་ལས་བརྒྱས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བཤད་སྒྲུང་།

translated with Indian Paṇḍit Śāntibhadra;

65. Bodhisattvacaryāvatāraduravabodhananirṇaya-
nāma-grantha [3875]

बोधिसत्त्वचर्यावतारदुरवबोधननिर्णय-नाम-ग्रन्थ

བྱང་རྒྱལ་སེམས་དཔའི་སྟོན་པ་ལ་འབྲུག་པའི་རྟོགས་པར་དཀར་བའི་གནས་

གཏན་ལ་དབབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་གཞུང་།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

66. Saṁkṣiptanānādr̥ṣṭivibhajana [3898]
संक्षिप्तनानादृष्टिविभजन

ལྷ་བ་ཐ་དད་པ་རྣམ་པར་སྤྱེ་པ་མདོར་བསྡུས་པ།

translated with Indian Paṇḍit Śrīmitra;

67. Kāyaparīksābhāvanākrama [3920]

कायपरीक्षाभावनाक्रम

ལུས་ཡོངས་སུ་དཔྱད་པའི་བསྒྲམ་པའི་རིམ་པ།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

68. Buddhānusmṛtyanuttarabhāvanā-nāma [3923]

बुद्धानुस्मृत्यनुत्तरभावना-नाम

སངས་རྒྱས་ཐེས་སུ་དྲན་པ་སྒྲམ་པ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

69. Samādhisambhāraparivarta-nāma [3924]

समाधिसम्भारपरिवर्त-नाम

བསམ་གཏན་གྱི་ཆོགས་ཀྱི་ཡེའུ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

70. Samādhisambhāraparivarta-nāma [3925]

समाधिसम्भारपरिवर्त-नाम

བསམ་གཏན་གྱི་ཆོགས་ཀྱི་ཡེའུ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

71. Ādikarmikabhūmipariṣkāra [3945]

आदिकर्मिकभूमिपरिष्कार

ལས་དང་པོ་བའི་ས་སྤྱང་བ།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

72. Daśakuśalakarmapathanirdeśa [4176]

दशकुशलकर्मपथनिर्देश

ལས་དང་པོ་བའི་ས་སྤྱང་བ།

translated with Indian Paṇḍit Buddhākaraverma;

73. Cittaratnaviśodhanakrama-nāma-lekha [4185]

चित्तरत्नविशोधनक्रम-नाम-लेख

སེམས་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པར་སྤྱང་བའི་རིམ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་

སྤྱིང་ཡིག

translated with Indian Paṇḍit Dulo-pa;

74. Gurulekha [4186]
 गुरुलेख
 गुरु'ल'ख'ले'ख'
 translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
75. Śiṣyalekhavṛtti [4192]
 शिष्यलेखवृत्ति
 शि'ष्य'ले'ख'वृ'त्ति'
 translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
76. Śatagāthā [4332]
 शतगाथा
 श'त'गा'था'
 translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;
77. Caryāgīti [4474]
 चर्यागीति
 च'र्या'गी'ति'
 translated with Indian Paṇḍit Vajrapāṇi;
78. Ādikramikabhūmipariṣ'cāra [4494]
 आदिक्रमिकभूमिपरिष्कार
 आ'दि'क्र'म'िक'भू'मि'परि'ष्कार'
 translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;
79. Cittaratnaviśodhanakrama-nāma-lekha [4495]
 चित्तरत्नविशोधनक्रम-नाम-लेख
 चि'त्तर'त्न'वि'शो'ध'न'क्र'म'-ना'म'-ले'ख'
 से'म'स'र'े'क'प'ो'के'क'म'प'र'सु'द'व'रि'र'े'म'प'रि'स'पु'व'रि'
 श्रे'क'प'ि'य'
 translated with Indian Paṇḍit Dulo-pa;
80. Daśakuśalakarmapathanirdeśa [4504]
 दशकुशलकर्मपथनिर्देश
 द'श'कु'शल'क'र्म'प'थ'नि'र्दे'श'

དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་བསྟན་པ།

translated with Indian Paṇḍit Buddhākaravarma;

81. Sattvārāadhanakārikā [4516]

सत्त्वाराधनकारिका

སེམས་ཅན་མགྱ་བར་བྱ་བའི་ཆོགས་སུ་བཅད་པ།

translated with Indian Paṇḍit Buddhākara-verma;

82. Maṇḍalavidhi [4527]

मण्डलविधि

མཇུལ་གྱི་ཆོ་ག།

translated with Indian Paṇḍit Adulo-pa;

83. Samādhisambhāraparivarta-nāma [4531]

समाधिसम्भारपरिवर्त-नाम

བསམ་གཏན་གྱི་ཆོགས་ཀྱི་ཡེའུ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

84. Kāyaparīkṣābhāvanākrama [4541]

कायपरीक्षाभावनाक्रम

ལུས་ཡོངས་སུ་དཔྱད་པའི་བསྟོམ་པའི་རིམ་པ།

translated with Indian Paṇḍit Kṛṣṇa-pa;

85. Buddhānusmṛtyanuttarabhāvanā-nāma [4543]

बुद्धानुस्मृत्यनुत्तरभावना-नाम

སངས་རྒྱས་ཀྱིས་སུ་བྲན་པ་སྤྲོད་པ་བསྟོམ་པ་ཞེས་བྱ་བ།

translated with Indian Paṇḍit Vinayacandra;

Appendix- 5

Text References:

1. Prajñāśataka-nāma-prakaraṇa by Ācārya Nāgārjuna, translated into Tibetan by the Indian Pandita Sarvajñādeva and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal bTsegs; Tangyur: Ne [Tohoku 4328]
2. Nītiśātraprajñādanda-nāma by Ācārya Nāgārjuna, translated into Tibetan by the Indian Pandita Surendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe ; Tangyur: Ne [Tohoku 4329]
3. Nītiśāstrajanaposanabindu-nāma by Ācārya Nāgārjuna was translated into Tibetan by the Indian Pandita Śilendrabodhi and the Tibetan translator (Lotsawa) Yeśes sDe; Tangyur: Ne [Tohoku 4330]
4. Gāthakośa-nāma by Ācārya Ravigupta was translated into Tibetan by the Indian Pandita Jñānaśānti and the Tibetan translator (Lotsawa) dPal gyi lhunpo sDe; Tangyur: Ne [Tohoku 4331]
5. Vimalpraśnottaramālā by Ācārya Amoghavarsa was translated into Tibetan by the Indian Pandita Kamalagupta and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Tangyur: Ne [Tohoku 4333]
6. Cānakyaṛājanītiśāstra by Cānakya was translated into Tibetan by the Indian Pandita Prabhakaraśrīmitra and the Tibetan translator (Lotsawa) Rinchen bSangpo; Tangyur: Ne [Tohoku 4334]
7. Nītiśāstra by Masurakṣa was translated into Tibetan by Dharmaśrībhadrā and Śākya blo-gros; Tangyur: Ne [Tohoku 4335]
8. Śubhāsitaratnabhāṇḍāragāra or Gems of Sanskrit Poetry being A collection of witty, Epigrammatic, Instructive and Descriptive Verses With their sources enlarged and re-edited by Nārāyaṇ Rām Āchārya “Kāvyatīrth”, Nirṇaya Sagar Press, Bombay, 1952.
9. Canakyaṛājanītiśāstram (A Tibetan Text with Sanskrit Parallels) by Sunitikumar Pathak, Visva Bharati, Santiniketan, 1959.

10. Śubhāṣitahārāvalī of Hari Kavi, edited by Dr. Jagannatha Pathak, Ganganath Jha Kendriya Sanskrit Vidhyaiṭha, Candrasekhar Āzad Park, Allahabad, 1984
11. Hundred verses (Śatagāthā) English translation by Geza Bethlenfalvy appeared in Akademiai Kiado edited by Louis Ligeti, on the Commemoration of the 200th Anniversary of the birth of Alexander Csoma De Koros, Budapest 1984.
12. She-rab-Dong-bu or Prajñā Danda edited and translated by Major W.I. Campbheli., C.I.E. Indian Army, published by the Calcutta University, 1919.
13. Prof. Ludwik Stenrnbach's A History of Indian Literature : Subhāṣita, Gnostic And Didactic Literature, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1974.
14. Yudhiṣṭhir Mīmāṃsaka's Sanskrit Vyākaraṇa Ka Itihāsa published by Ramlal Kapur Trust, Bahālagadha, Sonipat Haryana.
15. Baladevopadhyaya's Sanskrit Sāhitya Ka Itihāsa, published by Sharda Niketan, Varanasi, 1978.
16. Dr. S. N. Das's History of Sanskrit Literature University of Calcutta, 1962.
17. Paṇḍita Gurupāda Hāladāra's History of Philosophy of Sanskrit Grammar,
18. Taranatha's History of Buddhism in India, edited by D.P. Chattopadhyaya, published by Motilal Banarasidass, New Delhi, 1990
19. Catalogus Catalogorum of Sanskrit Works and Authors by Theodor Aufrecht Vol I-II, Indological Book House, 1989.
20. Catalogue Du Fonds Tibetain De La Bibliotheque Nationale Par P. Cordier, Paris Imprimerie Nationale Ernest Leroux, Editeur, Rue Bonaparte, 28, Paris, 1933.

21. Nyingma Edition of the sDe-dge bKa'-'gyur/bsTan-'gyur, edited and produced by Tarthang Tulku, Dharma Publishing, 2425 Hillside Ave., Berkeley, 1980.
22. A complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canons (Bkaḥgyur and Bstan-hgyur), published by Tohoku Imperial University Aided by Saito Gratitude Foundation, Sendai, Japan, 1934.
23. Nītidviṣaṣṭikā of Sundarapāṇḍya, critically edited by Dr. S. Jayasree, published by The Adyar Library and Research Centre, The Theosophical Society, Adyar, Madras 600 020, India.
24. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༡ ལོར་འབྲས་སྤྲངས་སློབ་གསལ་སྤྱིང་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་
དུ་བཏབ་པ། བུ་སྟོན་ཚུ་འབྱུང་།
25. ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༡ ལོར་ལྷ་ཆ་ལྷགས་བཤད་གཏིར་མཛོད་དཔར་ཁང་ནས་དཔར་
དུ་བཏབ་པ། ཏུར་རྒྱུ་དམ་པའི་ཚུ་རིན་པོ་ཆེ་འཕགས་ཡུལ་དུ་ཇི་ལྟར་དར་
བའི་ཚུལ་གསལ་བར་སྟོན་པ་དགོས་འདོད་ཀྱན་འབྱུང་།

• • •

